

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

FAKULTA HUMANITNÍCH STUDIÍ

Katedra sociální a kulturní ekologie

Bc. Eva Hejralová

**Faktory úspěchu a bariéry projektů na ochranu
klimatu ve vybraných českých městech**

Diplomová práce

Vedoucí práce: **Ing. Radek Trnka PhD.**

Praha 2012

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracovala samostatně a použila jen uvedené prameny a literaturu. Současně dávám svolení k tomu, aby tato práce byla zpřístupněna v příslušné knihovně UK a prostřednictvím elektronické databáze vysokoškolských kvalifikačních prací v repozitáři Univerzity Karlovy a používána ke studijním účelům v souladu s autorským právem.

V Praze dne 13. září 2012

Eva Hejralová

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala PhDr. Ivanu Ryndovi za jeho odborné rady a konzultace.

Obsah

Obsah	1
Abstrakt.....	3
Klíčová slova	4
Seznam zkratk	5
Úvod.....	7
<i>Teoretická část</i>	9
1. Města a ochrana klimatu	9
1.1. Role měst v globální ochraně klimatu	9
1.2. Proč se městy v kontextu ochrany klimatu zabývat?	13
2. Nástroje ochrany klimatu na místní úrovni.....	17
2.1. Způsoby uplatnění ochrany klimatu	17
2.2. Přehled dostupných nástrojů podle sektorů	18
2.3. Příklady dobré praxe ze zahraničí.....	24
3. Faktory ovlivňující místní ochranu klimatu.....	30
3.1. Místní politika ochrany klimatu.....	30
3.2. Veřejné projekty na ochranu klimatu.....	30
3.2. Systematizace faktorů ovlivňujících veřejné projekty na ochranu klimatu.....	32
4. Místní ochrana klimatu v České republice	39
4.1. Státní politika ochrany klimatu.....	39
4.2. Česká územní samospráva a ochrana klimatu	41
4.3. Asociace měst a obcí v ČR	43
4.4. Dosavadní aktivity českých měst na poli ochrany klimatu.....	44
<i>Empirická část</i>	47
5. Metodologie	47
5.1. Výzkumný problém	47

5.2. Výzkumná strategie.....	48
5.3. Výzkumné otázky	49
5.4. Výběr vzorku.....	49
5.5. Metody sběru a analýzy dat	51
6. Výsledky výzkumu	56
6.1. Popis projektů a jejich vztah k ochraně klimatu	56
6.2. Faktory	71
6.3. Diskuze výsledků	88
Závěr	93
Seznam literatury	95
Přílohy	103
Seznam příloh:	103
Příloha 1 - přehled projektů českých měst souvisejících s ochranou klimatu	104
Příloha 2 – kompletní seznam všech identifikovaných faktorů	107
Příloha 3 – tabulka porovnávající faktory citované zahraniční literaturou s výsledky výzkumu.....	110

Abstrakt

Města jsou významnými aktéry na poli světové ochrany klimatu. Jsou zodpovědná za téměř 80% emisí CO₂, ale zároveň mají dobré předpoklady přicházet s inovativními řešeními. V České republice však mnoho městských iniciativ, které by explicitně usilovaly o snížení emisí skleníkových plynů, nenajdeme. Tato práce proto zkoumá devět projektů, které byly realizovány českými městy v oblasti budov, pro něž je ochrana klimatu vedlejším přínosem. Klade si při tom za cíl zjistit, jaké faktory přispěly k jejich vzniku, usnadnily nebo naopak ztížily jejich realizaci.

Faktory jsou zjišťovány pomocí polo-strukturovaných rozhovorů. V průběhu výzkumu byly identifikovány dvě hlavní bariéry a dvanáct faktorů úspěchu, které byly rozděleny do pěti tematických kategorií: ekonomika, životní prostředí/kvalita života, politika, instituce a informovanost. Nejvíce faktorů se týká kategorie „informovanost“. Naopak žádný relevantní faktor nebyl nalezen v oblasti „životního prostředí/kvality života.“ Výsledky výzkumu se mohou stát inspirací pro další města a aktéry, kteří vytváří pro místní ochranu klimatu vhodné podmínky: zejména nevládní organizace i státní správu.

Abstract

Cities are important actors in global climate protection. Almost 80% of global CO₂ emissions are produced in urban areas. At the same time cities are in a good position to bring out innovative solutions. Local initiatives in the Czech Republic often take an implicit form: they don't aim directly at reducing greenhouse gas emissions. This paper analyses nine projects in the building sector, which have been implemented by Czech cities. It looks for factors that have contributed to the initiation of studied projects and facilitated or inhibited its implementation. Factors have been gathered throughout semi-structured interviews.

The research have revealed two relevant barriers and twelve success factors, which have been classified according to the thematic categories: “Economics,” “Livability,” “Politics,” “Institutions,” and “Information.” Most of them concern the category “Information,” while none of them concerns the category “Livability.” The research outcomes can serve as an inspiration for other cities and also for actors shaping conditions for local climate protection, in particular NGOs and central government.

Klíčová slova

Změna klimatu, klimatické změny, globální oteplování, ochrana klimatu, města, územní samospráva, politika ochrany klimatu, faktory úspěchu, bariéry

Keywords

Climate change, global warming, climate protection, cities, local authorities, climate change politics, climate protection, success factors, barriers

Seznam zkratk

CENIA	Česká informační agentura životního prostředí
CoM	Pakt starostů a primátorů (z anglického Covenant of Mayors)
CCP	Města pro integrovanou akci k ochraně klimatu (Cities for Climate Protection)
CO ₂	Oxid uhličitý
CO ₂ ekv.	Skleníkové plyny přepočtené na ekvivalentní množství CO ₂ podle jejich potenciálu globálního oteplování
COP	Konference stran smluvních Úmluvy OSN o změně klimatu (Conference of the Parties)
ECI	Společné evropské indikátory (European Common Indicators)
EMAS	Systém kvality řízení úřadu z hlediska šetrného přístupu k životnímu prostředí (Eco-Management and Audit Scheme)
EMS	Systém environmentálního řízení (Environmental Management Systém)
EPM	Energetický plán města
ICLEI	Mezinárodní Rada místních environmentálních iniciativ
IPCC	Mezivládní panel pro změnu klimatu (Intergovernmental Panel on Climate Change)
MA21	Místní agenda 21
MČ	Městská část
MěÚ	Městský úřad
MHD	Městská hromadná doprava
MLG	Víceúrovňová správa (multilevel governance)
NNO	Nevládní nezisková organizace
NSZM	Národní síť Zdravých měst
OECD	Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj
OPŽP	Operační program životní prostředí
OSN	Organizace spojených národů
OZE	Obnovitelné zdroje energie
SEAP	Akční plán udržitelného energetického rozvoje (Sustainable Energy Action Plan)
TIMUR	Týmová iniciativa měst pro udržitelný rozvoj
TUV	Teplá užitková voda
ÚEK	Územní energetická koncepce
UK	Spojené království Velké Británie a Severního Irska
UNFCCC	Rámcová úmluva OSN o změně klimatu (United Nations Framework Convention on Climate Change)
ŽP	Životní prostředí

Úvod

Změna klimatu již dávno není jen tématem vědců – jejími projevy, dopady a odpověďmi se na vrcholné úrovni zabývají ekonomové i politici. V roce 1988 proběhla v kanadském Torontu světová konference o změně klimatu, kde se průmyslové země shodly na potřebě snížit globální emise skleníkových plynů o 20% do roku 2005. Dva roky na to Rada Toronta jednomyslně odhlasovala závazek dosáhnout 20% snížení také v rámci svého území (BULKELEY; BETSILL, 2003: 49). Další dobrovolné aktivity měst na sebe nedaly dlouho čekat. Na pozadí mezinárodních jednání, která v posledních letech nespějí k žádné dohodě, tak v podobě měst vyvstal nový silný hráč světové ochrany klimatu.

První samostatná vědecká práce na téma „města a změna klimatu“ vyšla teprve v roce 1997 (COLLIER; LOFSTEDT, 1997). Od té doby se však mnohé změnilo. Obsáhlá zahraniční literatura byla věnována způsobům, jakými mohou města snižovat emise skleníkových plynů a přijímat adaptační opatření, co tato opatření ovlivňuje a nejnověji také, jaké jsou limity těchto aktivit (BULKELEY; BETSILL, 2007). V kontrastu s velkým zájmem, jakému se těší místní ochrana klimatu v rozvinutých zemích Západní Evropy, USA a Austrálie, ale stojí nedostatek informací o domácí situaci. Přitom jde o naléhavý problém. Česká republika se sice na globálních emisích CO₂ podílí jen zlomkem procenta, ale s 12t emisí ročně v přepočtu na obyvatele nese za probíhající změny klimatu velký díl odpovědnosti.

Podobně jako třeba v USA, i v ČR chybí ambiciózní národní strategie snižování emisí. Je známou skutečností, že v USA se iniciativy - bez ohledu na postoje federální vlády - chopily jednotlivé státy a města. Zájem badatelů by tedy logicky mohla vyvolat otázka, zda nějaké aktivity „odspodu“ probíhají i v České republice. Z rešerše literatury vyplynulo, že se tímto tématem doposud zabývala jen jediná vědecká studie – diplomová práce Jana Labohého, obhájená na Masarykově univerzitě v Brně v roce 2010. Labohý si všiml zapojení českých měst do nejvýznamnější evropské sítě měst na ochranu klimatu: *Paktu starostů a primátorů*. Většina z mála našich městských aktivit, které usilují o snížení skleníkových plynů, je spojena právě s touto iniciativou. Dosud žádný výzkum se však nezabýval souvislostmi mezi ochranou klimatu a četnými projekty, jež byly na našem území realizovány v oblasti udržitelné komunální energetiky, dopravy, nakládání s odpady aj., ale jejichž hlavním cílem snížení emisí skleníkových plynů nebylo. Někteří zahraniční

autoři přitom naznačují, že tato implicitní forma ochrany klimatu mezi městskými projekty převládá a hraje tudíž zásadní roli (AALL et al., 2007).

Tato práce chce přispět k poznání implicitních projektů ochrany klimatu v českých městech. Jejím cílem je identifikovat faktory, které na jedné straně pomohly jejich úspěšné realizaci a na druhé straně realizaci ohrožovaly a ztěžovaly. Výzkum faktorů by měl ukázat, jak je možné podobné projekty podporovat a jak stimulovat vznik nových. Zaměřuje se přitom na sektor budov, který je z hlediska ochrany klimatu v ČR klíčový.

V rešeršní části práce nejprve shrnuje dosavadní poznatky o roli měst v ochraně klimatu a sestavuje charakteristiku městských klimatických projektů. Na základě této charakteristiky je identifikováno 9 projektů, které byly realizované v České republice. Cílem empirické části je nalézt a utřídit faktory úspěchu i bariéry. Práce je dělena na 4 kapitoly rešeršní části a 2 kapitoly empirické části, ty se dále dělí na podkapitoly a oddíly.

Teoretická část

1. Města a ochrana klimatu

První kapitola seznamuje s problematikou změny klimatu a uvádí jí do souvislosti se světovou urbanizací.

1.1. Role měst v globální ochraně klimatu

1.1.1. Vědecká podstata změny klimatu a její příčiny

Změnou klimatu se rozumí změna stavu klimatického systému, kterou zjišťujeme pomocí vývoje některých charakteristik v dlouhodobém časovém horizontu. Vedle přirozených změn sluneční konstanty, rozložení pevnin a oceánů, sopečné činnosti, oceánických cirkulací apod., zaznamenali vědci v posledních letech také změny vyvolané lidskou činností. Ty se týkají především (v globálním měřítku) složení atmosféry a využívání krajiny (KALVOVÁ; MIŠKOVSKÝ; RAIDL, 2009: 285-6). V jejich důsledku přibýlo v posledních letech extrémních klimatických jevů, změnila se intenzita a rozložení srážek (METELKA; TOLASZ, 2009: 28) a došlo k výraznému nárůstu průměrných globálních teplot. Světová meteorologická organizace předpokládá, že období mezi léty 2001 – 2010 bylo vůbec nejteplejší od roku 1880 (OSN, 2011: 50)¹. Statisticky významné změny klimatu byly zaznamenány také u nás: v období 1991-2000 prokazatelně rostly některé sezónní teplotní průměry; na horách se začaly častěji vyskytovat i tropické dny. Do budoucna očekávají čeští klimatologové další zvyšování průměrných měsíčních teplot, změnu srážkových úhrnů a častější výskyt vysokých teplot (KALVOVÁ; MIŠKOVSKÝ; RAIDL, 2009: 320-2).

Fenoménem změny klimatu, jejími příčinami a důsledky, se na globální úrovni zabývá *Mezivládní panel pro změnu klimatu* – vědecká instituce fungující pod hlavičkou OSN (dále jen IPCC). Ve své poslední velké hodnotící zprávě z roku 2007 IPCC potvrdil, že za pozorované změny teplot je velmi pravděpodobně zodpovědný člověk. Zhruba od začátku průmyslové revoluce uvolňuje lidská činnost, zejména spalování fosilních paliv, do ovzduší tzv. skleníkové plyny – především oxid uhličitý (CO₂), metan (CH₄) a oxid

¹ Nárůst teplot v druhé polovině 20. století je dobře patrný ze známého „hokejkového grafu,“ s nímž přišli v roce 1998 američtí vědci Mann, Bradley a Huges. Graf mapuje vývoj teplot na severní polokouli od roku 1400.

dusný (N₂O); (IPCC, 2007: 37-39). Vzhledem k velkému objemu antropogenních emisí je nejsledovanějším skleníkovým plynem CO₂; ostatní skleníkové plyny se často přepočítávají na jeho ekvivalentní množství podle svého příspěvku ke globálnímu oteplování². Podle aktuálních měření emise CO₂, i přes krátkodobý pokles v důsledku ekonomické krize z roku 2008, rostou a světové společenství tak čelí výzvě, jak se vypořádat s jeho očekávanými důsledky na lidské zdraví, zemědělství, energetiku, vodní hospodářství i celkovou ekonomickou situaci.

1.1.2. Globální strategie, jak čelit změně klimatu

O tom, že se klima mění, dnes již vědci nepochybují. Liší se především přístupy k tomu, jak se s tímto problémem vypořádat. Existují v podstatě 2 základní strategie³: *mitigace*, neboli snaha zpomalit (zmírnit) změnu klimatu pomocí snižování emisí skleníkových plynů, a *adaptace*, snaha přizpůsobit lidská sídla v odpovědi na očekávané důsledky změny klimatu a tím minimalizovat hrozící škody, případně profitovat z možných příležitostí (VAN STADEN; MUSCO, 2010: 421). Renomovaná zpráva bývalého šéfa Světové banky, sira Nicholase Sterna, propočítávala ekonomické náklady obou přístupů a ve svém závěru jednoznačně upřednostnila mitigaci: „prospěch plynoucí z rozhodných a včasných opatření výrazně převyšuje náklady“ (MŽP, 2007: 5).

Mezinárodní společenství věnuje velké úsilí plánům na zmírnění změny klimatu a předejití jejím dopadům. Problému je věnována širší pozornost od 2. poloviny 80. let, kdy *Světová meteorologická organizace* (WMO) a *Program OSN pro životní prostředí* (UNEP) zřídily *Mezivládní panel pro změnu klimatu*. Důležitým předělem v jednání se stala *Konference OSN o životním prostředí a rozvoji* v roce 1992 v Rio de Janeiru, kde byla přijata *Rámcová úmluva OSN o změně klimatu* (UNFCCC). Ta nabádá smluvní strany ke stabilizaci emisí skleníkových plynů na úrovni roku 1990 (do roku 2011 k ní přistoupilo přes 190 států). Navazující Kjótský protokol již přichází s konkrétními závazky pro jednotlivé země pod heslem „diferencovaná, ale společná odpovědnost“ (společný cíl snížit emise o 5,2% oproti roku 1990 do roku 2012). Slabinou této jinak úspěšné dohody byla

² Příspěvek CO₂ ke globálnímu oteplování je roven 1, příspěvek metanu, setrvávajícího v atmosféře 100 let, je 21. Jedna tuna uvolněného metanu má tedy na klima stejný vliv jako 21t CO₂ (LUPAČ; NOVÁK, TŘEBICKÝ, 2012).

³ Geo-inženýrské projekty, které jsou některými autory uváděny jako samostatná strategie, necháváme v této práci pro jejich nízkou relevanci stranou.

neúčast rozvojových států (včetně zemí s podstatným podílem na světových emisích jako je Čína nebo Indie), ale také odmítnutí ratifikace ze strany USA (MOLDAN, 2009: 184).

Smluvní strany UNFCCC se pravidelně scházejí na konferencích, kde se snaží dojednat další režim snižování emisí po skončení platnosti Kjótského protokolu. Nalezení přijatelného kompromisu se však ukazuje být velmi komplikované. Poslední konference (tzv. COP 15) proběhla na konci roku 2011 v jihoafrickém Durbanu. Jejím výsledkem bylo odložení přípravy nového protokolu na rok 2015.

1.1.3. Změna paradigmatu: víceúrovňové vládnutí

Chabé výsledky mezinárodních jednání v posledních letech vedly řadu autorů ke zpochybnění stávajícího paradigmatu globální environmentální správy, založené na dominanci států jako hlavních hráčů. Naopak stále výraznější role dalších aktérů – měst, obcí, regionů, neziskových organizací, nadnárodních sítí apod. - dává tušit, že se zavedené pořádky mění.

Globální environmentální správa je definována jako „úsilí mezinárodní komunity o management a řešení sdílených problémů životního prostředí“ (O’NEILL, 2009: 4), alternativně jako „alokace přírodních zdrojů, výkon kontroly a koordinace z pozice autority“. Badatelky Harriet Bulkeley a Michelle Betsill, které se dlouhodobě zabývají rolí místních samospráv v ochraně klimatu, ve své společné knize tvrdí, že „národní stát je sice nadále hlavním hráčem v globální environmentální správě, ale v globálním měřítku není hráčem jediným a hranice mezi národním a mezinárodním se neustále stírají“ (BULKELEY; BETSILL, 2003: 9). OECD představilo koncept globální environmentální správy, který do protikladu ke stávajícímu modelu národních států staví „locally-led“ nebo „bottom-up“ model. V tomto lokálně zakotveném systému dochází k ovlivnění národních politik prostřednictvím zkušeností s autonomními místními programy (CORFEE-MORLOT et al., 2009: 10).⁴ Také specialistka na mezinárodní vztahy Kate O’Neill navrhla jako jedno z východisek ze současné krize model směřující k decentralizaci a lokalizaci (O’NEILL, 2009: 205).

Lokálně zakotvený přístup je úhelným kamenem konceptu víceúrovňové správy (multilevel governance - MLG), jehož tvůrci jsou Liesbet Hooghe a Gary Marks. Koncept

⁴ Mimo to OECD rozlišuje ještě model „národní“ či „top-down“ a hybridní model kombinující národní s lokálním.

odkazuje k víceúrovňovému systému s mnoha aktéry. Do slovníku EU vstoupila víceúrovňová správa jako forma dobrého vládnutí. Vymazává totiž šedou zónu mezi nadnárodním a mezivládním přístupem. Přímou neodstraňuje suverenitu státu, ale ukazuje, jak je víceúrovňová struktura utvářena různými aktéry. Města a obce si mohou zvolit, jaký kanál použijí ke vznesení svých požadavků, nápadů a zájmů. MLG je rovněž blízká participativní demokracii, je pluralistická a směřuje k decentralizaci. Ukazuje, jak jednotliví aktéři (regiony, města, komunity a občané) vzájemně interagují (HOOGHE; MARKS; SCHAKEL, 2010: Foreword)⁵.

O tom, že zavedené pořádky se skutečně mění, svědčí například sebevědomé vystoupení měst na COP15 v roce 2009 v Kodani. Do této konference bylo vkládáno mnoho nadějí, že se politici dohodnou na přijetí „nového Kjóta.“ Zatímco však tyto naděje nebyly naplněny, města deklarovala svou vůli bojovat se změnou klimatu i bez světové dohody. Podle některých autorů se tak stala hlavním hráčem globální klimatické správy (HOFFMANN, 2011: 103).

1.1.4. Nadnárodní síť

Důležitým fenoménem úzce spojeným s víceúrovňovou globální správou je vznik nadnárodních sítí, které sdružují místní samosprávy se stejnými cíli, v případě ochrany klimatu směřujícími ke snížení emisí skleníkových plynů. Síť pomáhají svým členům s naplněním těchto cílů: poskytují expertízy a asistenci při hledání dodatečných zdrojů financování potřebných opatření a v neposlední řadě působí jako fóra pro sdílení příkladů dobrých praxí. Na mezinárodní úrovni patří mezi nejdůležitější kampaň *Města pro integrovanou akci k ochraně klimatu* (CCP – Cities for Climate Protection), kterou spustila organizace ICLEI v roce 1993. CCP prosazuje snižování emisí skleníkových plynů pomocí schématu o 5 krocích: měření, stanovení závazku, plánování, implementace opatření a monitorování. Do roku 2009 se k ní připojilo přes 1000 místních samospráv (WEB1). V Evropské unii funguje na podobných principech *Pakt starostů a primátorů* (CoM), do něž se do června 2012 zapojilo přes 4100 měst a obcí (WEB2). Téma bylo předmětem mnoha studií, v českém prostředí především diplomové práce Jana Labohého a následně vydané publikace *Města a ochrana klimatu* (LABOHÝ, 2011). Mimo tyto stojí jistě za

⁵ Hooge a Marks dále rozlišují dva typy MLG, první typ akcentuje vládnutí na různých stupních správy, zatímco druhý vyzdvihuje síť soukromých i veřejných aktérů, kteří spolupracují napříč úrovněmi (BETSILL; BULKELE, 2007: 449)

zmínění americká organizace *Clinton Climate Initiative* (CCI) založená v roce 2006, která navázala partnerství s *C40 – Large Cities Climate Leadership Group*, sdružující největší metropole světa (SCHREURS, 2003: 348). V Evropě dále působí *Climate Alliance* a klimatem se částečně zabývají i *Energy-Cities*.

1.2. Proč se městy v kontextu ochrany klimatu zabývat?

Tato podkapitola se snaží ukázat, proč je zapojení měst do globální ochrany klimatu důležité a jaké možnosti se nabízí.

1.2.1. Definice města

Podle evropského statistického úřadu (EUROSTAT) jsou města definována buď jako urbánní sídlo nebo jako funkční jednotka, případně jako právní entita (WEB3). Avšak při snaze o přesnější vymezení narážíme na různé překážky. Problematiku výstižně shrnuje Alan S. Berger na úvod své knihy *The City: Urban Communities and Their Problems*. Pokud bychom za město označili koncentraci lidí, žijících na určitém území vymezeném administrativním členěním dané země, potom definice neobsáhne vliv měst ani životní styl spojený s městským prostředím za těmito hranicemi. V reakci na zmíněná úskalí Berger navrhuje tuto definici: „město je relativně velké, husté, trvalé osídlení různorodých jedinců i skupin organizovaných za účelem provést nebo usnadnit výkon místně-relevantních funkcí [...]“ (BERGER, 1978: 9). Bergerovy definice se přidržuje i tato práce.

Jisté potíže způsobuje překládání z angličtiny, která zná po český výraz „město“ dva často užívané anglické výrazy: „town“ a „city“, přičemž „city“ je často chápáno jako celek větší velikosti či významu než „town“ (BRITANNICA). Avšak vzhledem k vágním rozdílům mezi těmito dvěma termíny mezi nimi tato práce nerozlišuje.

Naopak důležité je rozlišení jednotlivých velikostních kategorií měst, s nimiž se pojí rozdílné prostorové, funkční a sociální charakteristiky. V České republice se nejčastěji setkáme s městy malé (5 001-30 000 obyvatel) a střední (30 001-100 000 obyvatel) velikosti. Nalezneme tu pouze 6 měst přesahujících hranici 100 000 obyvatel a žádné velkoměsto, které bývá definováno od 500 001 obyvatel více (BAŠE, 2006: 2). Proto je vnímání „malých“ a „středně velkých měst“ v českém prostředí často posunuto a za středně velká města bývají považovány i celky s 20-50 000 obyvateli (MÁTĽ; SRNOVÁ; ŠTEGMANNOVÁ, 2010).

1.2.2. Udržitelná města

Angažovanosti měst v ochraně klimatu předcházela poměrně dlouhá cesta. Se zapojením místních samospráv do ochrany životního prostředí počítala v širším ohledu již tzv. *Bruntlandova zpráva* „Naše společná budoucnost“ z roku 1987 a místní úroveň byla dlouhodobě pilířem environmentální politiky Evropské unie (BULKELEY; BETSILL, 2003: 21-22). Ale teprve v průběhu již zmiňované konference v Riu de Janeiru v roce 1992 se města a regiony prosadily jako svébytní hráči na poli globální ochrany životního prostředí. Již během přípravných jednání se zformovala platforma za začlenění lokálních aktivit do konceptu trvale udržitelného rozvoje: *Asociace měst a obcí*, jejímiž členy byly IULA (*International Union of Local Authorities*) a UTO (*United Towns Organization*). Jedním z úspěchů této diplomacie byla Kapitola 28 závěrečného dokumentu Ria, tzv. *Agendy 21*,⁶ kde stojí: „velké množství problémů a řešení obsažených v Agendě 21 má své kořeny na úrovni místních aktivit; participace a spolupráce místních úřadů bude proto faktorem určujícím úspěšnost realizace jejich cílů. Místní úřady vytvářejí, řídí a udržují ekonomickou, sociální a environmentální infrastrukturu, dohlížejí na plánování, formují místní politiku životního prostředí a předpisy a pomáhají při implementaci národní a subnárodní environmentální politiky. Protože jsou úrovní správy nejbližší lidem, sehrávají důležitou roli ve výchově, mobilizaci i při reakci na podněty veřejnosti a napomáhají tak dosažení udržitelného rozvoje“ (MŽP, 2008: Kapitola 28). Na základě tohoto dokumentu uplatňují od té doby města a obce tzv. *Místní agendy 21* (MA21), jejichž prostřednictvím zohledňují trvale udržitelný rozvoj. V 90. letech i na prahu 21. století bylo o městech v tomto kontextu slyšet stále častěji. Města deklarovala své postoje v tzv. *Aalborgské chartě* z roku 1994, k níž se připojilo již kolem 2600 samospráv. V chartě stojí: „Jsme přesvědčeni, že udržitelný lidský život na této zeměkouli nemůže být dosažen bez udržitelného rozvoje místních komunit. Místní úřady mají blízko k místům vzniku problémů životního prostředí a nejbližší k obyvatelům, a podílí se s vládami na zodpovědnosti v každém úsilí o dobrou existenci lidstva a přírody. Proto jsou města

⁶ Agenda 21 se stala strategickým plánem rozvoje společnosti v souladu s principy trvale udržitelného rozvoje.

klíčovými prvky v procesu změn životních stylů, výroby, spotřeby a městského prostředí“ (AALBORGSKÁ CHARTA: kap.1.1., I.12.)⁷.

1.2.3. Vliv urbanizace na změnu klimatu

Světová urbanizace, tedy rychlé zvyšování podílu městského obyvatelstva (WEB5), je jedním z nejvýraznějších trendů současnosti a má nesporný negativní vliv na sledovaný vývoj klimatu. Tento vliv přitom nezávisí pouze na kvantitativním nárůstu, ale i na způsobu, jakým se města rozrůstají.

Již dnes žije ve městech zhruba polovina světové populace a mnoho dalších lidí sem denně dojíždí za prací. Podíl městského obyvatelstva pravděpodobně dosáhne 67% již v roce 2050. Ve vyspělých zemích je míra urbanizace ještě vyšší – v roce 2011 činila 78% (OSN, 2012). Způsob života ve městech je úzce spojený se spotřebou energie, která pohltí mezi 60-80% celosvětové produkce (KAMAL-CHAOUI; ROBERT: 9). Ve městech lidé vyrábí a spotřebovávají fosilní paliva pro výrobu, zásobování elektřinou, dopravu a vytápění budov. Mimo to vytváří odpady, s nimiž se potom musí vypořádat. Města tak celkem vyprodukují bezmála 80% světových emisí CO₂ (BULKELEY; BETSILL, 2003: 2). Od druhé poloviny 20. století rostly emise ve vyspělých zemích v důsledku masivního rozšíření zastavěného území a rozmachu předměstských částí, která se vyznačují nižší hustotou osídlení a tím pádem i nižší energetickou efektivitou. Nyní jsou v těchto zemích emise skleníkových plynů čím dál méně spojeny s průmyslovou výrobou a více se službami a především s dopravou. Mnohem dynamičtěji se však nyní města vyvíjí v rozvojových zemích, kde lze čekat nárůst spotřeby energií společně s přechodem na uhlíkově náročnější paliva (KAMAL-CHAOUI; ROBERT: 10). Vývoj ovšem naznačuje, že do budoucna bude vedle vlastní urbanizace mít na emise skleníkových plynů zásadní vliv také životní styl, který podobu měst utváří.

Změna klimatu, ke které mohutně přispívají, znamená pro města zároveň velkou hrozbu. Ovšem nedotkne se všech oblastí světa stejnou měrou: nejhorší dopady jsou očekávány v zemích chudých a nerozvinutých (IPCC, 2007: 65). Postižených městům nezbude, než se na tyto dopady adaptovat. Značná část současného mezinárodního úsilí

⁷ Od té doby manifestovala města své zájmy v ochraně ŽP ještě mnohokrát, za zmínku stojí např. *Konference místních správ*, která proběhla paralelně se Světovým summitem o UR v Johannesburgu v roce 2002 pod hlavičkou ICLEI.

směřuje k nalezení systému, v němž by na základě solidarity mohly vyspělé země na tyto adaptace přispět.

1.2.4. Potenciál měst pro ochranu klimatu

Města přitom mají jedinečné podmínky pro to, aby na poli ochrany klimatu vyvíjela nové iniciativy. „Díky vysoké koncentraci vědomostí a možnostem zkoušet nové postupy bez závažnějších dopadů se tak z měst stávají svým způsobem laboratoře poskytující inovativní řešení“ (LABOHÝ, 2010: 33). Např. na 80% vědců, inženýrů a techniků žije nebo žilo ve městech. Tito kvalifikovaní pracovníci si navíc v dnešní době mohou vyměňovat nové poznatky pomocí internetu či telefonu, čímž inovace urychlují (HOORNWEG, 2010: 7). Podle Matthewa Hoffmanna probíhají ve světových městech tři typy inovativních aktivit: síťování, technologicky zaměřené experimenty (např. *Climate Neutral Network and Connected Urban Development Program*) a organizace propojující města v této oblasti (např. *2degrees*). „Rozvoj technologií se stal místem koncentrované experimentální aktivity, čímž vzniká struktura pro celý experimentální systém v pozadí.“ Experimenty se uplatňují především v oblasti obnovitelné energie, energetické efektivity v budovách, dopravy a informačních a komunikačních technologií, přičemž města se často účastní i více iniciativ naráz (HOFFMANN, 2011: 108-11).

Další výhodou pro ochranu klimatu na místní úrovni představují předešlé zkušenosti s omezováním dopadů na životní prostředí. Ty se týkají hlavně hospodaření s energiemi, dopravy a plánování. (BULKELEY; BETSILL, 2003: 2). V neposlední řadě jsou místní samosprávy mocným hráčem také na vyšších úrovních politiky a mohou postrčit k aktivitě ostatní aktéry (např. prostřednictvím lobbingu u národní vlády nebo poskytnutím malých ukázkových projektů dobré praxe).

2. Nástroje ochrany klimatu na místní úrovni

Literatura se shoduje, že klíčovými sektory pro místní ochranu klimatu jsou: budovy, doprava, obnovitelné zdroje energie a plánování. Různé prameny dále často uvádějí také nakládání s odpady a vodou. Nové možnosti pro technologický rozvoj nabízí oblast komunikačních a informačních technologií, které umožňují koordinovat aktivity v ostatních sektorech (HOFFMANN, 2011: 111). V této kapitole přejímáme nejvíce propracované rozdělení podle OECD (Porovnání ukazuje tabulka 1). Avšak ne všechny nástroje lze rozdělit jednoznačně. Významné přesahy mezi sektory jsou v textu zmíněny.

Tabulka 1: Rozdělení nástrojů ochrany klimatu do sektorů podle různých autorů

Sektory podle (BULKELEY; BETSILL, 2003)	Sektory podle (OECD, 2010)	Sektory technologického rozvoje (HOFFMANN, 2011)
Energetika	Územní zónování/plánování	OZE
Doprava	Doprava	Energetická efektivita v budovách
Plánování	Management přírodních zdrojů	Doprava
Odpady	Odpady a voda	Informační a komunikační technologie
	OZE a energetická zařízení	
	Budovy	

V různých zemích mají města v popsaných sektorech rozdílné kompetence. Tím se liší i spektrum nástrojů, které mohou ke snížení emisí skleníkových plynů využít. K ilustraci místních rozdílů slouží příklady zemí ve třetí části kapitoly. První a druhá část kapitoly si klade za cíl vyjmenovat základní nástroje, které mají města pro ochranu klimatu k dispozici a přístupy, jak nástroje uplatnit.

2.1. Způsoby uplatnění ochrany klimatu

Než se začneme věnovat jednotlivým sektorům, zastavíme se u možností, jak mohou města ochranu klimatu formovat a uplatňovat. Užitečnou kategorizaci, kterou přejalo také OECD, nabízí Harriet Bulkeley s Kristine Kern (BULKELEY; KERN, 2006):

- **Opatření v rámci veřejného sektoru (města jako spotřebitelé):** Zahrnuje všechna opatření, která se týkají (zejména) energetické a materiálové spotřeby městského úřadu a organizací města.

- **Ochrana klimatu uplatněním autority (města jako regulátoři).** Města někdy uplatňují ochranu klimatu pomocí přímých zákazů a nařízení, např. v územním plánování.
- **Ochrana klimatu prostřednictvím poskytovaných služeb (města jako veřejní poskytovatelé služeb).** Řada měst zajišťuje svým občanům služby svozu odpadu, poskytuje bydlení, je dodavatelem energií a vody a provozuje MHD. To rozšiřuje jejich možnosti realizovat ochranu klimatu v těchto oblastech.
- **Ochrana klimatu motivováním (města jako facilitátoři).** Města mohou motivovat a stimulovat občany, firmy a další aktéry ke snižování emisí a také jim související aktivity usnadňovat např. poradenstvím.

2.2. Přehled dostupných nástrojů podle sektorů

2.2.1. Plánování územního rozvoje

Jak bylo ukázáno v podkapitole 1.3.2., územní rozvoj měst s ochranou klimatu úzce souvisí. Zonace, která rozhoduje o budoucím residenčním, komerčním a průmyslovém využití území, ovlivňuje snižování emisí skleníkových plynů ve všech ostatních zkoumaných sektorech. V sektoru dopravy determinuje počet a vzdálenost cest vykonaných automobilem a může povzbudit nebo odradit od rozvoje městské hromadné dopravy. V oblasti budov ovlivňuje, jaké množství energie bude spotřebováno na vytápění a ochlazování (CONDON; CAVENS; MILLER, 2009: 6) a jak efektivně bude energie dodávána. Může také vytvořit podmínky pro zavedení obnovitelných zdrojů energie a určit, kde budou umístěny otevřené plochy a veřejná zeleň (OECD, 2010: 109).

Nejsilnější nástroje územního plánování z hlediska místní ochrany klimatu jsou ty, které ovlivňují formu výstavby. Města mohou využít své regulační pravomoci k tomu, aby v územním plánu prosadila modely kompaktních vícefunkčních měst, kde vedle sebe stojí obytné budovy, komerčně-administrativní centra, ordinace lékařů, obchody, hotely apod. Tím se sníží potřeba rezidentů cestovat např. mezi zaměstnáním a bydlištěm (OECD, 2010: 110). Další záměry se mohou týkat zvýšení hustoty zástavby. Autoři plánů mohou upřednostnit řadové domy a domy pro více rodin z důvodů nižší spotřeby energie. Pro takové typy výstavby lze navíc navrhnout efektivnější systém vytápění a chlazení (CONDON; CAVENS; MILLER, 2009: 7). Dalším nástrojem, jak regulovat využití území, je systematický rozvoj hromadné dopravy. Developerům lze poskytnout pobídky

k novým projektům poblíž stávající dopravní infrastruktury, lze zmenšit vzdálenosti mezi obytnými zónami a zastávkami MHD nebo vymežit plochy pro záchytná parkoviště na okrajích měst. Mimo to mohou města v nových zónách zklidňovat dopravu, čímž odrazují obyvatele od využívání osobních automobilů (OECD, 2010 : 111 a KAMAL-CHAOU: 99). Územní plánování může vést ke snížení emisí skleníkových plynů v nových budovách, pokud město reguluje jejich orientaci nebo nastaví standardy pro energetickou efektivitu. V posledně jmenovaném případě jde zejména o nařízení týkající se zateplování nebo svícení u stávajících budov nebo energetické standardy pro nové budovy (BULKELEY; BETSILL, 2003: 49). Svou roli hraje i osvěta a motivace – města mohou vydat dodatečné směrnice pro architekty a developery a tím je motivovat k plánování nad rámec „business as usual“ (BULKELEY; KERN, 2006: 2251).

2.2.2. Doprava

Emise skleníkových plynů z dopravy rychle rostou. Města obvykle ovlivňují tento sektor z pozice poskytovatele služeb. Nejčastěji provozují systém hromadné dopravy. Dále poskytují infrastrukturu pro alternativní způsoby dopravy (např. pěší či cyklistickou). Pomocí regulací (např. jízdy a parkování v určitých zónách) omezují individuální automobilovou dopravu. Ochranu klimatu mohou zohledňovat také při přípravě vlastních dopravních strategií. Z pozice spotřebitele energie zvyšují palivovou efektivitu svého vozového parku. A v neposlední řadě vzdělávají své občany a podporují neziskové ekologické organizace a další partnery v osvětové činnosti.

Nejsnáze města uplatňují nástroje ochrany klimatu u vlastního majetku a zaměstnanců. K těmto nástrojům patří obnova vozového parku, nákup jízdních kol či elektrokol na městské úřady a motivování zaměstnanců k jejich využívání (případně k využívání MHD cenovým zvýhodněním). Za účelem regulace automobilové dopravy v centrech měst se nabízí řešení v podobě omezení nejvyšší povolené rychlosti a zpoplatnění parkování, pro něž jsou vyhrazena jen určitá místa. V některých zemích mohou města zpoplatnit vjezd do centra (všeobecně známým případem je Londýn za doby starosty Kena Livingstona). V případě aplikování restriktivních nástrojů by však měla města pamatovat na přijatelnou alternativu, kterou uživatelům nabídnou. Většinou se jedná o služby městské hromadné dopravy, jejíž síť mohou postupně rozšiřovat a zkvalitňovat. K dodatečnému zvýšení uživatelského komfortu slouží např. instalování tabulí

signalizujících aktuální časy příjezdů vozidel na zastávkách MHD. Ale hromadná doprava není jedinou alternativou k osobním automobilům. Systematickým budováním cyklostezek a tras pro pěší lze obyvatele měst motivovat k environmentálně šetrnému cestování. Další možnosti představují srozumitelné informační kampaně pro veřejnost, vzdělávací programy pro děti a mládež i podpora neziskových organizací, které mohou ochranu klimatu v dopravě dále propagovat (OECD: 114).

Sektor dopravy je pro moderní urbánní celky velkou výzvou. Zatímco většina úsilí byla dosud vložena do opatření na zvýšení energetické efektivity vozidel, případně vývoje šetrnějších paliv, další mitigace nebude proveditelná bez řízení poptávky a snahy snížit celkový objem automobilové dopravy (BULKELEY et al., 2009: 178). Mnohé dopravní politiky jsou komplementární k politikám plánovacím, jak bylo dobře vidět v sekci o rozvoji území (např. plánování dopravy podmiňuje budoucí zájem o dané území), a mělo by proto docházet k jejich koordinaci. Dopravní politiky mají dopad i na management přírodních zdrojů. Jejich prosazení mohou napomoci výrazné vedlejší přínosy v podobě snížení imisní zátěže, zvýšení bezpečnosti a vyšší kvality života (OECD, 2010: 109).

2.2.3. Přírodní zdroje a environmentální management

Z pozice vlastníků pozemků mohou města rozhodovat o podobě parků a otevřených ploch. Typickým cílem těchto politik bývá zmírnění efektu městských tepelných ostrovů, kdy teplota uvnitř zastavěné zóny města převyšuje o několik stupňů teplotu mimo město. Význam mají především v kontextu adaptace, ale svou roli hrají i pro snižování emisí skleníkových plynů.

Konkrétní projekty hospodaření s přírodními zdroji mohou mít formu rozšiřování zelených ploch na území města, klimaticky orientovaných lesnických programů nebo managementu podmáčených ploch. Účelem těchto projektů bývá jak zachycování uhlíku (mitigace), tak i zřízení „nárazníků“ pro extrémní klimatické jevy (adaptace). Samostatnou kapitolu adaptačních politik tvoří města situovaná v pobřežních oblastech, jako jsou např. italské Benátky. Masivní investice zde směřují do zabránění škod způsobených vzestupem hladiny nebo povodněmi (OECD, 2010: 117-8).

2.2.4. Odpady a voda

Uvolňování metanu a v menší míře i CO₂ ze skládek a komunálních spaloven představuje pro světové klima značné riziko. Města proto usilují jednak o snížení objemu odpadu, který na skládkách skončí, a jednak o zvýšení energetické efektivity jeho spalování. Jednají především jako regulátoři a poskytovatelé služeb, mohou však také vychovávat a motivovat. Environmentálně šetrné nakládání s odpady navíc přináší vedlejší přínosy v podobě čistšího vzduchu, úspor prostředků (v důsledku úspor energií) nebo omezení znečištění podzemních vod ze skládek (OECD, 2010 :125).

Nástroji, které se nabízí, je zajištění dostupných recyklačních a kompostovacích služeb pro občany a firmy a zavedení poplatků, které budou od produkce odpadu odrazovat. Řada měst se také naučila odpad energeticky využívat a tyto procesy dále zlepšovat tím, že zvýší energetickou efektivitu komunálních spaloven (vede k úsporám energie). Některé veřejné projekty se týkají zachycování metanu produkovaného na skládkách pro účely výroby elektřiny či tepla. Také biodegradabilní odpad lze energeticky využít v místní bioplynové stanici.

Hospodaření s vodou bývá v souvislosti s ochranou klimatu zmiňováno méně často. Systémy zásobování vodou a nakládání s vodou u konečných uživatelů jsou nicméně spojeny se spotřebou energie. Navíc ovlivňují i vodní režim v dané oblasti a tím vystavují město dopadům změny klimatu. Města proto mohou různými způsoby motivovat občany a firmy ke snížení spotřeby vody nebo nákupu zařízení s menšími nároky na vodu – buď prostřednictvím poplatků či finančních pobídek nebo měkkých opatření v oblasti osvěty⁸.

2.2.5. OZE a energetická zařízení

V některých zemích mohou města, v závislosti na rozsahu kompetencí, vykonávat funkci výrobce a distributora energie. Z této pozice mohou ovlivňovat klima především zvyšováním energetické účinnosti vlastněných zařízení a zaváděním kombinované výroby elektřiny a tepla (BULKELEY; BETSILL, 2003: 49). Efektivní dodávky energií zajišťují systémy centrálního zásobování, které mohou odebírat větší či menší množství energie z obnovitelných zdrojů - např. z komunální výtopy na biomasu nebo z bioplynové stanice (OECD, 2010: 122).

⁸ Specificky v Austrálii samosprávy nařizují povinné využívání recyklované vody pro některé potřeby. Další opatření viz. OECD (OECD,2010: 126).

Pro energetické využití OZE platí, že v průběhu celého životního cyklu vyprodukují řádově menší množství emisí skleníkových plynů než konvenční energetické zdroje (uhelné nebo plynové). V případě energie biomasy je množství uhlíku, vypuštěného během spalování, rovno množství uhlíku pohlceného rostlinnou hmotou během růstu (MOLDAN, 2009: 155-159). V některých světových městech existují požadavky na využití konkrétních zdrojů např. solárních kolektorů, jinde na minimální procento dodané energie z OZE. Využívání OZE může být podpořeno nebo zdržováno opatřeními v ostatních oblastech, zejména plánováním rozvoje území, ale i sektory dopravy a budov.

Sektor energetiky města nejvíce ovlivňují z pozice spotřebitele a poskytovatele služeb, nepřímo také jako regulátoři (prostřednictvím plánování rozvoje území). Pomocí různých osvětových kampaní nebo dotačních programů však mohou také motivovat své občany nebo firmy k využívání OZE.

2.2.6. Sektor budov

Sektor budov je v rozvinutých zemích jedním z hlavních zdrojů emisí skleníkových plynů. Přitom se uvádí se, že pomocí jednoduchých opatření mohou být emise CO₂ z budov v EU omezeny až o 80% (EUROPEAN COMMISSION, 2009: 98). V budovách mohou města podnikat také některá opatření mířená na adaptaci, např. plánování výstavby s ohledem na zmírnění efektu městských tepelných ostrovů.

V EU spotřebovávají budovy až 40% veškeré energie a jsou vůbec největším zdrojem emisí CO₂ (EUROPEAN COMMISSION, 2009: 98). Na druhou stranu představují obrovský potenciál k zmírňování změny klimatu. Stávající výstavba totiž bývá často zastaralá a nevyhovuje současným stavebním standardům. I menší rekonstrukce potom přináší znatelné úspory energií v důsledku vylepšení energetické efektivity. Sektor budov mohou města ovlivnit přímo z pozice vlastníka a spotřebitele. V některých zemích jej také ovlivňují jako regulátoři prostřednictvím pravidel pro výstavbu (která bývají součástí územního plánování). Nakonec nelze nezmínit ani vliv osvěty, namířené jednak dovnitř městského úřadu, jednak navenek k občanům. Podíl veřejných budov na celém sektoru činí v EU pouze asi 12% (ENERGY-CITIES, 2011). Bez zapojení občanů a firem tudíž nelze využít všech příležitostí.

Města se často pouští do rekonstrukcí stávajících budov, které vlastní, na lepší energetický standard (OECD, 2012: 122). Prostřednictvím zateplování a aplikací vyspělých technologií lze totiž podstatně zlepšit jejich energetickou náročnost. Velké možnosti se dále otevírají v případě novostaveb, kde mohou být využity nejnovější techniky a materiály. Vhodnou lokalizací a designem lze dosáhnout minimálních nároků na dodávky energií.

Pokud města navíc využívají ve svých budovách energii vyrobenou z obnovitelných zdrojů, mohou dosáhnout i částečné soběstačnosti. Podporou OZE města zvyšují poptávku a podporují jejich rozvoj. V budovách se především využívá solární ohřev teplé užitkové vody nebo tepelná čerpadla na vytápění. Spotřebu elektřiny v budovách může také částečně pokrýt malá fotovoltaická elektrárna umístěná na střeše.

Opatření ve veřejných budovách ale zahrnují také provozně-organizační nastavení, vedoucí k úsporám energie. Ta města často zavádí v rámci širšího rámce tzv. zeleného úřadování. Nabízí se celá škála nástrojů. Města jakožto důležití zákazníci mohou pro své budovy nakupovat energeticky efektivní zařízení a vybavení – včetně osvětlení, IT systémů, kancelářské techniky či spotřebičů. Tyto aktivity často probíhají v rámci komplexních programů zavádění environmentálních standardů na městských úřadech (např. EMAS).

Diskutovaným nástrojem ochrany klimatu jsou pravidla výstavby, tedy nastavení podmínek pro podobu a umístění staveb. Využití tohoto nástroje záleží v první řadě na národní legislativě a pravomocích měst v dané zemi. Ovšem i v zemích, kde města závazné normy a postupy stanovit mohou, nezaručuje tento přístup dosažení kýžených cílů. Pokud totiž národní legislativa určité standardy vyžaduje, města je aplikují omezeně pouze na budovy určité velikosti, pravidla se navíc většinou vztahují pouze na novostavby. Mimo to proti přísným regulacím často protestují různé dotčené strany a normy nemotivují developery k inovacím (OECD, 2010: 120).

V neposlední řadě hraje svou roli osvěta a motivace ke klimaticky uvědomělému jednání. Mezinárodně rozšířeným nástrojem upozorňující veřejnost na energetickou náročnost budov je např. kampaň DISPLAY (o ní více dále v textu). Osvěta může mířit také dovnitř úřadu a vést zaměstnance k úsporám energií.

Tabulka 2 ukazuje rozdělení nástrojů ochrany klimatu v budovách podle způsobu uplatnění ochrany klimatu.

Tabulka 2: Nástroje ochrany klimatu v budovách (BULKELEY; KERN, 2006) a (OECD, 2010 /kurzívou/)

Město jako spotřebitel	Město jako regulátor	Poskytovatel služeb	Motivování
Schémat energetické efektivity v budovách města	<i>Požadavky na energetickou efektivitu ve stavebních pravidlech (building codes)</i>	Opatření na zvýšení EE na radnici	Kampaně za energetickou efektivitu
Využití kogenerace v městských budovách	<i>Stavební pravidla vyžadující minimální podíl OZE v budovách (building codes)</i>	<i>Projekty obecního vytápění a chlazení</i>	Poradenství EE pro občany a firmy
Ukázkové projekty eko-domů	<i>Stavební pravidla vyžadující materiály, které tlumí tepelný ostrovní efekt</i>	Poskytování sociálního bydlení a usnadnění zateplování	Poskytování grantů na opatření EE
Nákup energie z OZE v budovách města	<i>Stavební pravidla, která vyžadují ozelenění střech</i>		<i>Koordinace veřejně-soukromých (public-private) zateplovacích programů</i>
			Podpora využití OZE v budovách
			Systémy půjček pro fotovoltaiku

2.3. Příklady dobré praxe ze zahraničí

Pro pochopení místních rozdílů, které ovlivňují ochranu klimatu na místní úrovni, je užitečná malá exkurze za příklady dobré praxe v zahraničí. Tato podkapitola přináší náhled na místní aktivity ochrany klimatu ve třech zemích: v USA, UK a Německu. USA je doslova baštou iniciativ zdola a není tedy divu, že existují desítky relevantních prací zabývajících se jejich charakteristikami a důvody. Podstatná výzkumná činnost směřovala také do geografické oblasti Spojeného království (na universitě v Durheimu působí badatelka Harriet Bulkeley). Poslední část je věnována Německu, jehož právní struktura a postavení měst v ní je České republice nejbližší (BALÍK, 2009: 13) a k dispozici je rovněž celá řada pramenů.

2.3.1. USA

Národní politika ochrany klimatu v USA je komplikovaným spletcem protikladných zájmů a snad i z tohoto důvodu neexistuje na federální úrovni ambiciózní klimatická strategie. Kvůli tomu se USA postupem času staly terčem kritiky za svou nekonstruktivní pozici v mezinárodních jednáních (BULKELEY; BETSILL, 2003: 43).

Ačkoliv na konci 80. letech patřila změna klimatu v USA k hodně diskutovaným tématům, z těchto diskuzí nevzešly žádné politické aktivity. USA tak byly jedinou zemí, která po Torontské konferenci v roce 1988 (věnované změně klimatu) nepřijala žádné domácí závazky. V době, kdy se vyspělé země zavázaly dohromady ke snížení emisí prostřednictvím Kjótského protokolu, zůstaly USA stát mimo. Administrativa demokratického prezidenta Billa Clintona a jeho viceprezidenta Al Gora nedokázala prosadit jakákoliv opatření na ochranu klimatu proti odporu Kongresu a mocné průmyslové organizace GCC⁹ (BULKELEY; BETSILL, 2003: 45). V roce 2002 zvolený republikánský prezident George Bush posléze z kjótského procesu otevřeně vystoupil, s argumenty, že proces nezahrnuje významné znečišťovatele z řad rozvojových zemí a redukční závazky by vážně poškodily americkou ekonomiku (BYRNE et al., 2011: 4556). Americká energetická politika od té doby staví především na těžbě uhlí, rozvoji jaderné energie, rozšiřování těžby ropy do nových oblastí a v poslední době i na těžbě tzv. břidlicového plynu. Navzdory některým částečně pro-environmentálním programům jako byla *Clear Sky Initiative*, emise skleníkových plynů nadále rostou.

Na nižších úrovních americké veřejné správy začaly v mezidobí nicméně vznikat iniciativy, o nichž bývá referováno jako „bottom-up“ - tedy aktivity „odspodu.“ Značnou pozornost přitáhly aktivity jednotlivých amerických států. 36 amerických států mělo v roce 2009 zpracovaný plán, který počítal se snížením emisí skleníkových plynů (KRAUSE, 2011: 46). Zářným příkladem je stát Kalifornie s tradicí ochrany ovzduší sahající do 40. let 20. století. V roce 2006 zde byl schválen zákon¹⁰, kterým se stát zavazuje snížit do roku 2020 emise skleníkových plynů o 25% na úroveň roku 1990. Mimo to Kalifornie zavedla revoluční regulativy v oblasti automobilové dopravy (ENGEL, 2006a: 2).

⁹ GCC je lobbistická skupina, která vznikla v roce 1989. Reprezentuje zájmy průmyslu využívajícího fosilní paliva a automobilového průmyslu.

¹⁰ Tzv. *Global Warming Solutions Act*

Na úrovni měst jsou počátku ochrany klimatu spojeny s organizací ICLEI (Mezinárodní rada místních environmentálních iniciativ). V roce 1991 vstoupilo 6 amerických měst do úspěšného projektu *Urban CO₂ Reduction Project*, na nějž v roce 1993 navázala kampaň *Cities for Climate Protection* (CCP zmíněná výše); (BETSILL, 2001: 395). Americká členská města reprezentovala v roce 2007 zhruba 19% americké populace (BYRNE et al., 2007: 4559). Z členských měst CCP, která zkoumali Kousky a Schneider, podnikla většina kroky s dobou návratnosti do 5 let (KOUSKY; SCHNEIDER, 2003: 7). Jednalo se o tato opatření:

- Regenerace domů a zvýšení energetické efektivity v budovách
- Výměna žárovek dopravního osvětlení za LED
- Nastavení ventilace, která se zapne pouze, pokud koncentrace uhlíku překročí určitou mez
- Zakoupení hybridního vozidla Toyota Prius
- Dluhopisy na financování solární, větrné energie a EE (San Francisco)
- Zachycování metanu ze skládky na vyhřívání školních bojlerů
- Opatření na omezení počtu jízd automobilem – např. daň za rozvoj území o novou čtvrt', která pokrývá zvýšené náklady na stavbu infrastruktury nebo poplatky za parkování pro individuální řidiče.

Proslulým vystoupením amerických měst se stal tzv. *Climate Protection Agreement*, přijatý *Konferencí starostů amerických měst*¹¹. Do roku 2008 nasbíral plných 850 podpisů. Signatáři se dohodli na přijetí kjótských závazků snížení emisí skleníkových plynů. Za tím účelem uskutečňují politiky, které předcházejí vzniku neefektivních předměstí, podporují alternativní dopravu nebo podněcují nákup čisté energie a efektivních zařízení. Mimo to společně lobbují za klimatickou politiku u federálních orgánů (SCHREURS, 2007: 349).

Všechny tyto rozmanité aktivity na různých úrovních místní samosprávy by nebyly myslitelné bez amerického víceúrovňového systému veřejné správy. V tomto systému jsou federální vládě v hierarchickém sledu podřízené jednotlivé státy, okresy (counties), specifický útvar metropolitních oblastí a vlastní města (a obce). Pravomoci měst jsou do značné míry vymezené státy, na jejichž území se nachází, proto je také státní úroveň

¹¹ U.S. Conference of Mayors je politicky neutrálním sdružením amerických měst s počtem obyvatel přesahujícím 30 000.

americké veřejné správy důležitá. Města od administrativně vyšších jednotek získávají podstatnou část příjmů, za což ovšem „platí“ omezenou autonomií (BULKELEY, BETSILL, 2003: 65).

2.3.2. Spojené království (UK)

Ačkoliv ještě v 80. letech si za své postoje v otázkách kyselých dešťů a říčního a mořského znečištění UK vysloužilo pověst „špinavého muže“ Evropy, situace se na konci 80. let obrátila. Změna klimatu se dostala mezi politické priority tehdejší premiérky Margaret Thatcher a v 90. letech v tomto kurzu pokračovaly také labouristické vlády. S varováním od domácích vědců přijalo UK vlastní závazek na stabilizaci emisí skleníkových plynů na úroveň roku 1990 do roku 2005, který s blížící se konferencí OSN v Riu de Janeiro zpřísnilo na rok 2000. Tento cíl se také stal podkladem pro *Rámcovou dohodu OSN o změně klimatu*. UK i poté hrálo v mezinárodních jednáních významnou roli a snažilo se ovlivňovat ostatní státy směrem k přísnějším regulacím. Také města se angažovala v mezinárodních jednáních. V roce 2005 uspořádal starosta Londýna setkání 20 světových velkoměst s cílem hledat místní řešení problémů se změnou klimatu. Setkání reflektovalo summit G8 konaný ve stejnou dobu v UK (BETSILL; BULKELEY, 2007: 447).

Na domácí půdě zahájili Britové několik klimatických programů, které kombinovaly tržní nástroje s regulacemi a dobrovolnými nástroji¹². Co se Kjótského cíle týká (pro UK činil 12,5%), výrazný propad těžkého průmyslu na začátku 90. let učinil jejich naplnění poměrně snadným (BULKELEY, BETSILL, 2003: 41-2). Britská vláda proto přijala ambicióznější cíle. V roce 2008 schválený *Climate Change Act* požaduje snížení emisí skleníkových plynů do roku 2050 o 80% oproti úrovni roku 1990 a přechod na nízkouhlíkovou ekonomiku. Tato legislativa se stala inspirací pro mnoho dalších států a potvrdila i silné postavení UK v mezinárodních jednáních.

Na rozdíl od USA se místní ochrana klimatu v UK do jisté míry doplňuje se celostátní politikou. Zákony sice nejmenují povinnost chránit klima explicitně, ale města se musí řídit řadou souvisejících právně závazných norem. Příkladem jsou *Best Value Performance Indicators* určujících využití energie v obecních budovách. Města a obce

¹² Z tržních nástrojů se jednalo např. o DPH uvalenou na domácí paliva a energie, zpřísňovaly se regulace pro výstavbu budov. Paralelně fungovalo několik dobrovolných nástrojů, např. *Energy Efficiency Scheme*, *Energy Saving Trust* a vícero informačních kampaní.

v UK mohou dělat pouze to, k čemu jsou zmocněné zákonem, nicméně v některých oblastech, vč. ochrany klimatu mají částečnou nezávislost (BULKELEY; KERN, 2006: 2239).

V roce 1997 proběhla pod taktovkou novopečeného premiéra za *Labour party* Tonyho Blaira tzv. devoluce, proces přesunu části pravomocí (např. v oblasti daní) od centrální vlády v Londýně k regionálním vládám (BRITANNICA). V rámci devoluce byly zřízeny místní parlamenty ve Skotsku, Walesu a Severním Irsku a paralelně s tím také řada institucí, které mohly rozhodovat o strategiích regionálního rozvoje. Proces vyvolal jisté obavy, že omezí širokou autonomii, jíž se v UK města těšila a která pokrývala oblasti školství, zdravotnictví, územního plánování, rozvoje aj. Tyto obavy se ale z většiny nenaplnily a britská města se postupem času stala mocným politickým hráčem se slušnou volností. Hospodaří totiž se značným objemem prostředků, z nichž pouze zhruba 1/3 až 1/2 jde na povinné výdaje (BULKELEY, BETSILL, 2003: 62).

2.3.3. Německo

Německo patří mezi technologické velmoci a využívá tohoto postavení také na poli ochrany klimatu. Na federální úrovni přijalo progresivní strategie, jejichž cílem je jednak čelit změně klimatu a zároveň přejít na udržitelnou a konkurenceschopnou ekonomiku. Zavázalo se snížit emise skleníkových plynů do roku 2020 o 40% a do roku 2030 o 55% (oproti 1990); zároveň s tím chce navýšit podíl energie z obnovitelných zdrojů na 18% konečné spotřeby do roku 2020 a na 30% do roku 2030 (GRAICHEN et al., 2011: 7-8).

Německo také patří mezi hlavní vyjednavče na světových fórech věnovaných změně klimatu: na obou významných konferencích o udržitelném rozvoji v Riu de Janeiro i v Johannesburgu v roce 2002 prosazovali němečtí kancléři a ministři životního prostředí ambiciózní politiku. Výrazně přispěli k dosaženému výsledku na COP3 v Kjótu (1997) i v Bali (2007). Německo je silným hráčem evropské politiky, změna klimatu byla prioritou velké koalice sociální demokracie a konzervativců, kteří byli u moci od roku 2005 do roku 2009 (WEIDNE; MEZ, 2008: 356-357). Role Německa v EU bývá někdy přirovnávána k roli Kalifornie v USA (WEIDNE; MEZ, 2008 nebo SCHREURS, 2008).

Německý právní model tzv. smíšené veřejné správy je velmi blízký našemu. Na orgány územní samosprávy jsou v rámci přenesené působnosti přeneseny některé

pravomoci státní správy (BALÍK, 2009: 13). Pravomoci územní samosprávy závisí do určité míry na tom, v jaké spolkové zemi se daná obec nachází, neboť spolková země může obcím ukládat určité povinnosti – buď vynucující, nebo pružnou formou (samosprávy mohou rozhodnout o prioritách a formách). Nicméně jak federální *Základní zákon* (Grundgesetz), tak i ústavy spolkových zemí garantují právo na samosprávu všech záležitostí, které jsou relevantní pro komunitu v mezích platné legislativy. V oblasti ochrany klimatu k nim patří především poskytování elektřiny, plynu, vody, dopravy, nakládání s odpadní vodou a s odpady (BULKELEY; KERN, 2006: 2240).

V důsledku některých ústavních změn a historických pravidel je to německá federální vláda, kdo určuje politiku ochrany klimatu a pohání jí vpřed. Spolkové země ji v tom více méně podporují, žádná se nepostavila vyloženě proti. Tímto uspořádáním se Německo zásadně liší od USA (WEIDNE; MEZ, 2008: 371). V německých městech a obcích patří ochrana klimatu mezi dobrovolné aktivity, což ji někdy staví do konkurenční pozice k dalším dobrovolným aktivitám např. v oblasti kultury (SIPPEL; JENSSEN, 2010: 50). Nicméně města i obce jsou na tomto poli velmi aktivní, často prostřednictvím Místních Agend 21 a energetických politik. Specializují se na poskytování informací o finančních zdrojích a technologiích, zateplování veřejných budov, zajišťování dodávek elektřiny a tepla, zvyšování energetické efektivity veřejného osvětlení, propagaci veřejné dopravy či zelené nakupování (WEIDNE; MEZ, 2008: 372-3). Řada měst má zpracované strategie ochrany klimatu, vč. prakticky všech měst nad 400 000 obyvatel (BULKELEY; KERN, 2006: 2240).

Pozoruhodným příkladem „klimaticky uvědomělého“ města je Freiburg, ležící v Bádensku-Würtenbersku, spolkové zemi s dlouhou tradicí „zelené“ politiky. Městská rada zde již v roce 1966 rozhodla o snížení emisí CO₂ o 25% do roku 2010. I když se tento cíl naplnit nepodařilo, Freiburg nastoupil cestu energetické efektivity a čisté energie. V roce 2007 potom městská rada přijala nový závazek dosáhnout do roku 2030 40% snížení emisí CO₂. Za tím účelem plánuje masivní investice do sektorů budov a dopravy (BREYER; RICHTER; KERN a další: 7).

3. Faktory ovlivňující místní ochranu klimatu

V kapitole 2 jsme viděli, jak rozmanité jsou nástroje na ochranu klimatu a jaké přístupy města při jejich využití uplatňují. V této kapitole se pokusíme jít hlouběji a shrnout faktory, které angažovanost měst v oblasti ochrany klimatu ovlivňují. Za tím účelem je však třeba studovanou problematiku koncepčně uchopit. Nástroje ochrany klimatu budou tedy nejprve zasazeny do kontextu komunální politiky, rozhodovacích procesů a řízení veřejných projektů. Následně bude na základě dostupné literatury provedena kategorizace jednotlivých faktorů. Nejdůležitější faktory budou v poslední části jednotlivě popsány.

3.1. Místní politika ochrany klimatu

Opatření na ochranu klimatu neprobíhají ve vzduchoprázdnu, ale jsou součástí místních klimatických politik nebo nepřímo součástí dopravních, rozvojových, environmentálních a jiných politik. V tomto ohledu je politika chápána ve smyslu anglického termínu „policy,“ tedy konkrétní činnosti politických aktérů, kdy se politické ideje proměňují v jednotlivá opatření (BALÍK, 2009: 8). V případě měst jsou politickými aktéry orgány veřejné správy (v České republice je to Zastupitelstvo města, Rada města, Starosta/Primátor, Městský úřad/Magistrát a zvláštní orgán správce). Tito aktéři svými rozhodnutími přímo ovlivňují podobu politiky ochrany klimatu.

Obecně vzato, sestávají rozhodovací procesy ve veřejné správě z několika postupných kroků: (1) rozpoznání problému, (2) uznání problému, (3) formulace opatření, (4) uskutečnění přijatých opatření (5) zhodnocení uskutečněných opatření. Politické teorie rozeznávají mnoho modelů rozhodovacích procesů, které mohou političtí aktéři využít pro řešení environmentálních problémů. Změna klimatu patří k problémům, které badatelka Diane Yoder označuje jako „vědecké/technické.“ Ty se vyznačují abstraktností, a i proto je široká veřejnost často nechápe. Yoder se domnívá, že rozhodující aktéři by v tomto případě měli využít ty typy procesů, které potřebě dlouhodobých, strategických rozhodnutí v této oblasti nejlépe odpovídají (YODER, 1999: 24-25). Jak bývají rozhodnutí v ochraně klimatu reálně přijímána, nebylo ještě v literatuře pojednáno.

3.2. Veřejné projekty na ochranu klimatu

V poslední době se při výkonu veřejné správy stále více uplatňuje projektový přístup, který je považován za jednu z podmínek dosažení vyšší míry efektivnosti při

vynakládání veřejných finančních prostředků (MVČR, 2008). Pro účely této práce je tedy na daná opatření, uskutečňovaná v rámci místní politiky ochrany klimatu, nahlíženo jako na **veřejné projekty**. Z tohoto důvodu je užitečné sestavit charakteristiku veřejného projektu a nastínit základní metody úspěšného projektového řízení.

Projekt je všeobecně definován jako „jakýkoliv soubor aktivit a úkolů, který

- Má specifické cíle, které mají být naplněny v rámci určitých parametrů
- Má definovaný začátek a konec
- Má vymezené náklady (pokud je to relevantní)
- Vyžaduje lidské a jiné zdroje
- Je multifunkční (průřezový)”

(KERZNER, 2006: 2). Ve veřejném sektoru jsou projekty chápány jako organizačně, časově a obsahově provázaný systém, který je základem investiční akce (MAAYTOVÁ). Také podle Františka Ochrany jde o „systémový návrh alokace veřejných zdrojů, který má (zpravidla) charakter investiční akce“ (OCHRANA, 1999: 9). Protože veřejné projekty využívají veřejné prostředky, jsou ze zákona podřízeny interní kontrole (OCHRANA, 2010: 207) a již samotný investiční záměr musí být precizně zpracovaný, aby bylo jasné, že realizace investice povede ke zkvalitnění a užitku.

Způsob řízení, který zajistí realizaci požadovaných cílů, se nazývá projektový management/ projektové řízení (různé definice viz např. KERZNER, 2006: 3)¹³. Podle Františka Ochrany, který se manažerským metodám ve veřejném sektoru dlouhodobě věnuje, sestává řízení projektu z několika fází: (1) základem definování projektu je stanovení jeho hlavních cílů, (2) následuje stanovení cílů dílčích podle zásady SMART¹⁴. (3) Další fáze zahrnuje plánování, které zohledňuje čas, zdroje, finance i personální zabezpečení a mělo by také vyhodnotit potenciální rizika. Poté probíhá samotná (4) realizace a koordinace projektu a proces je završen (5) vyhodnocením úspěšnosti a celkového realizačního průběhu (OCHRANA, 2010: 202-7).

Vzhledem k tomu, že jsme veřejný projekt definovali prakticky jako investiční akci, pro hodnocení jeho úspěšnosti by nám mohla být vodítkem ekonomická teorie. Ta,

¹³ Někdy se rozlišuje management projektu (metoda plánování, tvorby a realizace projektu) a projektový management (koordinace více projektů zároveň). (MAAYTOVÁ)

¹⁴ SMART je zkratka z anglického „Specific, Measurable, Attainable, Relevant, Time-Bound“

zjednodušeně řečeno, nahlíží na investice jako na obětování dnešní jisté hodnoty (spotřeby) ve prospěch budoucí nejisté hodnoty (spotřeby). Kritérii pro hodnocení úspěchu investičních příležitostí jsou výnos, bezpečnost a stupeň likvidity (REKTOŘÍK, 2007: 48-9). Je však zcela zřejmé, že v případě ochrany klimatu tato kritéria aplikovat nelze, minimálně ne bez výhrad. Hodnocení úspěšnosti ve veřejném sektoru se totiž v mnohém liší od soukromého, neboť musí zohledňovat veřejný zájem (MVČR, 2008). V případě ochrany klimatu je veřejným zájmem snížení emisí skleníkových plynů. Jak ovšem ukazuje praxe, nákladovost není bez u veřejných projektů zdaleka bez významu.

3.2. Systematizace faktorů ovlivňujících veřejné projekty na ochranu klimatu

Studovaná literatura se většinou zabývá otázkou, (1) proč vlastně města projekty na ochranu klimatu realizují a jaké faktory k tomu přispívají. Dále se věnuje (2) faktorům, které ovlivňují úspěšnost konkrétních projektů. Rozdělení je však často nejasné a s mnohými přesahy.

Názorným příkladem určité metodologické nevyhraněnosti je kompilační práce Maike Sippela a Till Jenssen na téma „Co vysvětluje městskou politiku ochrany klimatu?“ V roce 2010 shromáždili asi 90 předešlých prací a na jejich základě sestavili tabulku hybných sil (v angličtině „drivers,“) a bariér realizovaných projektů. Pod pojmem *drivers* rozumí Sippel a Jenssen především motivace měst, jakožto „kolektivní vyjádření motivací klíčových představitelů obce, což je vedení obce“ (SIPPEL; JENSSEN, 2010: 40). V tomto smyslu odpovídají na otázku, proč města projekty na ochranu klimatu podnikají. *Bariérami* rozumí tito badatelé faktory, které zabránily dosažení lepších výsledků – týkají se tedy úspěšnosti projektů. V následujících oddílech výsledky jejich práce rozdělují.

3.2.1. Co ovlivňuje angažovanost měst v ochraně klimatu

Je nesporným faktem, že řada měst dobrovolně přijala inovativní strategie na ochranu klimatu, avšak na první pohled není někdy zřejmé, proč. Společenské vědce neustává fascinovat otázka, co motivuje města ke krokům, které se na první pohled jeví jako iracionální. Opatření na ochranu klimatu totiž vyžadují nemalé náklady, zato přináší relativně nepatrný a rozptýlený dopad na světové klima (HOFFMANN: 104). Snížení emisí skleníkových plynů je celospolečenským přínosem, z něž nemůže být nikdo vyloučen, a „zisk“ si tedy nemůže dané město či obec přivlastnit. Jedná se o známý jev

► „tragédie obecní pastviny.“ Místní samosprávy teoreticky podnikají mitigační opatření jen za předpokladu, že je k tomu donutí nějaký vnější tlak, např. od národní vlády (KRAUSE, 2012). Jako pravděpodobný vychází z této teorie scénář, kde se města a obce stanou „černými pasažéry“ a budou těžit z toho, co možná podniknou jiní aktéři místo toho, aby brala náklady na sebe (i pokud ostatní aktéři nic nepodniknou, je pro ně pasivita racionální volbou).

Vysvětlení, proč se navzdory předpokladům města a obce v ochraně klimatu angažují, je několik. Ve svém výzkumu 23 amerických měst, představují Carolyn Kousky a Stephen Schneider 4 možné motivace pro ochranu klimatu v rámci kampaně CCP: (1)města mohou mít vyloženě altruistické pohnutky, (2)některá opatření implementují proto, že se jim ekonomicky vyplatí, (3) tato opatření zároveň přinášejí vedlejší přínosy, z nichž má prospěch výhradně dotyčná obec (např. zlepšená kvalita ovzduší) a (4) ochrana klimatu může přinést reprezentantům města důležité politické body. Z proklamací respondentů vyplynulo, že ►**nejdůležitějším faktorem motivujícím k ochraně klimatu na místní úrovni, jsou ekonomické přínosy.** Autoři výzkumu k tomu poznamenávají, že přesvědčení o těchto přínosech bývá podstatnější než reálné přínosy, neboť ekonomickou stránku přijatých opatření města často nevypočítají precizně. Ze studie také vyplývá, že zájem o životní prostředí ať již ze strany politiků nebo na základě tlaku veřejnosti nehraje v místní politice ochrany klimatu významnou roli, naopak ►**všude jsou zdůrazňovány vedlejší přínosy.** Kolem toho, do jaké míry mohou vedlejší přínosy motivovat města k přísnějším opatřením, panuje velká nejistota. Je pouze jasné, že díky nim někdy podnikají klimatická opatření, která by jinak nepodnikla nebo zvažují klimatické dopady u politik, které by se tak jako uskutečnily (KOUSKY, SCHNEIDER, 2003). Tato zjištění víceméně potvrzuje i výzkum, provedený o několik let později Rachel Krause. Pouze u 28% oslovených měst a obcí byla mitigace významným důvodem pro jejich rozhodnutí podílet se na ochraně klimatu. Naopak plných 85% uvádělo, že je silně motivovaly úspory energií a financí (KRAUSE, 2012).

Také výše zmiňovaní Sippel a Jenssen dospěli ve své meta-analýze k podobným závěrům, které obohacují o nové poznatky. Na základě četnosti výskytu sestavili badatelé pořadí motivátorů následovně (od nejcitovanějšího k nejméně citovanému):

- Úspory nákladů

- Kvalita vzduchu, Vnímaná zranitelnost
- Příjmy, Doprava, Vnější tlak a dotace, Nastavování trendů

Následující tabulka obsahuje kompletní seznam nalezených motivačních faktorů.

Tabulka 3: Motivace k ochraně klimatu podle Sippela a Jensena

Hybné síly („drivers“)	
Ekonomické	Úspory nákladů (preference opatření s krátkou dobou návratnosti)
	Příjmy (např. výnos z daně)
	Chytrý růst (konkurenceschopnost ekonomiky, pracovní místa aj.)
Politické/Kulturní	Vnější tlak a dotace (Buď „tvrdý tlak“ skrze zákony a nařízení nebo „měkký“ formou subvencí)
	Vnitřní tlak (od dotčených stran, vliv může mít vzdělanost a politická liberálnost města, ale nejspíš přítomnost ekologické NNO)
	Reputace (image zeleného města, snaha být atraktivní a přilákat lidi a byznys)
	Nastavování trendů (vůle být politický inovátor např. tam, kde selhala centrální vláda)
	Altruismus
Životní prostředí/kvalita života	Kvalita vzduchu (hlavně v rychle se rozvíjejících zemích, ale problém, že může být v rozporu globální GHG emise a lokální znečištění) s. 42
	Doprava (v rozvinutých zemích zřídka tyto politiky, více v rozvíjejících se. Snaha zklidnit dopravu, vylepšit vzduch a zvýšit bezpečnost) s. 43
	Sociální aspekty (díky zvýšení EE např. větší komfort bydlení, nižší účty za energie a tím vyšší příjmy domácností)
	Jiné (např. redukce efektu tepelných ostrovů)
Informační	Vnímaná zranitelnost (tam, kde města vidí možné dopady CC zblízka)

S některými motivacemi jsou spojené i určité hrozby. Hoffmann i Krause varují před tím, že si města vybírají většinou jen ta řešení, která jim přinesou zisky. Převládající důraz na úspory nákladů jako na vedlejší přínos klimatických projektů má totiž svou odvrácenou stránku: **▶ pokud se ochrana klimatu přestane ekonomicky vyplácet, projekty nebudou vznikat** (HOFFMANN, 2010: 120-121 a KRAUSE, 2012).

3.2.2. Faktory, které ovlivňují projekty

Pokud hledáme v zahraniční literatuře odpověď na to, jaké faktory ovlivnily realizované projekty, narážíme na několik metodologických problémů. Různé studie totiž používají pro faktory různé pojmy, které se částečně překrývají a často ani nejsou přesně definovány. Mezi nejčastější patří „hnací síly“ (drivers), problémy (problems), přísliby

(promises), bariéry (barriers) apod. V podstatě jde však o faktory, které ovlivnily v pozitivním nebo negativním smyslu úspěšnost projektů¹⁵.

Faktory, které zesilují schopnosti měst realizovat projekty ochrany klimatu, shrnují ve své knize „Cities and Climate Change“ Harriet Bulkeley a Michele Betsill.

► **Osobní nasazení politických vůdců a podnikavců.** Aktivní jednotlivci jsou schopni ochranu klimatu nejen zařadit na politickou agendu, ale mají i svůj podíl také na jejím prosazení. Samotné úsilí jednotlivců však nestačí. Musí být v administrativní a politické struktuře na takové pozici, aby byli efektivní. Někde to znamená možnost získat podporu ostatních odborů.

► **Dostatek finančních a lidských zdrojů.** Ukazuje se, že tam, kde je dostatek kvalifikovaných pracovníků, bývají projekty na ochranu klimatu úspěšnější. Pro jejich zdar jsou klíčové také finanční prostředky: adaptace i mitigace totiž vyžadují značné investice do infrastruktury. Výzkumy také prokázaly, že města, která získala prostředky z externích zdrojů, později snáze dosáhla na další finanční možnosti. V oblasti interního financování hrají zásadní roli političtí lídři, kteří zavádějí finanční mechanismy, např. revolvingové fondy.

► **Kompetence a odpovědnosti.** Na rozsahu pravomocí v klíčových sektorech (energetika, plánování, doprava, odpady) závisí, zda se města budou angažovat na poli ochrany klimatu více či méně.

► **Správné uchopení (porozumění) tématu.** Někde je změna klimatu vnímána jako příležitost se spoustou vedlejších přínosů, jindy soutěží s partikulárními zájmy. Snižování emisí nemusí jít ruku v ruce např. se snížením objemu dopravy apod.

¹⁵ Na úspěšnost projektů je možno nahlížet dvojitým způsobem. Užitečnou definici v tomto směru nabízí korejská studie věnovaná faktorům úspěchu projektů urbánní regenerace. Její autoři Jung-Ho Yul a Hae-Rim Kwon rozlišují úspěch projektu, který se týká výsledků projektu (anglicky „outcome“) a úspěch projektového managementu, který se týká výkonu (anglicky „output“, (YUL; KWON, 2011: 890). Za úspěch projektového managementu považuje americký ekonom KERZNER situaci, kdy se podaří projekt realizovat efektivně, v rámci časového harmonogramu a stanoveného rozpočtu, na požadované technologické úrovni a ke spokojenosti všech adresátů a zúčastněných (KERZNER, 2006: 3). Jak ale Yul a Kwon dodávají, oba koncepty nemohou být zkoumány zcela odděleně, protože na sobě závisí: úspěšné projektové řízení je totiž nezbytnou podmínkou pro úspěch celého projektu. Vzhledem k tomu, že se řízení projektů ochrany klimatu odborná literatura takřka nevěnuje, je následující rešerše věnována především druhému významu úspěšnosti, tedy dosažení očekávaných výsledků.

► **Politická vůle zabývat se vyvstávajícími problémy.** Úspěch projektů záleží na tom, jakou prioritu města ochraně klimatu přisuzují. Zejména na globálním Jihu řeší města mnoho konkurenčních problémů, které jsou palčivější, např. přístup k vodě, zdravotní péče nebo vzdělání.

Mimo těchto pět faktorů, jmenovaných v knize *Cities and Climate Change*, hraje při realizaci projektů roli také ► **předchozí zkušenost s environmentálními politikami.** Např. kampaň *Cities for Climate Protection* byla úspěšná tam, kde mohla navázat na předchozí energetickou politiku (BULKELEY; BETSILL, 2003: 173 a COLLIER; LOFSTEDT, 1997: 36 a 38).

Na základě několika dalších studií vyzdvihuje Bulkeley a kol. pro urbánní sympóziu Světové banky v roce 2009 (BULKELEY et al., 2009) 4 nejdůležitější faktory, které ovlivňují úspěch projektů (bez ohledu na pořadí důležitosti):

- Leadership (politický vůdce nebo jiný angažovaný jedinec)
- Kompetence a odpovědnosti
- Zdroje
- Městské politické ekonomiky

Výzkumy z posledních let ale naznačují, že města možná očekávaného snížení emisí nedocílí ¹⁶ (SIPPEL; JENSSEN, 2010: 39). Dostupná literatura bohužel samostatně nepojednává o překážkách či bariérách, které ohrožují úspěch jednotlivých projektů. Proto opět předkládáme výsledky meta-analýzy Sippela s Jenssenem, kteří si všimají jak překážek angažovanosti měst (některé jsou zmíněné v předchozím oddílu), tak i brzdných faktorů projektů.

Na základě četnosti výskytu sestavili Sippel a Jenssen pořadí relevantních bariér takto (od nejcitovanější k nejméně citované):

- Regulační rámec, Tragédie obecní pastviny
- Finanční a lidské zdroje
- Spolupráce (s dotčenými stranami, regiony, dalšími úrovněmi správy), Omezená kontrola zařízení a služeb

¹⁶ Podle rámcového závazku z Bali, kde se konala COP13, by se emise skleníkových plynů ve vyspělých státech měly do roku 2050 snížit o 85-90% oproti roku 1990.

➤ **Tabulka 4: Bariéry podle Sippela a Jenssena**

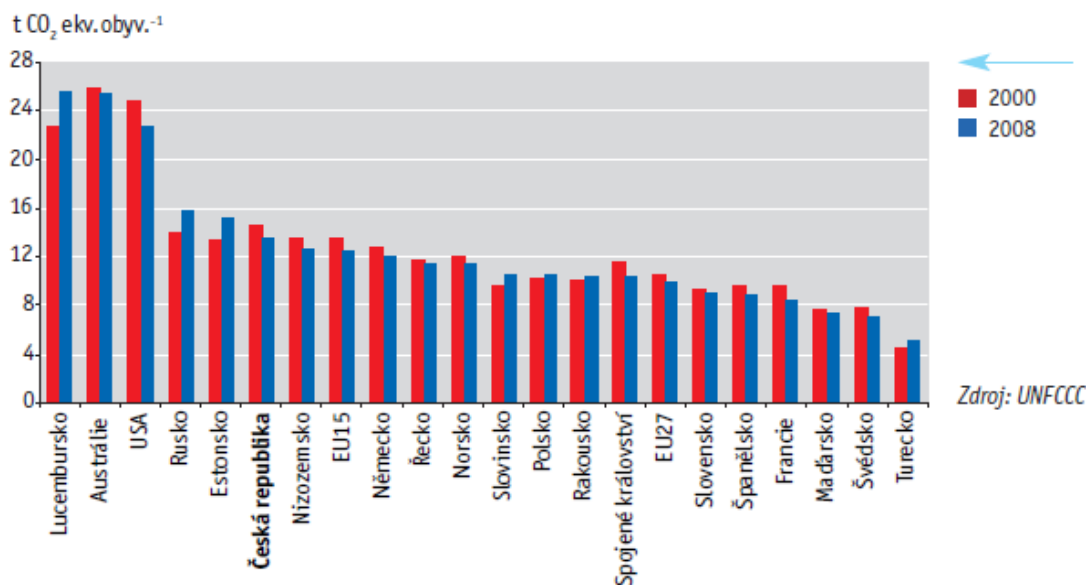
Bariéry	
Ekonomické	Tragédie obecní pastviny (viz. předchozí oddíl)
	Vysoké náklady (hlavně u opatření, která mají vysoké vstupní náklady a dlouhou dobu návratnosti)
	Finanční a lidské zdroje (nejčastěji v literatuře zmiňovaná bariéra, města nemají dostatečné příjmy a tím pádem ani lidské kapacity na to, aby ochranu klimatu řádně realizovala)
	Přístup k fondům (přístup k fondům zvyšuje pravděpodobnost, že města projekty na ochranu klimatu realizují). Některá města zřizují vlastní revolvingové fondy financované z opatření energetické efektivity
	Dřívější investice do infrastruktury vyžadují služby vázané na staré technologie, to samé platí někdy u partnerství veřejného a soukromého sektoru – odpor zapojených skupin k inovacím
Informační	Nedostatek expertízy (úředníci nejsou na složité úkoly dostatečně kvalifikovaní)
	Veřejný zájem a zapojení (zapojení veřejnosti má mobilizační funkci. Ve městech však často zcela chybí občanská uvědomělost.
	Monitorování a vyhodnocování (inventarizace emisí často chybí, přestože pomáhá politiku ochrany klimatu zlepšovat. Komplikací je i nejednotná metodika)
	Málo lokálních informací (nedostupné informace o lokální spotřebě, emisích aj.)
	Absence národního mandátu (chybí takřka všude, není kontrola plnění cílů ze strany státu ani mezinárodně)
Institucionální	Nízká kvalita veřejné správy (např. korupce, špatné metody řízení aj.)
	Problémy integrace a koordinace (chybí spolupráce mezi odbory, každý pracovník se věnuje jen svému tématu)
	Institucionalizace (ochrana klimatu potřebuje setrvačnost, ale kontinuita prostřednictvím vytvořených administrativních struktur chybí)
	Nedostatky ve spolupráci s dotčenými stranami, regiony, nezralá víceúrovňová správa (zapojení dotčených stran přitom vytváří pro projekty lokální podporu a pomáhá najít řešení na místě. Spolupráce s regiony zase překonává problém, kdy jurisdikce města je příliš malá, aby pokryla potřebné území, a členství měst v sítích měst zvyšuje pravděpodobnost, že města nějaký projekt realizují).
	Nevyhovující regulační rámec (malé pravomoci v klíčových sektorech)
	Omezená kontrola zařízení a služeb (ochrana klimatu prostřednictvím poskytovaných služeb upadá)
	Nepřítomnost politických vůdců, tahounů
Politické a kulturní	Nedostatek politické podpory (může záviset na politických stranách, ale je zásadní pro financování, pro zajištění vize v oblasti ochrany klimatu i pro vyvolání uvědomělosti)
	Krátké časové horizonty (volební mandát je časově omezený, zatímco ochrana klimatu si žádá dlouhodobá řešení)
	Konkurenční politická témata (zásadní zejména v rozvojových zemích, kde potřeba věnovat se zdraví, přístupu k vodě, jídlu aj., v rozvíjejících se je zase akcent na ekonomický růst)
	Překážky v oblasti chování (selhávají snahy zapojit do ochrany klimatu širší veřejnost)

Tabulka 4 představuje podrobný výčet faktorů. Řada z nich je pro úspěšnost projektů důležitá v pozitivním i negativním smyslu, tedy přítomnost faktoru může být stimulem a jeho nepřítomnost naopak bariérou.

4. Místní ochrana klimatu v České republice

4.1. Státní politika ochrany klimatu

Česká republika patří k největším producentům emisí skleníkových plynů v přepočtu na obyvatele. Se zhruba dvanácti tunami CO₂ na obyvatele a rok přispívá ke změně klimatu více, než činí průměr EU; hodnoty rozvojových zemí překračuje v tomto ukazateli mnohonásobně (KOTECKÝ, 2011: 4). Přesto si česká vláda nestanovila samostatné ambiciózní cíle. Ochrana klimatu v České republice je především určována mezinárodními dohodami a závazky vyplývajícími ze členství v EU.

Obrázek 1: Mezinárodní srovnání měrných emisí skleníkových plynů na obyvatele (CENIA,2010)

Domácí strategie ochrany klimatu je obsažena v *Národním programu na zmírnění dopadů změny klimatu v České republice* z r. 2004. Tato strategie počítá s tím, že země do roku 2020 sníží své emise na obyvatele o 30%. Aktuálnější *Politika ochrany klimatu* čeká na schválení již od roku 2008, kdy její návrh vypracovalo ministerstvo životního prostředí. V širším kontextu udržitelného rozvoje se o ochraně klimatu zmiňuje také dokument *Strategický rámec udržitelného rozvoje*, schválený vládou v lednu 2010. Ačkoliv jsou „Globální změna klimatu a čistší energie“ označeny za klíčovou výzvu, větší pozornost je v dokumentu věnována pouze cílům v oblasti adaptace (prioritní osa 4, priorita 4.3.). Zmírnění změny klimatu má být naplňováno skrze mezinárodní závazky (prioritní osa 5, priorita 5.3, cíl 4); (RADA VLÁDY PRO UR, 2010). Pro úplnost dodejme, že s ochranou

klimatu souvisí také další strategické dokumenty, zejména *Státní energetická koncepce* a *Surovinová politika ČR*.

Závazek 8% snížení emisí skleníkových plynů v letech 2008-12 (oproti roku 1990), vyplývající z Kjótského protokolu, splnila Česká republika s velkou rezervou díky propadu průmyslu v 90. letech. V současnosti se její cíle podřizují tzv. Klimaticko-energetickému balíčku, který přijaly členské státy EU v roce 2008. Balíček zavádí společné postupy a řešení v oblasti ochrany klimatu, bezpečnosti dodávek energie a konkurenceschopnosti evropských ekonomik¹⁷. V jeho rámci nesmí Česká republika zvýšit své emise skleníkových plynů v období 2005 – 2020 o více jak 9%.

Aktuální trendy v produkci skleníkových plynů však nejsou nijak povzbudivé. Zatímco jejich emise na jednotku HDP se od roku 2000 snížily o více než jednu čtvrtinu, snižovat emise vztažené na obyvatele se příliš nedaří. Krátkodobý pokles v roce 2009 byl zapříčiněn celkovým poklesem ekonomiky, v roce 2010 pak emise skleníkových plynů obnovily svůj růst. Příznivé trendy v ochraně klimatu sledujeme především v oblastech energetického průmyslu a průmyslových procesů, naopak v sektoru dopravy emise rostou a v roce 2009 již dosáhly bezmála 14% podílu na celkových emisích ČR (CENIA, 2012: 15-17). Jak se konstatuje ve *Strategickém rámci UR*: „Jako problematický se při uvažování současných technologií, politik a opatření jeví výhled do roku 2050, kdy by se národní emise skleníkových plynů měly pohybovat hluboko pod 50 % stavu roku 1990“ (RADA VLÁDY PRO UR, 2010: 66).

Zapojení měst a obcí podrobněji rozebírá pouze návrh *Politiky ochrany klimatu*. V části 2.7.2. se o jejich úloze píše: „Evropská města v současné době přebírají významnou část odpovědnosti za ochranu klimatu a všechny stávající i nově vznikající iniciativy sdružující města mají za základ právě otázky energetické efektivity a ochrany klimatu.“ Návrh obsahuje stručnou pasáž věnovanou možnostem ke snižování emisí a kapitolu o zavedení energetického managementu jako jednoho z dostupných nástrojů pro obce (MŽP, 2009). Samostatná, ucelená strategie, jak na místní úrovni bojovat se změnou klimatu, však v České republice prozatím neexistuje.

¹⁷ Společným cílem EU je do roku 2020 snížit emise CO₂ o 20% oproti roku 1990, navýšit podíl OZE na konečné spotřebě energie o 20% a snížit potřebu energie zvýšením energetické efektivity o 20%.

4.2. Česká územní samospráva a ochrana klimatu

Obce, kraje a hl. město Praha jsou v ČR orgány územní samosprávy. Územní samospráva a státní správa jsou složkami veřejné správy, kterou můžeme chápat buď jako činnost nebo jako souhrn institucí, které tyto činnosti ve veřejném zájmu vykonávají (BRŮNA, 2006: 7). Jak již bylo zmíněno výše, v České republice funguje smíšený model veřejné správy, v němž jsou některé úkoly státní správy přeneseny na orgány územní samosprávy a stát tak de facto využívá infrastrukturu samospráv pro výkon svých povinností (BALÍK, 2009: 13). Obce kategorizujeme podle přenesené působnosti na (1)všechny obce, (2)obce s matričním úřadem, (3)obce se stavebním úřadem, (4) obce s pověřeným obecním úřadem, (5)obce s rozšířenou působností, (6)statutární města a (7 a 8) Brno a Praha (KOUDELKA, 2007: 149-150). Města považuje česká legislativa za jeden z typů obce a blíže je specifikuje pouze jako „obec s městským úřadem“ (MÁTL; SRNOVÁ; ŠTEGMANNOVÁ, 2009: 12). Podle Českého statistického úřadu bylo v roce 2011 v ČR celkem 6949 obcí, z toho 593 měst. Všech 205 obcí s rozšířenou působností jsou města¹⁸ (ČSÚ, 2011a).

Ačkoliv některé z potenciálních nástrojů ochrany klimatu uplatňují města v rámci přenesené státní správy, klíčové kroky podnikají v rámci samostatné působnosti. V České republice je uplatňován princip subsidiarity, podle nějž mají centrální orgány plnit jen ty úkoly, které zvládnou naplnit efektivněji než nižší úrovně správy. Přenesení státní správy na samosprávu je nejtypičtějším naplněním tohoto principu v praxi (KOUDELKA, 2007: 29-30). Podle § 7 zákona č. 128/2000 Sb., o obcích „obec spravuje své záležitosti samostatně a státní orgány a orgány krajů mohou do samostatné působnosti zasahovat, jen vyžaduje-li to ochrana zákona, a jen způsobem, který zákon stanoví. Rozsah samostatné působnosti může být omezen jen zákonem.“

Jen malé množství nástrojů, které města využívají v rámci přenesené působnosti, vedou k ochraně klimatu. Jedním z nejvýznamnějších je „Územní energetická koncepce“ (dále jen ÚEK), která „vytváří podmínky pro hospodárné nakládání s energií v souladu s potřebami hospodářského a společenského rozvoje včetně ochrany životního prostředí a šetrného nakládání s přírodními zdroji energie.“ Povinnost vypracovat ÚEK ukládá zákon 406/2000 Sb. o hospodaření s energií všem statutárním městům (a krajům). Ostatní města

¹⁸ Podle metodiky ČSÚ není v číselníku obcí s rozšířenou působností vedeno hl.město Praha

mohou ÚEK vypracovat na dobrovolné bázi. Do přenesené působnosti spadá také činnost stavebních úřadů, která může být pro ochranu klimatu relevantní zejména s novými úpravami v oblasti energetické efektivity¹⁹ a dosud nevyužitý potenciál představuje územní plánování. Částečně mohou města emise skleníkových plynů ovlivnit výběrem poplatků za znečišťování ovzduší/kontrolou stacionárních zdrojů znečišťování apod.

Těžiště místní politiky ochrany klimatu však leží v oblasti samostatné působnosti. Města mohou podniknout řadu iniciativ a kroků, které jim legislativa umožňuje. Výše citovaný zákon o obcích explicitně vyjmenovává několik oblastí, z nichž některé jsou pro ochranu klimatu relevantní, např. hospodaření s majetkem nebo program územního rozvoje obce. V § 35, odstavci (2) mimo to stojí: „Obec v samostatné působnosti ve svém územním obvodu dále pečuje v souladu s místními předpoklady a s místními zvyklostmi o vytváření podmínek pro rozvoj sociální péče a pro uspokojování potřeb svých občanů. Jde především o uspokojování potřeby bydlení, ochrany a rozvoje zdraví, dopravy a spojů, potřeby informací, výchovy a vzdělávání, celkového kulturního rozvoje a ochrany veřejného pořádku.“ V praxi tak územní samosprávy vedou samostatnou dopravní, bytovou, kulturní politiku, pro veřejnost organizují osvětové či motivační programy aj. Podle Stanislava Balíka patří politické, ekonomické, sociální, ekologické, bezpečnostní, infrastrukturní a prognostické funkce k tradičním funkcím měst (BALÍK, 2009: 31). Z nich rovněž vyplývají činnosti, které mají územní samosprávy ve své kompetenci.

Jasnější obrázek o možnostech českých měst v ochraně klimatu si lze udělat na základě návrhu Politiky ochrany klimatu, (MŽP, 2009: 111) která doporučuje tato opatření:

- Zpracování územní energetické koncepce a akčních plánů k nim. Případně zpracování a vyhodnocování městských energetických plánů, tedy jen na majetku ve vlastnictví města a zahájení procesu energetického managementu.
- Přijetí veřejných závazků snížení spotřeby energie, potažmo snížení emisí skleníkových plynů a směřování k tomuto cíli postupnými kroky.
- Vyhlášení vlastních programů na podporu úspor energie (fondy podpory bydlení nebo obnovitelných zdrojů (např. instalace slunečních kolektorů).
- Péče o veřejnou zeleň, včetně ozeleňování střech.

¹⁹ Podle ustanovení platné směrnice 2010/31/EC o energetické náročnosti budov (tzv. EPBD 2) se budou všechny nové budovy po roce 2020 budovy stavět jako „téměř energeticky nulové.“ V současnosti se připravuje transpozice do národní legislativy. Ve veřejném sektoru bude toto pravidlo platit už od roku 2018.

- Ovlivnění územního plánování ve smyslu snižování energetické náročnosti a vyššího využívání obnovitelných zdrojů.
- Zapojení se do asociací a svazů měst s podobným zaměřením a výměna vzájemných zkušeností.

4.3. Asociace měst a obcí v ČR

V České republice najdeme několik organizací, které sdružují města se zájmem o ochranu životního prostředí. V rámci širšího zaměření pomáhají tyto organizace svým členům realizovat opatření na ochranu klimatu, i když většina z nich si nevytkla mitigaci ani adaptaci jako svůj hlavní cíl. Výjimku v tomto ohledu představuje Pakt starostů a primátorů, o němž již padla zmínka v podkapitole 2.2.3. Některé organizace, jako je např. ICLEI, nejsou v České republice příliš významné. Následující text se zabývá jen dvěma sítěmi měst, které jsou relevantní.

Pakt starostů a primátorů

Pakt starostů a primátorů (dále jen CoM, z anglického Covenant of Mayors) je v současnosti nejvýznamnější iniciativou za snížení emisí skleníkových plynů v EU. Do června 2012 se k ní přidala celkem čtyři česká města (Jeseník, Ostrava, Hlinsko, Úvaly) a obec Lkáň. V porovnání s našimi sousedy jde stále o poměrně nízké zastoupení. Pro srovnání: v menším Slovensku se ke stejnému datu zapojilo 8, v Rakousku 12 a v Polsku 30 územních samospráv. Signatáři CoM se zavázali, že sníží emise CO₂ na svém území minimálně o 20% do roku 2020 a půjdou tak nad rámec oficiální politiky EU. Za tím účelem zpracovávají tzv. *Akční plány udržitelného energetického rozvoje* (dále jen „SEAP“). Jde o nástroj v oblasti klimatického a energetického plánování a jeho příprava i realizace se řídí podrobnými metodickými pokyny CoM. Nedílnou součástí SEAPu je počáteční inventura emisí CO₂ (nebo jeho ekvivalentu) na území města v referenčním roce²⁰ (ENERGIE-CITÉS, 2010). Zatím jediné české město, které zpracovalo SEAP, je Jeseník, usilující dosáhnout 21% snížení emisí (WEB2). Aby tento cíl splnilo, město plánuje různé aktivity především v oblasti vylepšení energetické efektivity v objektech města, v dopravě a v oblasti osvěty (ČEJKA et al., 2012). Tyto plány jsou v souladu s oficiálně doporučenými aktivitami CoM (LABOHÝ, 2011: 17).

²⁰ Doporučeným výchozím rokem pro bilanci je rok 1990. Nemá-li místní samospráva k sestavení bilance pro rok 1990 údaje, měla by zvolit rok nejbližší roku 1990, za který lze získat nejúplnější a nejspolehlivější údaje

Národní síť Zdravých měst

Mimo vlastní oblast ochrany klimatu je nejvýznamnější českou asociací *Národní síť Zdravých měst* (dále jen „NSZM“), která vznikla v roce 1994²¹ a do roku 2011 se k ní připojilo 100 územně samosprávných celků, z toho 67 měst. NSZM usiluje o zavádění principů udržitelného rozvoje do výkonu veřejné správy, snaží se zapojovat veřejnost do rozhodovacích procesů a zvýšit kvalitu života a zdraví svých obyvatel. Členská města proto realizují *Místní agendy 21* (viz. podkapitola 2.1.2.), které nabízí propracovanou metodiku, jak zmíněných cílů dosáhnout (NÁRODNÍ SÍŤ ZDRAVÝCH MĚST, 2012). Pro hodnocení kvality veřejné správy v rámci MA21 byla navržena kritéria, podle nichž se města řadí do různých kategorií pokročilosti. Města, která chtějí dosáhnout minimálně druhé nejvyšší kategorie B, musí systematicky sledovat vlastní nebo standardizované indikátory místní udržitelnosti (KAŠPAR, PETROVÁ, 2006: 17-19). Ve standardizovaných sadách indikátorů, ať už jde o Společné evropské indikátory ECI²² nebo jejich českou modifikovanou verzi, kterou vyvinula nevládní nezisková organizace TIMUR (*Týmová iniciativa pro místní udržitelný rozvoj*), bývá zařazen také „místní příspěvek ke globálním změnám klimatu,“ tedy emise CO₂ přepočtené na obyvatele.

Ochrana klimatu sice nikdy nebyla samostatným tématem NSZM, ale mnohé realizované kampaně a projekty s ní úzce souvisely. V letech 2006-7 se společným celonárodním tématem NSZM stala „bezpečná a udržitelná doprava,“ v roce 2008 potom „udržitelná energetika.“ Od roku 2007 až 2009 se NSZM podílela jako partner spolu s konzultační společností PORSENNA, o.p.s. na projektu *Indikátory udržitelné energetiky pro rozhodování měst a obcí*. A bylo by možné pokračovat dál (více viz. <http://www.nszm.cz/index.shtml?apc=r2090391t>).

4.4. Dosavadní aktivity českých měst na poli ochrany klimatu

Jaké konkrétní kroky již česká města na poli ochrany klimatu podnikla? Této otázce zatím nebylo věnováno příliš pozornosti. Při mapování dosavadních aktivit lze do jisté míry vycházet z práce Jana Labohého, který zkoumal zapojení českých měst do Paktu starostů a primátorů. Účast v této síti a plnění souvisejících požadavků je v českém prostředí nejviditelnější aktivitou místní ochrany klimatu. Další aktivity vyplývají ze zapojení měst do jiných organizací a projektů, z nichž některé byly zmíněny v předchozí

²¹ Její založení v ČR inspiroval „Projekt zdravé město“ Světové zdravotní organizace spuštěný v roce 1988.

²² Sada 10 Společných evropských indikátorů byla vyvinuta z iniciativy Evropské komise v roce 1999.

podkapitole. Spíše než vyjmenovat veškerá realizovaná opatření, nám však jde o to, abychom aktivity českých měst nějak systematicky utřídili.

Průzkum literatury a dostupných zdrojů dává tušit, že projektů explicitně orientovaných na snížení emisí skleníkových plynů, v České republice mnoho nenajdeme. Města zapojená do *Paktu starostů a primátorů* sice deklarovala vůli ke snižování emisí, ale, s výjimkou Jeseníku, zatím žádné konkrétní kroky za tímto účelem ještě nezačala podnikat. Mezi mitigační opatření však patří také řada projektů, jejichž primární cíl je jiný, např. zvýšení kvality života ve městě nebo úspora nákladů na energie. O těchto projektech bývá někdy v literatuře referováno jako o „implicitní ochraně klimatu.“ Jejich popis a výčet představuje pro badatele oříšek, neboť není snadné určit, co ještě spadá pod ochranu klimatu a co již ne (KRAUSE, 2012: 3-4 a ALL; GROVEN; LINDSETH, 2007: 1). Samostatnou kapitolu představují adaptační opatření, kde panuje podobně nejasná situace.

Na základě materiálů a publikací NNO, státní správy a akademických prací, které byly shromážděny pro účely tohoto výzkumu, vznikl přehled probíhajících relevantních aktivit českých měst, uvedený v příloze 1. Příloha má pouze nastínit širší tématu a nijak neusiluje o úplnost. Ukazuje rozsah aktivit v sektorech vyjmenovaných v kapitole 2.2 a zaměřuje se výhradně na projekty, které města přímo řídí, ať již v rámci samostatné nebo přenesené působnosti (tím jsou vyloučeny komerční iniciativy, které města pouze využívají, typicky některé systémy centrálního zásobování teplem).

Empirická část

5. Metodologie

5.1. Výzkumný problém

Již od 90. let vyvíjejí města iniciativy na ochranu klimatu, často bez ohledu na stav mezinárodních jednání i na aktivity národních států. V novém systému víceúrovňové environmentální správy se postupně stala důležitými hráči. Pozornost vědecké komunity upoutal tento fenomén v druhé polovině 90. let a od té doby mu byla věnována bohatá literatura. Zájem badatelů se dnes soustředí především na pochopení motivací a limitů uskutečňovaných projektů. V roce 2010 vydali autoři Sippel s Jenssenem práci, shrnující poznatky 90 relevantních akademických článků o tom, co města k ochraně klimatu motivuje a co omezuje jejich výsledky. Mimo to se faktory úspěšnosti či bariéry objevují také v dalších pracích, zejména v knize *Cities and Climate Change* od Harriet Bulkeley a Michele Betsill. Studie, která by podobným způsobem analyzovala městské iniciativy na našem území, však dosud nevznikla.

Na první pohled v České republice mnoho projektů s cílem snížit emise skleníkových plynů nenajdeme²³. Tato práce chce proto jít neprobádanou cestou „implicitní ochrany klimatu,“ kterou definuje jako projekty, jejichž zamýšleným účelem není ochrana klimatu, ale které k ní přesto přispívají. Cílem této práce je zjistit, jaké faktory tyto projekty ovlivňují. Výzkum by měl pomoci pochopit, jak takové projekty vznikají a jaké podmínky jim pomáhají k úspěšné realizaci.

Výše zmiňované zahraniční studie bohužel neposkytují dost opěrných bodů, z nichž by mohla tato práce vycházet. Takřka výhradně se týkají explicitní ochrany klimatu a nedávají žádný návod, jak přistupovat ke studiu implicitních projektů. Souhrnná studie Sippela a Jenssena navíc mísí motivační faktory a faktory, které ovlivnily průběh projektů. Proto ji, spolu s dalšími podobně laděnými studiemi novějšího data, využijeme jen jako inspirační vodítko při vlastní analýze.

²³ V empirické části práce se věnuji se pouze projektům na snížení emisí skleníkových plynů, protože lze předpokládat, že adaptační opatření podniknou města v rámci svých kompetencí zcela samozřejmě - města z opatření totiž bezprostředně těží a nedochází tu tedy k „tragédii obecní pastviny“ (viz. kapitola 3.2.1).

Dalším nedostatkem, který předchází studii faktorů provází, je široký záběr analyzovaných projektů. Přitom lze očekávat, že hybné síly a bariéry projektu na výstavbu cyklostezky se budou lišit od těch u výstavby městské výtopny na biomasu. Proto jsem se ve své práci zaměřila pouze na jedinou oblast snižování emisí ve městech a to na sektor budov. Sektor budov je pro ochranu klimatu velmi významný, protože je vůbec největším zdrojem emisí skleníkových plynů v EU (EUROPEAN COMMISSION, 2009: 98). Česká města navíc většinu opatření v budovách podnikají v rámci samostatné působnosti a charakter realizovaných projektů přímo ovlivňují (viz. Příloha 1).

5.2. Výzkumná strategie

Pro vedení výzkumu jsem zvolila kvalitativní strategii. Cílem mé práce totiž není kompletně zmapovat situaci, která v oblasti místní ochrany klimatu v ČR panuje, nýbrž jednotlivé projekty do hloubky poznat a porozumět všem faktorům, které je ovlivňují. Jak uvádějí Strauss a Corbinová, důvodem pro volbu kvalitativní strategie bývá snaha pochopit podstatu zkoumaného problému prostřednictvím něčích zkušeností (STRAUSS, CORBINOVÁ, 2009: 11).

Projekty, zkoumané v rámci této diplomové práce, vznikají vždy v určitém společenském, politickém a environmentálním kontextu a stojí za nimi konkrétní lidé. Kvalitativní strategie klade důraz na poznání toho, jak tito jedinci dané projekty interpretují (BRYMAN, 2008: 22). Vychází při tom z konstruktivistického přístupu, který předpokládá, že svět není neobjektivně daný, ale je „vždycky výsledkem nějakého střetávání, nějakého jednání, nějakého působení vespolek“ (KONOPÁSEK, 2010). Sociální realita je tedy neustále utvářena konkrétními jedinci.

Jak dále uvádí Bryman, kvalitativní strategie implikuje induktivní postup a na rozdíl od kvantitativních strategií nevychází ze zavedených teorií. Naopak může teorie generovat (BRYMAN, 22-23). Ačkoliv tento výzkum o vytvoření nové teorie neusiluje, pomocí induktivních postupů chce přinést nové poznatky o tématu, které zatím není probádáno. Subjektivní pohled realizátorů na zkoumané projekty totiž může být klíčem k pochopení nejen jak, ale také proč dané projekty vznikly. Jak naznačují mnohé zahraniční výzkumy, právě „vnímání“ skutečnosti klíčovými představiteli měst (a nikoliv nutně reálný stav) bývá hybným faktorem projektů na ochranu klimatu (ENGEL, 2006b;

KOUSKY, SCHNEIDER, 2003; KRAUSE, 2011). To je nesmírně důležité zjištění, protože respondenty výzkumu jsou většinou osoby, bez nichž by projekty vůbec nevznikly.

5.3. Výzkumné otázky

Tato práce se zaměřuje na projekty implicitní ochrany klimatu (mitigace), tedy takové projekty, pro něž snižování emisí skleníkových plynů není hlavním cílem. Proto jedna z prvních otázek, které je třeba si vyjasnit, zní: „*jak významným faktorem pro realizaci projektu byla ochrana klimatu?*“ Ačkoliv zjištění souvislosti není hlavním smyslem této práce, odpověď se jeví být nedělitelnou součástí výzkumu.

Cílem práce je poznat, díky čemu vlastně zkoumané projekty vznikly, co je pozitivně stimulovalo nebo naopak brzdilo. Za tím účelem jsem formulovala 2 hlavní výzkumné otázky:

Jaké faktory umožnily a usnadnily realizaci městských projektů na ochranu klimatu?

A k tomu komplementární otázka:

Jaké faktory brzdily realizaci těchto projektů?

5.4. Výběr vzorku

S implicitní ochranou klimatu je pochopitelně spojen problém, jak vlastně relevantní projekty identifikovat. Při výběru jsem vycházela z poznatku, že pro většinu zahraničních příkladů citovaných v literatuře byly největší motivací vedlejší přínosy. Jak jsme viděli v kapitole 1.3.4., patřily k nim především **úspory energií a nákladů**, ale také např.

- Snižování intenzity dopravy
- Snižování nákladů na údržbu a budoucí opravy díky novým efektivním technologiím
- Snižování lokálního znečištění
- Zmenšení objemu tuhého komunálního odpadu
- Vytvoření nových tržních příležitostí a posílení místní ekonomiky
- Vytvoření atraktivního městského prostředí, které přitáhne lidi a firmy
- Vytvoření partnerství napříč odbory MěÚ.

(KOUSKY, SCHNEIDER, 2003). Ve své práci jsem zvolila obrácený přístup: na úrovni českých měst jsem začala hledat projekty, které měly jako vedlejší přínos ochranu klimatu,

ale jejichž hlavní cíl byl jiný. K tomu mi byl vodítkem také výčet nástrojů z dílny OECD (uvedený v kapitole 2). Potřebovala jsem v ČR najít projekty, které podobné nástroje využívají a přitom cílí na úsporu energií nebo jiný z přínosů se seznamu od Kousky a Schneider.

Požadované charakteristiky jsem se rozhodla hledat u projektů z databáze „dobrapraxe.cz“ *Národní síť zdravých měst*. Tato databáze neobsahuje reprezentativní vzorek projektů ve všech českých městech, ale zveřejňuje pouze „aktivity, které napomáhají zlepšit [...] služby, uspořít finance či zvýšit povědomí o určitém tématu - jednoduše řečeno přispívají ke kvalitě života.“ Aby byly do databáze zařazeny, musí projekty mimo jiné splnit kritérium „respektování udržitelného rozvoje“ při rozvíjení všech jeho pilířů (WEB6). Jak už bylo zmíněno v teoretické části, některá témata, jimž se Zdravá města věnují, mají k ochraně klimatu velmi blízko (jmenovitě udržitelná doprava či udržitelná energetika). Využití jejich databáze znamenalo pro mou práci jednu velkou výhodu: pro každou položku byl dostupný stručný popis, dále cenné informace o přínosech, časovém rámci realizace, rozpočtu a v neposlední řadě i kontakty na zodpovědné osoby.

Poté, co jsem identifikovala mezi dobrými praxemi projekty na ochranu klimatu, vytvořila jsem si v tabulkovém procesoru MC Excel vlastní databázi, která mi umožňovala seřadit projekty podle jednotlivých kritérií. Tak jsem jednoduše vyfiltrovala jen ta opatření, která se týkala budov. Nadále jsem operovala, co se velikosti týče, s poměrně nehomogenním vzorkem: od městské části Praha-Slivenec o 2000 obyvatelích k Ostravě s více jak 300 000 obyvateli. Pro účely snazší porovnatelnosti jsem tedy nadále zúžila výběr pouze na městské celky od 10 000 do 60 000 obyvatel. Tato velikostní kategorie hraje v české sídelní struktuře důležitou roli. Na města s 20-50 000 obyvateli, o nichž je někdy referováno jako o „typických středních městech,“ připadá vůbec největší podíl městského obyvatelstva (MÁTL; SRNOVÁ; ŠTEGMANNOVÁ, 2009: 13). Vzhledem k tomu, že ve více případech figurovaly ve výběru velmi podobné projekty, zvolila jsem mezi nimi vždy účelově pouze ty, které nejlépe vyhovovaly potřebám výzkumu. V takto zúženém výběru se vedle sebe nakonec ocitlo sedm projektů středně velkých měst, jeden projekt městské části Brno - Nový Lískovec a jeden projekt statutárního města Frýdek-Místek. Jelikož statutární města mohou závazně stanovit, jak budou vymezeny pravomoci

orgánů jejich jednotlivých městských částí (BALÍK, 2009: 22), bylo třeba ověřit, zda mohou všechny zkoumané městské celky o budovách rozhodovat ve stejném rozsahu. Ukázalo se, že Frýdek-Místek možnost upravit organizaci vnitřním statutem nevyužívá a odbor stavební a všeobecný MČ Brno - Nový Lískovec měl podle údajů zveřejněných na webu stejné pravomoci ve sledované oblasti jako ostatní města ve výběru.

Název projektu	Název města	Obyv. ²⁴
Studie pro vstup do Paktu starostů a primátorů (pilotní rozhovor)	Brno	37137 1
Regenerace panelových domů	Brno Nový-Lískovec	11 400
Systém energeticky úsporných opatření v ZŠ a MŠ	Šternberk	13 668
Kampaň Display a projekt MODEL	Kopřivnice	22 953
Zavádění systému EMAS na Městském úřadě	Chrudim	23 240
Dotační program na instalace solárních kolektorů	Litoměřice	23 462
Ekologizace úřadu	Uherské Hradiště	25 393
Ekologizace provozu úřadu a zavedení systému EMS	Vsetín	27 296
Energeticky úsporná opatření v ZŠ Melantrichova	Prostějov	45 116
Úspory energie ve školních budovách	Frýdek-Místek	58 200

U každého vybraného projektu jsem oslovovala osobu, která byla zodpovědná za realizaci daného projektu. K tomu jsem využila kontaktu uvedeného v databázi „dobapraxe.cz.“ Pokud se již z telefonátu ukázalo, že dotyčný u realizace z nějakého důvodu nestál (např. na dané pozici nahradil předchozího pracovníka), vyžádala jsem si od něj další kontakty. V některých případech jsem získala další kontakt během samotného rozhovoru, to se stávalo v případě, kdy realizaci projektu garantovalo více osob (např. v Chrudimi).

V každém městě byl vždy minimálně jeden rozhovor pořízen během osobního setkání. Některé doplňující informace byly zjišťovány prostřednictvím emailu. Celkem bylo v rámci výzkumu uskutečněno 13 rozhovorů na místě a další 2 respondenti byli dotazováni přes email.

5.5. Metody sběru a analýzy dat

Faktory, které ovlivnily realizaci klimatických projektů v českých městech, jsem se rozhodla zjišťovat na základě rozhovorů s osobami, které za realizaci projektu zodpovídaly

²⁴ Zdroj: (ČSÚ, 2011b)

a mohly o ní poskytnout i nejvíce informací. V této práci nicméně využívám i analýzu dokumentů jako pomocnou metodu ke zjištění souvislostí projektu s ochranou klimatu a také jako oporu pro hlavní výzkum. Na základě studia oficiálních pramenů, tj. publikací vydaných městem, webových stránek měst, zápisů z jednání orgánů města a oficiálních vyjádření představitelů města, jsem identifikovala skutečnosti, které mohly mít na realizaci projektu vliv: jedná se o administrativní strukturu úřadu, politické koalice vládnoucí v době zahájení, jména pověřených pracovníků, průběh projektového řízení a kvantifikovatelné přínosy s důrazem na údaje o snížení skleníkových plynů. Dokumenty jsem shromažďovala prostřednictvím webových vyhledávačů a doplňovala jsem je během výzkumu o zdroje, na něž mě upozornili respondenti nebo jiné osoby, s nimiž jsem byla v kontaktu. Závěry této části výzkumu zvyšovaly teoretickou citlivost při analýze faktorů realizace.

Jako hlavní metodu sběru dat jsem zvolila polo-strukturovaný rozhovor. Jak uvádí Alan Bryman, polo-strukturované rozhovory se využívají tam, kde má tazatel již jasnou představu, kam výzkumem míří. Již předem má připravený jakýsi „průvodce rozhovorem“,“ obsahující hlavní tematické okruhy, které chce v rozhovoru pokrýt (BRYMAN, 2008: 438-9). Tohoto doporučení jsem se přidržela a na základě rešerše literatury jsem sestavila jednoduchou sadu okruhů, s nimiž seznamuje tabulka 5.

Tabulka 5 Tematické okruhy pro rozhovor

Orientační seznam okruhů	
1)	Kdo je respondent a jaký má vztah k projektu
2)	Iniciace projektu
3)	Podněty, které vedly k realizaci
4)	Co usnadnilo realizaci
5)	Co brzdilo realizaci
6)	Význam ochrany klimatu pro projekt
7)	Náměty na stimuly souvisejících a návazných aktivit
8)	Závěrečné otázky (doplnění)

Sběr dat jsem zahájila pilotním rozhovorem v Brně, které nesplňovalo kritéria pro výběr měst, a proto nemohlo být součástí vlastního výzkumu. Smyslem pilotního rozhovoru bylo vyzkoušet si metodu a upřesnit tematické okruhy otázek. Poté jsem provedla polo-strukturované rozhovory s realizátory jednotlivých projektů, které jsem

oslovila na základě kontaktu z databáze NSZM nebo na základě doporučení jiné zodpovědné osoby. Během prvních cest za respondenty jsem si zřídila „výzkumný deník,“ kam jsem zaznamenávala nejen údaje o datu, místu apod., ale i náměty na zlepšení vedení rozhovorů.

Sběr dat probíhal od dubna do července 2012. Rozhovory jsem nahrávala na diktafon a posléze doslovně přepisovala. Již při přepisu jsem zahájila kódování textu s cílem najít faktory a roztřídit je. Kódování představuje operace, podle nichž jsou údaje rozebírány, konceptualizovány a opět složeny novými způsoby.“ (STRAUSS; CORBINOVÁ, 2009: 39)²⁵. Z počátku výzkumu však nebylo vůbec jasné, jaký budou mít hledané faktory charakter. Při analýze jsem se tedy zaměřila na veškeré okolnosti, události, podmínky, trendy apod., které mohly mít vliv na všechny fáze realizace projektu. Pokud se výpovědi vztahovaly k tomu, co realizaci umožnilo a usnadnilo, zařadila jsem je do skupiny, kterou jsem nazvala „*faktory úspěchu*.“ Tato skupina zhruba odpovídala první výzkumné otázce a shrnovala faktory, které přispěly k úspěchu projektu ve smyslu dosažených výsledků (viz oddíl 3.2.2). Pokud se naopak výpovědi vztahovaly k tomu, co bylo překážkou realizace nebo co ji brzdilo, zařadila jsem je do skupiny označené jako „*bariéry*,“ která korespondovala s druhou výzkumnou otázkou. Ke každé relevantní výpovědi jsem přiřadila abstraktnější pojem, který ji vystihoval. Např. k výroku „*my jsme si tady potom vytvořili takový minitým, kde byli 2 lidi z odboru ŽP*“ jsem přiřadila pojem „*pracovní skupiny*.“ Pojem a doslovnou citaci jsem posléze zanesla do dvou tabulek vytvořených pro faktory úspěchu i pro bariéry v programu MC Excel. V případě, že jsem v přeepsaném textu narazila na další výrok, který se vztahoval k pojmu „*pracovní skupiny*“ zapsala jsem citaci do následujícího řádku stejného sloupce.

Vlastním smyslem analýzy dat bylo vytvoření vhodného kategoriálního systému. Ten, podle Hendla, může sloužit k zobrazování dat, ale také má již „blízko k metodám vyhodnocování a interpretace.“ Navržené kategorie „představují zobecnění, jež vychází z úrovně konkrétních věcných vztahů.“ (HENDL, 2005: 211) V druhé fázi analýzy bylo tedy třeba rozhodnout, podle jakých vztahů kategorie vytvářet. Vyšla jsem z metody vytváření trsů popsané Miovským: „skupiny výroků (trsy) by měly vznikat na základě vzájemného překryvu mezi identifikovanými jednotkami (pojmy) [...]. Společným znakem

²⁵ Ve své práci jsem nepoužila třístupňové kódování podle metody zakotvené teorie, kterou popisují Strauss a Corbinová, ale volně jsem se inspirovala technikou otevřeného kódování

takového trsu může být například tematický překryv, tj. když vyhledáváme ve výrocih osob všechny takové pasáže, které se týkají jednoho úzce ohraničeného tématu“ (MIOVSKÝ, 2006: 221). V tomto okamžiku jsem se inspirovala již zmiňovanou prací Maike Sippela a Tilla Jenssena, kteří studované faktory řadili do 5 širokých kategorií podle toho, zda se týkají ekonomiky, životního prostředí/kvalita života, politické kultury, institucionálního rámce nebo informovanosti. Protože však původní práce kategorie přímo nedefinovala (pouze výčtem faktorů), musela jsem základní vymezení provést sama. Tímto způsobem jsem stanovila kritéria, podle nichž jsem pojmy pod kategorie seskupovala.

- Do kategorie “ekonomika” jsem zařadila pojmy, které se týkaly ekonomické bilance projektů, externích ekonomických podmínek i hospodaření města.
- Pod kategorií “životní prostředí/kvalita života” jsem seskupila pojmy, které se týkaly environmentální stránky projektů (především jejich dopadů), stavu životního prostředí a kvality života ve městě.
- Do kategorie “politika/kultura” spadly pojmy, které se týkaly politického významu projektů, dlouhodobých politických trendů a kulturních tradic ve městě a fungování volených orgánů města.
- Do kategorie “institucionální rámec” byly přiřazeny pojmy, které souvisely s řízením projektu nebo pojmy organizačního druhu, vztahující se k fungování městského úřadu, administrativní struktury apod.
- Kategorie “informovanost” pojala pojmy související se vzděláním a informovaností realizátorů projektu a veřejným povědomím o projektu.

Podle nastavených kritérií jsem pojmy, zapsané v excelových tabulkách, seskupila do 5 tematických oblastí. Např. pojem „*týmová spolupráce*“ jsem zařadila mezi institucionální faktory, protože se týkal administrativního uspořádání. Poté, co jsem uvedené seskupování provedla u prvního projektu, vytvořila jsem dvě nové tabulky pro další projekt (opět jedna pro faktory úspěchu a jedna pro bariéry) a stejným způsobem jsem analyzovala rozhovor s dalším respondentem.

Nakonec jsem provedla syntézu všech zobrazených dat podle jednotlivých kategorií. Vzniklo tak pět nových tabulek faktorů úspěchu a pět tabulek bariér. Pojmy, které se v jednotlivých městech vyskytovaly vícekrát, jsem zapsala do jednoho sloupce pod sebe. Pokud se pojmy podobaly, uvedla jsem je ve vedlejším sloupci. Na základě významového

překryvu pojmů jsem identifikovala hlavní hledané faktory. Např. dva podobné pojmy „*týmová spolupráce*“ a „*práce ve skupinách*“ jsem identifikovala jako jediný faktor: „*ad hoc vytvořené pracovní skupiny*.“

6. Výsledky výzkumu

6.1. Popis projektů a jejich vztah k ochraně klimatu

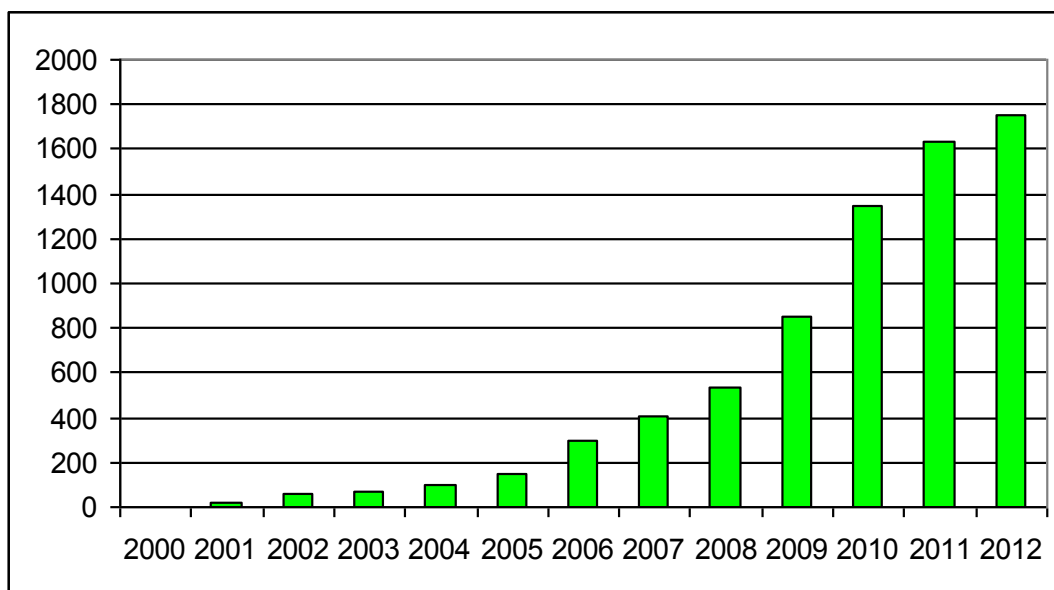
Výzkum se týkal celkem 9 městských projektů v sektoru budov. Cílem této podkapitoly je sledované projekty představit a uvést osoby, s nimiž byly provedeny rozhovory. Z charakteristik, které se vztahují k řešené problematice, jmenujeme velikost města, dobu zahájení projektu a politické složení tehdejší Rady města, název a stručný popis projektu, rozpočet a zdroje financování, přínosy projektu vztažené buď k datu ukončení, nebo k jinému dostupnému datu. Mezi přínosy nás nejvíce zajímaly ty, které souvisely s ochranou klimatu. Většina poznatků vychází z databáze „dobrapraxe.cz,“ ze studia oficiálních dokumentů města nebo z oficiálních prezentací městských představitelů publikovaných jinde a dále ze statistických zdrojů.

6.1.1. Dotační program na instalace solárních kolektorů v Litoměřicích

Litoměřice (23 462 obyvatel), ležící v Ústeckém kraji, patří mezi českými městy k průkopníkům využívání obnovitelných zdrojů energie. V roce 2000 zahájily jejich systematickou podporu spuštěním dotačního programu na pořízení solárních kolektorů pro ohřev teplé užitkové vody. Rada města, jež tehdy sestávala ze členů 7 politických uskupení²⁶, schválila poskytnutí dotace do výše 20 000 Kč všem zájemcům, kteří v Litoměřicích vlastní dům, zřeknou se vytápění neekologickým způsobem (především uhlím) a instalují minimálně 3m² kolektoru²⁷ (Zápis z jednání RM, 2001). Prostředky na dotace uvolnilo město z vlastního rozpočtu, v pozdějších letech podporu dokonce navýšilo až na 40 000 Kč (do 01. 10. 2005 na program bylo vynaloženo 680 tis. Kč). Zájem veřejnosti o obnovitelnou energii vzbudilo město rozsáhlou informační kampaní. Jak zmiňuje portál dobrapraxe.cz, od roku 2001 se tu konaly semináře, výstavy tepelných čerpadel, solárních fotovoltaických článků a solárních kolektorů (WEB6). Postupem času poptávka po dotacích narůstala a s ní také počet instalovaných zařízení:

²⁶ 30.11.1998 zvolilo Zastupitelstvo města na svém prvním zasedání novou Radu města složenou ze členů ODS, ČSSD, KDU – ČSL, DEU, SNK „Sport a zdraví,“ Sdružení politického hnutí a NK „Litoměřice – Můj domov,“ SNK „PROLIT.“ Starostou se stal Jiří Landa, kandidující za KDU-ČSL. (DOSKOČIL, 1998; WEB)

²⁷ Vedle toho ještě musel doložit souhlasné stanovisko orgánů ochrany přírody a kulturní péče a stavební povolení.

Obrázek 2 Instalovaná plocha termických kolektorů na ohřev TUV v Litoměřicích (GRYNDLER, 2012)

Úsilí města přineslo své plody. Podpora OZE pomohla snížit lokální znečištění - především oxidu siřičitého (WEB6). V oblasti ochrany klimatu se však dokumenty města o žádném přínosu nezmiňují. Souvislost tak můžeme pouze odvodit, např. z údajů *Územní energetické koncepce*, kterou město (nad rámec povinností vyplývajících z legislativy) vypracovalo v roce 2008. Podle koncepce byly k roku 2007 ve městě instalovány solární systémy o celkové ploše 718 m². Při průměrném využitelném ročním energetickém zisku 400 kWh z 1 m² kolektorů vypočítala koncepce celkové množství využitelné energie ze solárních systémů na 240 MWh/rok tj. 864 GJ/rok (PALEČKO; HRUBÝ, 2008: kapitola 4.2.3). Vzhledem k tomu, že solární energie nahrazovala dříve dominantní vytápění hnědým uhlím v domácnostech a systém podpory odrazoval občany od přechodu zpět na tento levný zdroj (WEB6), bylo by možné příspěvek k ochraně klimatu vypočítat jako množství CO₂ ekv., které by vzniklo výrobou energie z hnědého uhlí, pokud by ji zmíněný roční výkon solárních kolektorů nenahradil²⁸.

Za podporu solární energie dostaly Litoměřice v roce 2001 v rámci soutěže *Solární liga* českou sluneční cenu. Koncem roku 2008 jim NSZM udělila cenu za ukázkový postup v udržitelné energetice.

²⁸ Emisní faktor hnědého uhlí je 0,346 t CO₂ ekv./MWh zatímco pro solární panely je roven 0. Zdroj: LUPAČ; NOVÁK, TŘEBICKÝ, 2012)

Iniciátorem a osobou zodpovědnou za realizaci projektu byl dlouholetý vedoucí odboru životního prostředí Ing. Pavel Gryndler, s nímž jsem také uskutečnila, 3. dubna 2012, první rozhovor. Důležité detaily týkající se schvalování projektu mi později, 7. 5. 2012, poskytl v rozhovoru někdejší starosta Jiří Landa, na nějž jsem dostala kontakt od pana Gryndlera.

6.1.2. Ekologizace provozu úřadu v Uherském Hradišti

Uherské Hradiště (25 393 obyvatel) se nachází ve Zlínském kraji a je považováno za jedno z center regionu Slovácko. V našich podmínkách jde o středně velké město, jehož úřad zaměstnává zhruba 220 osob²⁹. Od roku 2005, kdy se stalo členem NSZM, rozvíjí Místní Agendu 21 a od roku 2006 podniká řadu environmentálních aktivit jako partner projektu „Zelená pro Zlínský kraj.“ V roce 2007 navázalo spolupráci s NNO *Týmová iniciativa pro udržitelný rozvoj*, načež zahájilo sledování sady indikátorů ECI místního udržitelného rozvoje (viz podkapitola 4.3.); (HRABALÍKOVÁ; PAVELČÍK, 2009: 5).

Také projekt ekologizace provozu úřadu byl spuštěn v rámci programu *Zelená pro Zlínský kraj*. Od dubna 2006 do ledna 2008 probíhala přípravná fáze, během níž byl ustaven koordinátor a pracovní skupina složená kromě koordinátora ještě z vedoucího odboru ŽP, vedoucího oddělení rozvoje města a dalších. Zároveň byli s projektem osvětovou formou seznámeni i ostatní pracovníci úřadu. V roce 2007 vyjádřilo vedení města³⁰ souhlas se zpracováním podkladové analýzy současného stavu a návrhem možných opatření, jak do stávajícího provozu úřadu zavést principy udržitelného rozvoje. Pracovní skupina na základě analýzy vybrala opatření, která se stala základem pro Akční plán (BIČAN; PAVELČÍK; ZÁBRANSKÁ, 2008: 11-15). Akční plán schválila Rada města na své 27. schůzi konané 22. 1. 2008 (Usnesení z 27. schůze RM, 2008).

Akční plán zahrnoval celkem 38 opatření v deseti tematických oblastech: papír a výrobky z něj, kancelářské potřeby, zařízení interiéru, čištění a úklid, hospodaření s vodou, odpady, spotřeba energie, kancelářská technika, stravování, občerstvení a doprava. Pro každé téma byli stanoveni odpovědní pracovníci, termín zahájení a dokončení a odhad nákladů na realizaci včetně následných úspor (WEB6). Pro ochranu klimatu byla důležitá

²⁹ Údaj k roku 2008 (BIČAN; PAVELČÍK; ZÁBRANSKÁ, 2008: 11)

³⁰ Od podzimu 2006 ve složení ODS, KDU-ČSL a SNK-ED, se starostou za ODS Liborem Karáskem (WEB9)

zejména „oblast 7: spotřeba energie,“ která směřuje k úsporám energie. Obsahovala celkem 5 navrhovaných opatření:

Oblast - opatření	Zodpovídá	Termín	Odhad nákladů při realizaci a dosažení úspor po realizaci
<i>Oblast 7. Spotřeba energie</i>			
Regulovat vytápění – místnosti cca 21 °C, chodby 17 °C - umístit v místnostech teploměry a udržovat dohodnutou teplotu	Každý zaměstnanec na svém pracovišti	Od 1.1.2008	Mírná úspora nákladů na vytápění
Osvěta zaměstnanců v oblasti úspor energie při vytápění (e-mail, popř. informační leták)	Odbor životního prostředí	průběžně	Náklady 0 Kč, popř. do 500 Kč
V zimě zatahovat žaluzie v oknech na noc a volné dny (další izolační vrstva)	všichni zaměstnanci v kancelářích se žaluziemi	Od 1.1. 2008 dle technických možností	Mírná úspora nákladů na vytápění
Kupovat elektrospotřebiče s nízkou spotřebou energie (energetický štítek A, případně A++ u chladniček)	Odbor kanceláře starosty: nákupčí	postupně dle potřeby a možností nákupu	Finančně neutrální opatření
Výměna klasických žárovek za úsporné zářivky (úsporky) ve všech prostorách (kromě zřídka využívaných)	Odbor kanceláře starosty: pracovníci údržby	Do 31.12.2008 dle fin. prostředků	Úspora po dosažení 600 hodin svícení (u úsporky za 200 Kč)

Obrázek 3: Akční plán ekologizace úřadu (BIČAN; PAVELČÍK, ZÁBRANSKÁ, 2008)

Jak vyplývá z oficiálního dokumentu, kritérii pro výběr realizovatelných opatření byla hlavně možnost jejich snadného zavedení a minimalizace nákladů na rozpočet města. Jak se ovšem píše na jiném místě téhož dokumentu „některá zásadnější opatření, která by např. výrazně snížila spotřebu energie, narážejí na technické či legislativní překážky“ (BIČAN; PAVELČÍK; ZÁBRANSKÁ, 2008: 14 a 16-17). Z obrázku 3 je patrné, že v oblasti energetiky se realizovala jen opatření, která byla buď finančně neutrální, nebo přinesla městu úspory. Vzhledem k tomu, že projekt stále probíhá, je obtížné vyčíslit celkové náklady a přínosy.³¹ Za obecné přínosy město považuje (1) snížení zátěže životního prostředí, (2) úsporu finančních prostředků; (3) osvětové působení; (4) tvorbu

³¹ Prostředky na ekologizaci úřadu byly uvolněny převážně z rozpočtu města a projektu „Zelená pro Zlínský kraj.“ Projekt ekologizace byl spolufinancován také z Revolvingového fondu MŽP (WEB6)

příkladu dobré praxe a související publicitu. K publicitě bezesporu přispěla cena za inovaci ve veřejné správě za rok 2008, udělená Městskému úřadu Ministerstvem vnitra ČR.

V rámci výzkumu jsem 27. 4. 2012 provedla rozhovor s jedním ze dvou realizátorů uvedených na webu „dobrapraxe.cz“, Ing. Petrem Pavelčíkem, který na MěÚ působil (mimo jiné) jako koordinátor přípravy ekologizace a manažer projektu *Zelená pro Zlínský kraj*. Na doporučení pana Pavelčíka jsem dále kontaktovala Ing. Jiřího Durďáka, který o projektu ve své době rozhodoval z pozice radního (rozhovor rovněž 27. 4. 2012).

6.1.3. Zavedení systému EMAS v Chrudimi

Dalším městem, které systematicky zavádí principy udržitelného rozvoje do provozu Městského úřadu, je Chrudim (23 240 obyvatel). Město se nachází ve východních Čechách na pomezí mezi Železnými horami a Polabskou nížinou. Jeho úřad zaměstnával k 31.12. 2009 212 osob (TŘEBICKÝ; NOVÁK, 2010). V Chrudimi dlouhodobě usilují o modernizaci veřejné správy především prostřednictvím *Místní agendy 21* (od roku 2001 jsou členem NSZM) a metod CAF a Benchmarking. V roce 2010 úspěšně zavedli na MěÚ systém environmentálního řízení EMAS, který dokládá ekologicky šetrný provoz úřadu. Chrudim se stala vůbec prvním městem v ČR, jehož úřad tuto certifikaci obdržel (WEB6).

EMAS je zkratkou z anglického „Eco-Management and Audit Scheme,“ tedy systém kvality řízení úřadu z hlediska šetrného přístupu k životnímu prostředí. O zavedení EMASu rozhodla v roce 2007 nejprve Rada města (ODS, SNK ED, Chrudimská volba, Koalice pro Chrudim³²) a posléze i Zastupitelstvo města. Za proces zavádění byl zodpovědný odbor životního prostředí. Rada města také jmenovala pracovní skupinu, do níž vyslal svého zástupce každý z odborů MěÚ. Skupina dostala na starost plnění jednotlivých kroků podle metodiky, zpracování požadované dokumentace a informování zaměstnanců města (TRUNEČKOVÁ, Šárka; MRÓZKOVÁ, 2009: 8). Po splnění všech náležitostí bylo město registrováno v programu EMAS dne 20.1.2010.

Z pohledu našeho výzkumu je zajímavé, že na základě povinného vstupního „environmentální přezkoumání,“ byly vymezeny 4 oblasti s nejvýraznějším dopadem na ŽP, přičemž jedna z nich zmiňuje „emise do ovzduší a změnu klimatu“ (WEB6).

³² Funkci starosty vykoval Mgr. Jan Čechlovský (ODS)

Environmentální prohlášení pro EMAS z roku 2009³³ navrhovalo pro tuto oblast následující obecné a specifické cíle:

Obecný cíl	Specifický cíl	Časové měřítko	Akce
Minimalizovat negativní vliv na ŽP	snížit spotřebu el.energie nutné při provozu úřadu o 10 %	XII.2010	po revizi výměna žárovek za úsporné zářivky, nastavení spořičů obrazovky, vypínání spotřebičů ve "stand-by" režimu (monitory, tiskárny, nabíječky)
Minimalizovat negativní vliv na ŽP	snížit spotřebu PHM na osobu o 5%	XII.2010	zavedení systému spolujízd
Snížení energetické náročnosti, zvýšení podílu obnovitelných zdrojů	zjištění energetické náročnosti budov	XII.2009	regulace teploty v kancelářích

Obrázek 4: Cíle pro oblast "Emise do ovzduší (změna klimatu)" (Environmentální prohlášení, 2009)

Jak ukazuje Environmentální prohlášení z roku 2011, některé relevantní cíle pro rok 2010 se podařilo dosáhnout, např. nákup úsporných zářivek. Přesto v meziročním srovnání (2009/10) došlo ke zvýšení spotřeby energie a zvýšil se také podíl zaměstnanců, kteří jezdí do práce osobním automobilem (Environmentální prohlášení pro EMAS, 2011). Systém EMAS však prostřednictvím pravidelného vyhodnocování a aktualizací nabízí vhodný nástroj, jak do budoucna tyto negativní trendy zvrátit. Díky tomu získalo město ceny Ministerstva vnitra „za inovaci ve veřejné správě za rok 2008“ a „za organizaci dobré veřejné služby v roce 2009“. Město boduje také v celé řadě dalších domácích i zahraničních soutěží.

Celkové náklady na ověření systému a jeho zavedení v obchodních společnostech a příspěvkových organizacích se se vyšplhaly až na 425 000Kč. Hrazeny byly především z Revolvingového fondu MŽP a rozpočtu města Chrudim.

S žádostí o rozhovor (proběhl 10.5.2012) jsem oslovila koordinátorku projektu Zdravé město Šárku Trunečkovou, která byla zodpovědná za realizaci EMASu. Politickým garantem projektu je někdejší místostarosta a dnešní starosta Mgr. Petr Řezníček, s nímž jsem provedla doplňující rozhovor 18.5.2012.

³³ Prostřednictvím tzv. Environmentálního prohlášení má veřejnost možnost seznámit se s environmentální politikou města. Jeho vydání a každoroční aktualizace je povinnou součástí EMASu.

6.1.4. Kampaň Display a projekt MODEL v Kopřivnici

Projekt Display je iniciativou evropské asociace místních samospráv Energy Cities. V pilotní fázi funguje již od roku 2003, veřejně potom od roku 2004. Projekt Display má být cestou, jak pomocí veřejných kampaní přispět ke zvýšení energetické efektivity v budovách a naplnit tak požadavky evropské směrnice o energetické náročnosti budov (tzv. EPBD 2, viz kapitola 2.2.1). Města, zapojená do kampaně, vyvěšují na veřejné budovy na viditelná místa štítky s informacemi o stávající spotřebě energie, vody a vypuštěném množství CO₂. Štítek dále obsahuje návrhy zlepšujících opatření (ENERGY-CITIES, 2011: 3-6).

Českým městům zpřístupnila Display *Národní síť Zdravých měst*, která je členskou organizací *Energy Cities*. Zdravá města se díky tomu mohla zapojit i do dalších projektů v oblasti udržitelné energetiky. „Vedle zmíněné kampaně DISPLAY jde zejména o projekt MODEL, zaměřený na vytvoření fungujícího energetického managementu na úrovni samospráv, který dokáže každoročně snižovat provozní výdaje města či obce za energie a šetřit tak životní prostředí“ (NSZM, 2009). Jakožto člen NSZM využila Kopřivnice obou příležitostí. Přestože ani jeden z projektů nezveřejnila (na rozdíl od Litoměřic nebo Vsetína) v databázi „dobrapraxe.cz,“ rozhodla jsem se ji do výzkumu zařadit. Kopřivnice se totiž svým profilem podobá ostatním zkoumaným městům: je dlouholetým členem NSZM, v aplikaci MA21 dosáhla pokročilé kategorie B a vyhovuje i velikostním kritériím (22 953 obyvatel).

V roce 2008 město, pod vedením ODS, ČSSD a SN Kopřivnice, přistoupilo k mezinárodnímu projektu MODEL. Projekt koordinovala obecně prospěšná společnost PORSENNA a v letech 2008-9 se do něj zapojilo celkem 5 českých měst. V rámci MODELu byly v Kopřivnici zavedeny principy energetického managementu, k čemuž byl vyškolen zodpovědný pracovník. Ustavený realizační tým dále vypracoval tzv. *Energetický plán města* (dále jen EPM), dokument pro dlouhodobou koncepci správy majetku města ve vztahu k výrobě a spotřebě energií. EPM již počítá s tím, že v městských budovách proběhne rámci osvětových aktivit kampaň Display: město bude průběžně „informovat veřejnost o výsledcích své činnosti [...], jednou ročně pomocí energetických štítků Display, umístěných ve vstupních prostorách veřejných budov. (JALŮVKA et al., 2010).“

Samotná kampaň Display probíhala v roce 2010. Dne 25. května byl na Základní škole 17. listopadu a Základní škole Alšova za účasti vedení města a školy a některých žáků vyvěšen energetický štítek. Štítek po odborné stránce připravil energetik města, vyškolený díky projektu MODEL, Roman Beneš. Žáci vyšších ročníků absolvovali před zveřejněním a po zveřejnění dotazníkové šetření, které zkoumalo dopad informační kampaně. Cílem kampaně bylo přimět veřejnost k zamyšlení nad vlastní spotřebou energie a jejím dopadem na klimatické změny (WEB10). Obě školy prošly během léta 2010 rozsáhlou rekonstrukcí, od té doby však nebyl štítek aktualizován a provedená vylepšení se tak nemedializovala.

S financováním kampaně pomohla NSZM, která za Kopřivnici uhradila vstupní poplatky a ještě uvolnila další prostředky na realizaci. EPM přišel s námětem, že by náklady na kampaň měly být pokryté z plánovaného Revolvingového fondu. O jeho zřízení však nejsou dostupné žádné zdroje.

Dne 31.5.2012 jsem uskutečnila rozhovor s paní Ivou Raškovou, koordinátorkou MA21 a projektu Zdravé město, která měla (spolu s Lucií Petříčkovou) na starost organizační a mediální přípravu vyvěšení štítků. Doplňující informace jsem zjistila od energetika města Romana Beneše pomocí jednoduchého emailového dotazníku.

6.1.5. Úspory energie ve školních budovách ve Frýdku-Místku

S 58 200 obyvateli je Frýdek-Místek největším zkoumaným městem. Podle rozsahu přenesené působnosti patří mezi statutární města, avšak možnost zřídit nižší úroveň samosprávy v podobě městských částí nevyužívá a z hlediska rozsahu pravomocí je tak na srovnatelný s ostatními obcemi s rozšířenou působností (BALÍK, 2009: 22-3). Na magistrátu³⁴ pracovalo v roce 2011 353 zaměstnanců (WEB11). V roce 2008 došlo k rozšíření stávajícího systému řízení kvality úřadu dle normy ISO 9001 o systém environmentálního managementu dle normy ISO 14001. Frýdek-Místek se díky tomu stal držitelem mezinárodní certifikace od francouzské společnosti BUREAU VERITAS CZECH REPUBLIC.

³⁴ Úřady statutárních měst se nazývají magistráty. V čele města stojí primátor.

Členem NSZM se Frýdek-Místek stal v roce 2008³⁵ a od té doby aplikuje *Místní agendu 21*, kde v současnosti dosáhl kategorie D. Do databáze dobrapraxe.cz byly zařazeny (mimo jiné) dva projekty renovací budov zdejších základních a mateřských škol financované ze strukturálních fondů Evropské unie. Město bylo úspěšné v čerpání evropských peněz již v minulosti, využilo je např. na rekonstrukce komunikací nebo výstavbu nového autobusového nádraží.³⁶ Přípravu projektových žádostí mělo na magistrátu na starost oddělení ekonomického rozvoje. Součástí žádostí musel být také energetický audit, který slouží jednak k vyhodnocení využívání energie v budovách a jednak pro navržení opatření, která je třeba pro dosažení energetických úspor uskutečnit (DRÁPALOVÁ, 2006: 98). Audity spočítaly u všech projektů také předpokládané snížení emisí CO₂ v důsledku rekonstrukcí.

V rámci vůbec první výzvy *Operačního programu životního prostředí* (dále jen OPŽP), v Prioritní ose 3 (Udržitelné využívání zdrojů energie) získalo město prostředky na zateplení obvodových plášťů a střešních konstrukcí, výměnu oken a rekonstrukci otopné soustavy budovy ZŠ a MŠ Naděje. Cílem provedených opatření bylo vedle snížení energetické náročnosti budovy zlepšení podmínek pro děti s postižením, neboť se jedná o speciální školu. Celkový rozpočet projektu činil 6 214 610 Kč, z toho 3 151 724 Kč tvořila dotace a zbytek uvolnilo město z rozpočtu .

Další rekonstrukce se týkaly ZŠ a MŠ Jana Čapka a rozsahem daleko překonaly předešlý projekt. V rámci 3. výzvy 3. osy OPŽP město získalo dotaci 28 101 503 Kč, zbytek z celkového rozpočtu 38 297 182 Kč uhradilo z vlastních zdrojů. Stavební úpravy probíhaly od února do září 2009. Všechny pavilony školy prošly kompletní výměnou venkovních dveří a oken za plastová, generální oprava zasáhla ploché střechy a obvodové zdi školy byly zateplené a nově omítnuty. Cílem rekonstrukce bylo dosáhnout úspor energie a napomoci chránit životní prostředí (WEB10).

Proces realizace všech podobných projektů probíhá ve Frýdku-Místku podle zavedeného schématu. Poté, co je vydáno rozhodnutí o poskytnutí dotace, uzavře město smlouvu se Státním fondem životního prostředí. Poté je projekt předán investičnímu odboru, který vypíše zadávací řízení na zhotovitele stavby. Výběr zhotovitele stavebních

³⁵ Ve vedení města tehdy stála koalice ČSSD a KSČM v čele s primátorkou Evou Richtrovou

³⁶ (mezi léty 2002 a 2008 získalo z fondů EU přes 66 miliónů korun)

prací probíhá podle zákona o veřejných zakázkách. Teprve poté, co je zhotovitel vybrán, může být podepsána smlouva o dílo a zahajují se stavební práce (WEB10 a WEB11). Dodavatelem rekonstrukce v ZŠ a MŠ Jana Čapka se stala firma BDSTAV MORAVA, s.r.o.

Přínosem projektů byla především modernizace školních budov a vylepšení jejich tepelně-technických vlastností. K úsporám energie v ZŠ Jana Čapka přispěla nově i možnost samostatné regulace jednotlivých pavilonů, která dříve nebyla možná.

Na faktory, které projekty ovlivnily, jsem se ve Frýdku-Místku ptala vedoucího oddělení ekonomického rozvoje Ing. Pavla Osiny, který byl zodpovědný za zpracování projektových žádostí a v databázi dobrapraxe.cz je uveden jako realizátor. Rozhovor proběhl 31.5.2012.

6.1.6. Energeticky úsporná opatření v ZŠ Melantrichova v Prostějově

Prostějov bychom našli v Olomouckém kraji, v severní části Hornomoravského úvalu, na úpatí Prostějovské pahorkatiny. Se svými 45 116 obyvateli v českých relacích stále ještě spadá do střední velikostní kategorie. K 1. 4. 2012 zaměstnával jeho magistrát³⁷ 261 osob (WEB4). V roce 2000 se Prostějov stal členem NSZM a od té doby realizoval několik příkladných projektů, které souvisí s ochranou klimatu (zejména v dopravě, ale také např. sběr elektrozařízení – viz.WEB6). V tomto výzkumu jsem se zaměřila na projekt energetických úspor v základní škole Melantrichova, jehož realizace probíhala v roce 2008. Ve vedení radnice v té době stála koalice ODS a ČSSD, v čele se starostou Janem Tesařem.

Podobně jako u projektů ve Frýdku-Místku, také na prostějovském městském úřadě existoval systém, podle něž se při přípravě a realizaci postupovalo. Za provedení opatření byl zodpovědný odbor rozvoje a investic, který vykonával „samostatnou působnost města Prostějova v oblasti rozvoje města a dotací, koordinace a stanovování koncepčních záměrů a přípravných prací rozsáhlých investičních činností, komplexního zajištění, koordinace přípravy a realizace investiční výstavby budov, bytů, sítí technického vybavení včetně komunikací“ (WEB4). Vypisované výzvy z různých dotačních titulů byly na odboru soustavně sledovány. Energeticky úsporná opatření v ZŠ Melantrichova se stala jedním z

³⁷ Od března 2012 je Prostějov statutárním městem

prvních takto zaměřených projektů předkládaných do OPŽP již na podzim 2007 v Prioritní ose 3 - Udržitelné využívání zdrojů energie (WEB6). Pověřený pracovník odboru zpracoval žádost, ke které patřil také energetický audit.

Rekonstrukci školních budov provedla firma PROSTAS, s.r.o. v době od 1.7 do 31.12 2008. V rámci této investiční akce došlo v ZŠ k nahrazení dřevěných oken a dveří novými výplněmi, zateplení obvodových stěn a stávajících plochých střech aj. (WEB6). Projekt si kládł za cíl snížit energetickou náročnost objektů a tím přispět jednak k ochraně životního prostředí a jednak ušetřit provozní náklady. Uskutečněná opatření vedla k vypočtené energetické úspoře 1 247 GJ ročně. Díky tomu se očekávalo snížení emisí CO₂ o 69,33 t/ročně (DEKAPROJEKT, 2007). Celkové náklady na realizaci ve výši 20 300 000Kč byly hrazeny pomocí dotací z Fondu soudržnosti (12 mil. Kč) a OPŽP (871 tis. Kč), zbylé prostředky pocházely z rozpočtu města.

Dne 14.6.2012 jsem uskutečnila rozhovory s vedoucím odboru rozvoje a investic Ing. Antonínem Zajíčkem (uvedený na dobrapraxe.cz jako realizátor) a Ing. Kamilem Janečkem, vedoucím oddělení rozvoje a investičních záměrů, které pod odbor spadá, a členem komise Zdravého města Prostějova.

6.1.7. Systém energeticky úsporných opatření v ZŠ a MŠ ve Šternberku

Také městu Šternberk (13 668 obyvatel, Olomoucký kraj) se podařilo uspět v soutěži projektů podaných do OPŽP v Prioritní ose 3. Díky tomu mohlo provést řadu energeticky úsporných opatření v Základní škole Svatoplukova 7, v Základní škole Nám. Svobody 3, v Základní škole Dr. Hrubého a v detašovaném pracovišti Mateřské školy U Dráhy 2. Na rozdíl od větších měst jako je Frýdek-Místek, hospodaří Šternberk s menším rozpočtem. Jak uvádí na portálu dobrapraxe.cz: „bez těchto příspěvků bychom byli schopni financovat z rozpočtu města jen malou část provedených prací.(WEB6)“

V průběhu letních prázdnin 2008 byly zatepleny obvodové pláště školních budov a došlo zde k výměně tepelně nevyhovujících okenních a dveřních prvků. U budovy ZŠ Svatoplukova a u detašovaného pracoviště MŠ U Dráhy byly také vyměněny vnější tepelné rozvody, v ZŠ Dr. Hrubého byla zateplena část fasád školního komplexu, u dvou objektů byla doplněna tepelná izolace ve střešních prostorech a u tělocvičny byla přidána tepelná izolace v podlaze.

Na základě výpočtů energetického auditu město předpokládalo, že díky projektu ušetří ročně až statisíce korun na provozních nákladech. Při realizaci se také počítalo s tím, že úspory energie povedou ke „snížení emisí skleníkových plynů a tedy k ochraně zemského klimatu“ (WEB6). Dva energetické audity, které mi byly městským úřadem poskytnuty, vypočítaly úspory energie a snížení emisí CO₂ podle doporučené varianty následovně:

Tabulka 6: Úspory podle doporučené varianty auditu (BELLINGOVÁ, 2007a a 2007b)

roční úspora oproti výchozímu stavu	úspora energie	energie z konečné spotřeby energie ve výchozím stavu	náklady na energii	z nákladů na energii	snížení emisí CO ₂
ZŠ Svatoplukova	797 GJ	36%	290 tis.Kč	33%	26%
ZŠ Náměstí Svobody	853 GJ	32%	331 tis.Kč	29%	23%

Ve Šternberku jsem 15.6. 2012 uskutečnila rozhovor s nynějším starostou Ing. Stanislavem Orságem, který v době realizace pracoval na MěÚ nejprve jako euromanažer a později jako vedoucí kanceláře starosty.

6.1.8. Ekologizace provozu úřadu a zavedení systému EMAS ve Vsetíně

Město Vsetín (27 296 obyvatel) se nachází na východní Moravě a je součástí Zlínského kraje. Díky dlouholetému úsilí radnice si získal profil environmentálně přátelského města³⁸, a aktivní je i na poli udržitelné energetiky. Podobně jako v případě Kopřivnice, i Vsetín se díky členství v NSZM (od roku 2001) zapojil do programů MODEL a DISPLAY (WEB13). Projekt, vybraný pro účely tohoto výzkumu, však k ochraně klimatu přispívá prostřednictvím systémového přístupu k řízení Městského úřadu.

Portál dobrapraxe.cz představuje systém environmentálního řízení jako „systematický přístup k ochraně životního prostředí ve všech aspektech činností, jehož prostřednictvím úřad začleňuje péči o životní prostředí do svého provozu (zavedení systému se dotýká organizační struktury, způsobů rozdělení odpovědnosti, technologických postupů, procesů, zdrojů pro stanovení a zavedení environmentální politiky apod.“ (WEB6). Podle *České informační agentury životního prostředí* (CENIA) je jedním z nástrojů, jak environmentální řízení zavádět, norma ISO 14001 (WEB14).

³⁸ V roce 2003 podepsalo město Vsetín Aalborgskou chartu, je také vedoucím partnerem projektu C2ENET, zavádí indikátory ECI apod.

Městský úřad Vsetín uplatňuje ISO 14001 v rámci systému integrované aplikace metod kvality. Od roku 2003³⁹, kdy tuto certifikaci získal, ji každé tři roky obhájuje.

Druhým možným nástrojem environmentálního řízení podle CENIA je systém EMAS, jehož certifikace zatím jako jediné české město dosáhla Chrudim. O zavedení EMASu ovšem uvažují i ve Vsetíně. V roce 2010 si k tomu účelu nechalo město zpracovat „Studii posouzení zavedení.“ Studie porovnává dosavadní pokrok města s požadavky certifikace EMAS (viz. WEB6) a v závěru konstatuje: „nadstavbou z hlediska EMAS [...] by bylo pouze otevřené veřejné environmentální prohlášení, ve kterém se organizace zavazuje k dodržování všech právních předpisů v oblasti životního prostředí, což již splňuje schválené Koncepce jakosti a šetrnosti k přírodě“ (SPOLEČNOST PRO KOMUNITNÍ PRÁCI VSETÍN, 2010: 115).

V rámci environmentálního řízení město podniklo řadu opatření, která souvisí s ochranou klimatu: v rámci *Společných evropských indikátorů* ECI nechalo zpracovat metodiku sledování místního příspěvku ke změně klimatu, využívá obnovitelné zdroje energie (zejména solární ohřev TUV, fotovoltaiku, tepelná čerpadla a energetické zpracování biomasy), podporuje třídění a recyklaci odpadů (PŮČEK; TREZNER, 2009). Mimo to usiluje také o snížení energetické náročnosti budov, např. díky účasti na zmiňovaném projektu MODEL.

Integrovaná aplikace různých metod⁴⁰ vytváří prostředí, v němž se projekty snadno realizují. Proto bychom mohli hlavní přínos shrnout citací z webového serveru mezinárodní kampaně Display, kde je Vsetín zařazen mezi „zářné příklady“ udržitelné energetiky: „Tento harmonický systém výrazně napomáhá uskutečňování řady praktických opatření v oblasti energetické efektivity a obnovitelné energie. Oddané snažení, tvořivý přístup a doručené výsledky tak spolu dohromady posilují obraz města jako střediska environmentálních inovací, což se odráží i na vysoké úspěšnosti městských žádostí o podporu ze strukturálních fondů“ (WEB13).

Rozhovor k environmentálnímu řízení na MěÚ Vsetín mi poskytl Ing. Milan Půček, MBA, Ph.D., někdejší tajemník Městského úřadu a nyní ředitel Muzea regionu

³⁹ V čele města stál tehdy Jiří Čunek za KDU-ČSL

⁴⁰ Mimo ISO 14001 a zvažovaný EMAS využívá město ještě metody *Benchmarkingu* či *Balanced scorecards* (BSC). Pro úplnost doplňme, že rozvíjí také Místní Agendu 21, momentálně na úrovni kategorie B

Valašsko, dne 16.6.2012. Doplňující informace jsem získala pomocí emailového dotazníku od někdejšího vedoucího odboru životního prostředí, Ing. Jiřího Treznera, který v současnosti pracuje rovněž v Muzeu regionu Valašsko.

6.1.9. Regenerace panelových domů v Brně Novém Lískovci

Regenerace panelových domů v Městské části Brno - Nový Lískovec patří ve veřejném sektoru mezi nejvíce oceňované projekty, protože renovované domy dosáhly tepelných parametrů vysoko nad běžným českým standardem. Pro jeho význam jsem projekt do vzorku vybrala i přesto, že z databáze dobrapraxe.cz vychází jen nepřímo. Brno - Nový Lískovec mezi dobré praxe totiž zařadil projekt „on-line energetického manažerství.“ V databázi je však zároveň uvedeno, že tato aktivita s projektem komplexní regenerace panelových domů městské části „bezprostředně souvisí“ a některé základní informace k projektu (WEB6).

S výzkumem v Novém Lískovci jsem však mohla začít až poté, co jsem ověřila, zda v klíčové oblasti hospodaření s obecním majetkem a vedení investičních akcí, disponuje stejnými kompetencemi jako ostatní zkoumaná města. Toto kritérium jsem vyhodnotila jako splněné na základě Statutu města Brna. Podle čl. 75 totiž brněnské městské části „řádně hospodaří se svěřeným majetkem města, zejména provádějí údržbu, opravy, zabezpečují provoz a ekonomické využití majetku, za město plní další povinnosti vlastníka.“ MČ Nový Lískovec jsou svěřeny zejména školská zařízení a obytné domy (MĚSTO BRNO, 2012: příloha 4). Statut dále upravuje finanční hospodaření městských částí. Mezi jejich příjmy tak patří účelové i neúčelové dotace z rozpočtu města, příjmy z prodeje nemovitého majetku města, příjmy z prodeje svěřeného nemovitého majetku aj. (článek 76). Z ustanovení Statutu vyplývá, že v oblasti budov disponuje Nový Lískovec srovnatelnými kompetencemi jako ostatní zkoumaná města.

Projekt regenerace panelových domů, které byly majetkem městské části, formovala od roku 1999 pracovní skupina složená z odborníků i z občanů a nájemníků panelových domů. V centru této skupiny stála od začátku Jana Drápalová, někdejší zastupitelka a současná starostka MČ, která tým lidí dávala dohromady, motivovala a koordinovala (WEB6). Město v té době vlastnilo 1056 bytů, z nichž některé byly v roce 1999 již velmi zanedbané.

Regenerace probíhaly ve dvou etapách. V první etapě byly rekonstruovány domy konstrukční soustavy T 06 B, postavené v 80. letech. V roce 2001 se uskutečnila rekonstrukce bytů v domech Oblá 2 a Kamínky 6. Pro tyto domy jsou dostupné podrobné údaje o energetických úsporách a výpočty úspor provozních nákladů:

Tabulka 7: Úspory energie a nákladů Oblá 2 a Kamínky 6 (DRÁPALOVÁ; SPONAR, 2008)

Spotřeba tepla ÚT a TV před realizací investice průměrně	Úspora energie po realizaci opatření na dům ÚT a TV celkem	Odhad návratnosti realizovaných úsporných opatření ve vztahu k vývoji cen energií (podle skutečné ceny stavebních prací v době realizace)
1700 GJ/rok	Rok 2002 843 GJ	v roce 2000 23,55 roku
	Rok 2006 1007 GJ rok	v roce 2006 15,80 roku

V období od roku 2001 do roku 2006 tak komplexní modernizací prošlo všech 384 bytů z 80. let. Ve druhé etapě došlo také na 672 obecních bytů v domech z 90. let, konstrukční soustavy B 70 R. Od roku 2006 v MČ funguje on-line systém energetického manažerství, díky němuž je možné realizovaná opatření vyhodnocovat. Ukazuje se, že domy v Brně - Novém Lískovci vykazují po regeneracích hodnoty spotřeb nízkoenergetických staveb (WEB6).

Se starostkou MČ Brno Nový Lískovec, která je zároveň zastupitelkou města Brno (za Stranu Zelených), jsem provedla rozhovor dne 25.7.2012.

6.1.10. Shrnutí popisu projektů a východiska pro výzkum faktorů

Předchozí oddíly představily energetické a klimatické profily měst a základní charakteristiky studovaných projektů. Celkem se jednalo o tři projekty rekonstrukcí školních budov, tři projekty zavádění environmentálního řízení na MěÚ, jeden osvětový program na propagaci energetické efektivity v budovách, jen dotační program na podporu solárního vytápění TUV a program komplexní regenerace bytových domů v majetku městské části.

Následující tabulka představuje shrnutí poznatků o ochraně klimatu, které vyplynuly z popisné části. Za prvé projekty klasifikuje podle „způsobu vládnutí“. Přitom vychází ze 4 přístupů, které navrhla britská badatelka Herriet Bulkeley: (1) opatření v rámci veřejného sektoru, (2) vládnutí regulací, (3) vládnutí poskytováním (především služeb) a (4) vládnutí zmocněním (více viz. kapitola 2.1). Projekty tabulka dále dělí do tří

skupin podle toho, jaký význam přiřkládají ochraně klimatu dokumenty města: (1) snižování emisí je hlavní cíl projektu, (2) snižování emisí je zmíněno mezi jeho cíli nebo přínosy, (3) snižování emisí skleníkových plynů není nikde zmíněno. První kategorie počítá s explicitní ochranou klimatu, ale nechtěla jsem ji předem vyloučit pro možnost, že by jí některý projekt přeci jen vyhovoval.

Tabulka 8: Výsledky analýzy projektů

Název projektu	Název města	Způsob vládnutí podle Bulkeley	Přístup k ochraně klimatu
Regenerace panelových domů	Brno Nový-Lískovec	Poskytováním	Nezmiňuje
Systém energeticky úsporných opatření v ZŠ/MŠ	Šternberk	V rámci veř.sektoru	Zmiňuje audit
Kampaň Display a projekt MODEL	Kopřivnice	Zmocněním	Je jedním z cílů
Zavádění systému EMAS na Městském úřadě	Chrudim	V rámci veř.sektoru	Je mezi cíli
Dotační program na instalace solárních kolektorů	Litoměřice	Zmocněním	Nezmiňuje
Ekologizace úřadu	Uherské Hradiště	V rámci veř.sektoru	Nezmiňuje
Ekologizace provozu úřadu a zavedení EMS	Vsetín	V rámci veř.sektoru	Zmiňuje
Energeticky úsporná opatření v ZŠ Melantrichova	Prostějov	V rámci veř.sektoru	Zmiňuje audit
Úspory energie ve školních budovách	Frýdek-Místek	V rámci veř.sektoru	Zmiňuje audit

6.2. Faktory

Tato podkapitola představuje hlavní výsledky výzkumu. S ohledem na výzkumné otázky byly v průběhu analýzy identifikovány faktory, které *umožnily* a *usnadnily* realizaci studovaných projektů (faktory úspěchu) a které ji naopak *brzdily* (bariéry). Podle tematické příbuznosti jsou faktory rozříděny do pěti základních kategorií: ekonomika, politika/kultura, životní prostředí/kvalita života, institucionální rámec a informovanost. V rámci kategorie jsou nejprve jmenovány faktory, které se vztahují k zahájení realizace, poté faktory ovlivňující její průběh a nakonec brzdné faktory. Nejčastěji zmiňované jsou řazeny vždy jako první⁴¹.

Z výpovědí respondentů vyplynulo, že faktory úspěchu jsou dvojího druhu podle toho, k jaké fázi realizace projektu se vztahují. Toto zjištění bylo v souladu s původní výzkumnou otázkou, která určité rozdělení do jisté míry předjímal. Zjistila jsem, že pro

⁴¹ S ohledem na přání několika respondentů odstranit z jejich výpovědi hovorové výrazy, jsem se rozhodla jazykové (nikoliv významové!) úpravy provést u všech citací.

zahájení realizace byly důležité určité vnitřní (v rámci orgánů či administrativních struktur města) či vnější impulzy. Jednalo se o události nebo příležitosti, které přímo podnítily vznik projektu. Realizace by však nemohla být zahájena, pokud by zároveň nebyly splněny specifické podmínky nebo okolnosti. Aby bylo rozdělení následujícím textu jasnější, první skupinu jsem nazvala „*impulzy*“ a druhou „*stimulující podmínky*.“ Mimo to jsem zkoumala faktory, které se vztahovaly k projektu poté, co byla jeho realizace zahájena – tedy **v jejím průběhu**. Výzkum ukázal, že se jednalo o specifické praktiky či postupy, které byly při realizaci uplatněny a dále o opět o jisté okolnosti, jejichž existence realizaci usnadňovala nebo zrychlovala. Také v tomto případě užívám pro pojmenování jednotlivých skupin samostatné pojmy: „*postupy*“ a „*usnadňující podmínky*.“

Z druhé výzkumné otázky vyplynuly faktory, které byly překážkou pro vznik projektu nebo ztěžovaly jeho realizaci. Ty jsem pracovně nazvala „*bariérami*“ a rozdělila na *překážky*, které se vztahovaly k **zahájení realizace** a *brzdné faktory*, které se vztahovaly k **průběhu realizace**.

Tabulka 9: Typy identifikovaných faktorů

Faktory úspěchu				Bariéry	
Faktory, které umožnily realizaci		Faktory, které usnadnily realizaci		Překážky zahájení	Brzdné faktory realizace
Impulzy	Stimulující podmínky	Postupy	Usnadňující podmínky		

6.2.1. Ekonomické faktory

Faktory, které umožnily realizaci

► V kategorii „ekonomika“ převládají faktory, které se týkají nákladů spojených s realizací projektů. Jako zásadní impuls pro zahájení realizace se z výpovědí respondentů jeví **vypsání dotace** nebo zpřístupnění jiného externího zdroje financování. Zajímavé je, že byl tento faktor významný u různých druhů projektů. V případě rekonstrukcí budov zvyšovaly dotace motivaci měst realizovat opatření na zateplení:

„Čistě potom racionalizace. Když máte 20 let starý barák, tak jako tak budete muset spravit fasádu. A pokud při tom spravení fasády můžete využít to, že si srazíte provozní náklady a ještě seženete dotaci 66%, byl by holý nerozum to nedělat.“ (Antonín Zajíček)

„Ale když je to prostě podporováno dotací EU, tak je tu samozřejmě větší motivace to udělat. Když už jsou dotace, tak proč nezateplovat - když je možno snížit energetickou náročnost a je na to možné získat dotace, tak se snažíme co nejvíce.“ (Pavel Osina)

Energetickou efektivitu v budovách podporovala hlavně Evropská unie pomocí strukturálních fondů. Jiné typy projektů byly realizovány také díky Revolvingovému fondu Ministerstva životního prostředí (Uherské Hradiště) a dalším programům.

„Navíc to bylo v době, kdy byl velký zájem o rozšíření tohoto nástroje v ČR, a hledala se tři pilotní města v ČR, která dostanou finanční podporu na kampaň Display, protože ta je finančně náročná.“ (Roman Beneš)

Tabulka 10: Ekonomické faktory

	Typ faktoru	Faktor	Města, kde se vyskytuje
Faktory úspěchu	IMPULZ	Vysoké provozní náklady a snaha je snížit	Kopřivnice, Frýdek-Místek, Prostějov, Šternberk, Nový Lískovec
	IMPULZ	Vypsání dotace	Frýdek-Místek, Prostějov, Uherské Hradiště, Kopřivnice
	IMPULZ	Růst cen paliv a snaha odvrátit od přechodu k uhlí	Litoměřice
	IMPULZ	Možnost zaplatit nové pracovní místo	Uherské Hradiště
	IMPULZ	Snaha být úspěšnějším žadatelem o dotaci	Vsetín
	STIMULUJÍCÍ PODMÍNKA	Dostatek peněz v rozpočtu	Litoměřice
Bariéry	PŘEKÁŽKA	Vysoké náklady na realizaci	Uherské Hradiště, Chrudim, Kopřivnice, Nový Lískovec
	BRZDNÝ FAKTOR	Nepřineslo očekávané úspory	Šternberk, Nový Lískovec
	PŘEKÁŽKA	Odpor k zadlužování	Nový Lískovec

► Mezi další ekonomické impulzy hojně citované respondenty, patří **vysoké provozní náklady**. Platby za energie ve veřejných budovách (na úřadě, ve školách a školkách aj.) patří k povinným výdajům měst. Pokud se tyto budovy nacházejí ve špatném technickém stavu, mohou provozní náklady značně zatížit veřejné finance. Jak svědčí příklad Brna-Nového Lískovce, tento problém může být prvním krokem na cestě k realizaci potřebných opatření, která náklady sníží:

„My jsme se začali ze široka zabývat nejprve tím, jak by se daly ušetřit energie MČ, které docela zatěžovaly obecní rozpočet, protože energie škol a školek platí vlastně MČ.“ (Jana Drápalová)

Úspory provozních nákladů byly důležitou hnací silou také ve Frýdku-Místku, Prostějově a ve Šternberku, tedy u všech projektů, týkajících se rekonstrukcí veřejných budov.

„Tím, že vlastně tu mandatorní část výdajů se snažíme stlačovat, to, že město roste, má stále více komunikací, stále více objektů - což by provozně stálo stále více, energie a všeho.“ (Antonín Zajíček)

► K ekonomickým faktorům, které podnítily realizaci projektu, patří dále možnost **financování nového pracovního místa**, jako se to stalo v Uherském Hradišti. Grant na projekt *Zelená pro Zlínský kraj* umožnil zaplatit pracovníka, který měl mít environmentální agendu na starosti a realizoval také ekologizaci tamějšího úřadu.

„Ano, vím o tom projektu. Město do něho šlo určitě proto, že se asi vytvořilo nějaké místo a na základě toho tady mohl začít pracovat někdo. Nevím, jestli Pavelčík – nebo kdo to byl. Anebo to něco – nějaké peníze to přineslo.“ (Jiří Durd’ák)

► Externí financování projektů je důležitým faktorem, protože realizaci může podnítit jak dostupnost nějaké dotace, tak i snaha jejím prostřednictvím **získat konkurenční výhodu při rozdělování budoucích dotací**. Takový faktor hrál svou roli při zavedení systému environmentálního řízení na MěÚ ve Vsetíně:

„To, že jsme byli certifikováni (a nebyla to žádná legrace) jsme považovali i za důležité z hlediska dotací. Pro poskytovatele peněz z EU je lépe uvolňovat prostředky do definovaného systému než do chaosu.“ (Jiří Trezner)

► Velmi specifický ekonomický impulz byl zjištěn v Litoměřicích. Spuštění tamějšího dotačního programu na pořízení solárních kolektorů vyvolal **růst cen paliv a snaha města nabídnout občanům takové řešení vytápění jejich domů, které je zároveň ekologické i ekonomické**. Oba dva aspekty byly pro spuštění podpory důležité, proto je faktor zároveň jmenován i v kategorii Životní prostředí/kvalita života.

„Důvody byly vcelku nasnadě – vyjít vstříc našim občanům. Těm, kteří mají tu možnost, aby využívali levnější zdroje energie. V roce 2000 už bylo evidentní, že cena energií na trhu do budoucna poroste a tudíž, že tyto investice budou reálně návratné a jejich návratnost poměrně včasná.“ (Jiří Landa)

► Některé projekty by nebylo možno realizovat, kdyby nebyly splněny určité podmínky. V případě litoměřického dotačního programu jimi byl **dostatek peněz v městském rozpočtu**. V kategorii Ekonomika žádné další podobné faktory identifikovány nebyly.

Překážky realizace

Jak uvidíme, mezi bariérami nalezneme řadu faktorů, které jsou reciproční s představenými faktory úspěchu. Týká se to nejenom kategorie Ekonomika.

► Nejvíce se v odpovědích respondentů objevovala překážka **vysokých nákladů spojených s realizací projektu**. To mohlo hrát roli především při jeho spuštění:

„Samozřejmě finance jsou překážka, protože v okamžiku, kdy to je něco nového, co je jako by navíc, tak je otázka, proč dávat peníze na něco, co tady nebylo a fungovalo to tady docela spokojeně i bez toho.“ (Petr Pavelčík)

V případě Uherského Hradiště, Chrudimi, Kopřivnice šlo o náklady, které bylo potřeba vynaložit navíc, nad rámec dosavadních politik a aktivit města. V případě Nového Lískovce tyto náklady navíc převyšovaly běžnou úroveň spojenou s rekonstrukcemi budov.

„Ale už to byla částka, která byla tehdy naprosto neobvyklá, a už se to muselo politicky docela obhajovat.“ (Jana Drápalová)

► V Brně-Novém Lískovci byl tento faktor spojen s problémem zadlužení městské části:

„tady byla nedůvěra k tomu, že by se MČ měla zadlužovat a v době, kdy to nájemné bylo regulované a kdy ten dům jednotlivý si vlastně nevydělal na splátky toho úvěru“ (Jana Drápalová)

Brzdné faktory realizace

► Ve dvou případech **nepřinesla realizace projektu očekávané úspory provozních nákladů**. Ve Šternberku vedly projekty na úspory energie k paradoxní situaci, kdy vlivem nižší spotřeby přešly renovované budovy do jiné kategorie dodávek plynu, z níž vyplývají vyšší cenové tarify.

V Brně Novém-Lískovci dosáhly budovy první rok po regeneraci nižších úspor energie (a tím pádem i nižších finančních úspor). Rozdíl asi 15% mezi odhadovanou a skutečnou spotřebou byl způsoben špatnou regulací otopné soustavy a chování uživatelů. Pozdější regulací a změnami se však hodnot spočítaných auditem podařilo nejen docílit, ale i překonat.

6.2.2. Životní prostředí/kvalita života

Faktory, které umožnily realizaci

► Nejčastěji uváděným impulzem, který jsem se rozhodla začlenit do této kategorie, **byl špatný technický stav budov v majetku města**. Do kategorie patří proto, že technický stav ovlivňuje kvalitu vnitřních prostor, které jsou obývané nebo využívané občany, a zároveň mohou mít vliv i na životní prostředí (spotřebovávají energii). Stav veřejných budov nebo jejich prvků označili ve Frýdku-Místku jako „určitě ne ideální“ a ve Šternberku jako „zastaralé.“ Konkrétnější popis nedostatků přinesla výpověď Jany Drápalové v Brně Novém-Lískovci:

„V té době, kdy jsme se jimi začaly zabývat, už měly ty domy problémy – s rezavými balkóny, se stoupačkami, s elektroinstalací, ale i se zatékáním do střech. Také okna se rozsyhala..“ (Jana Drápalová)

Tabulka 11: Faktory životního prostředí/ekonomiky

	Typ faktoru	Faktor	Města, kde se vyskytuje
Faktory úspěchu	STIMULUJÍCÍ PODMÍNKA	Obecné environmentální podmínky	Litoměřice
	IMPULZ	Snaha snížit imisní zátěž	Litoměřice
	IMPULZ	Snaha o vyšší kvalitu života ve městě	UH, Prostějov
	IMPULZ	Špatný technický stav a kvalita budov	Frýdek-Místek, Šternberk, Nový Lískovec
	IMPULZ	Snaha o úsporu energií a tím i úsporu emisí	Šternberk
	IMPULZ	Snaha o ekologizaci různých provozů města	Vsetín
	IMPULZ	Město se chce chovat odpovědně k ŽP	Vsetín

► Druhým nejčastěji citovaným impulzem, který podle respondentů podnítil realizaci, byla **snaha zvyšovat kvalitu života ve městě**. Kromě Uherského Hradiště zazněl tento názor ještě v Prostějově:

„Pokud budeme normálními lidmi a budeme se snažit s tím svým městem něco dělat a budeme se snažit ovlivňovat prostor, aby působil vzápětí pak na nás tak, abychom z něj měli dobrý pocit a měli jsme z něj nějaký efekt, to je ta hybná síla.“ (Antonín Zajíček)

► **Obecnou tendenci města chovat se šetrně k životnímu prostředí a ekologizovat i organizační složky města** (školy, školky apod.) zmiňovali respondenti ve Vsetíně.

„Zřizované organizace Města (nejen Technické služby, ale i např. školy) mohou z tohoto pohledu zekologičtět.“ (Jiří Trezner)

► **Snaha dosáhnout energetických úspor a s tím také úspor CO₂** jakožto faktor realizace, zazněla během výzkumu pouze jednou a to v případě Šternberku:

„A druhá stránka je určitě ten ekologický aspekt, tím, že se zateplením dosáhne určitých energetických úspor, takže nevytápíme – jak se říká – Pánu Bohu do oken – neuniká teplo. Ale samozřejmě také snížení produkce CO₂.“ (Stanislav Orság)

► **Vnější impulzem, který souvisel s výše citovaným růstem cen plynu, byla hrozba přechodu občanů města Litoměřice na vytápění uhlím** a tím i zhoršení lokálního znečištění.

„Protože před tím tady byla plynofikace, kterou jsem se snažil lidi motivovat k tomu, aby přecházeli z uhlí na plyn, abychom snížili zatížení – jako imisní zátěž města. [...] No a právě potom došlo k tomu, že se začala radikálně navyšovat cena plynu a začal se zvyšovat počet lidí, kteří začali být nespokojení, a tvrdili, že přejdou zpátky na uhlí.“ (Pavel Gryndler)

► **Jedinou ze stimulačních podmínek, které byly v kategorii zařazeny, jsou vhodné klimatické podmínky města Litoměřice.** Jak zmiňuje Jiří Landa: *„délka slunečního svitu je tady ještě přijatelná.“* Lokalizace tedy umožnila, aby projekt vůbec vznikl.

6.2.3. Politika/kultura

Faktory, které umožnily realizaci

► Mezi faktory vztahujícími se k zahájení realizace respondenti nejčastěji zmiňovali podmínku, **aby se vedení města s projektem ztotožnilo.** Jako rozhodující první krok to vnímali v Chrudimi:

„Dali jsme si dohromady co a jak. A pak jsme s tím šli za starostou: taková je nabídka, tolik nás to bude stát, taková je potřeba. On prostě řekl jako „ano, líbí se mě to.“ Přibráli jsme tajemníka. Povídali jsme si o tom.“ (Šárka Trunečková)

Stejný předpoklad pro zahájení realizace platil také v Uherském Hradišti nebo v Litoměřicích:

„Pan inženýr [Gryndler] pro něj dokázal získat i nás ve vedení města. A s tím, že společnými silami se nám podařilo přesvědčit i zastupitele. S tím, že je to projekt, který stojí za podporu a který stojí za to ho dále rozvíjet.“ (Jiří Landa)

Počáteční podpora vedení města ovlivnila realizaci různých typů zkoumaných projektů. Význam faktoru asi nejlépe dokládá vyjádření Ivy Raškové z MěÚ Kopřivnice:

„Pokud vedení nechce, nebo nechce slyšet, tak přes to vlak prostě nejede.“ (Iva Rašková)

Tabulka 12: Kulturní a politické faktory

	Typ faktoru	Faktor	Města, kde se vyskytuje
Faktory úspěchu	IMPULZ	Snaha o prestiž	Litoměřice, Chrudim
	IMPULZ	Osobní nasazení klíčové osoby	Litoměřice, Vsetín, Brno-Nový Lískovec
	IMPULZ	Zájem občanů o UR	Šternberk
	IMPULZ	Snaha být vzorem	Chrudim, Vsetín
	STIMULUJÍCÍ PODMÍNKA	Vedení města se s projektem ztotožní	Litoměřice Chrudim, Kopřivnice, Uherské Hradiště
	STIMULUJÍCÍ PODMÍNKA	Politická shoda na environmentálních tématech	Litoměřice, Uherské Hradiště
	USNADŇUJÍCÍ PODMÍNKA	Politická podpora	Prostějov, Vsetín
	USNADŇUJÍCÍ PODMÍNKA	Tradice ochrany ŽP	Litoměřice, Kopřivnice
	USNADŇUJÍCÍ PODMÍNKA	Politická kontinuita	Litoměřice, Chrudim, Kopřivnice
Bariéry	BRZDNÝ FAKTOR	Nechuť zaměstnanců MěÚ ke změně	Chrudim, Vsetín
	BRZDNÝ FAKTOR	Chybějící dlouhodobá podpora	Kopřivnice, Vsetín
	PŘEKÁŽKA	Konkurenční projekt	Brno-Nový Lískovec

► Z rozhovorů dále vyplývá, že pro zahájení realizace bylo často důležité **osobní nasazení klíčového pracovníka nebo politika**. Ten stál u zrodu projektu a byl zároveň jakýmsi motorem realizovaných opatření, často o něm přesvědčil vedení města (pokud sám nebyl jeho součástí). V Brně Novém-Lískovci Jana Drápalová, která k tomu řekla na příklad:

„Já jsem se stala postupně takovým leaderem tady toho hnutí.“ (Jana Drápalová).

Roli iniciátora a hlavního proponenta ztělesňoval ve Vsetíně Milan Půček (tehdejší tajemník) a významným faktorem byla i u litoměřického projektu:

Já bych řekl, že především to bylo díky nadšení tehdejšího a až do dneška vedoucího odboru životního prostředí pana Ing. Gryndlera. (Jiří Landa)

Je zajímavé, že i faktor osobního nasazení se vztahuje na odlišné druhy projektů.

► Jak se dále ukázalo z rozhovorů, pokud rozhodování ve městě probíhá formou konsenzu, vytváří to podmínky, které realizaci projektů v oblasti udržitelné energetiky pomáhají. **Politická shoda na environmentálních otázkách** byla významným faktorem v případě Litoměřic. Pavel Gryndler k tomu poznamenal, že:

„Dokonce i volební strany to potom ve svých volebních programech měly všechny.“ (Pavel Gryndler)

Význam politického konsenzu pro ekologizaci úřadu v Uherském Hradišti vyplývá také z následující citace:

„Nikdy jsme to nebagatelizovali. Nikdy jsme to nepodceňovali, byť jsme samozřejmě viděli jako důležitější větší věci. Ale jako – řekl bych, že to prosazovali vlastně všichni. Nevím, že by někdo byl proti tomu.“ (Jiří Durd'ák)

► Města realizaci projektů zahajovala často ze **snahy být vzorovou organizací** pro občany a podniky. Ve Vsetíně to byla otázka odpovědného přístupu radnice:

„je hloupé po někom chtít dokládat certifikaci (veřejné zakázky, nákupy), když sama ji nemáte.“ (Jiří Trezner)

Také v Chrudimi hrál tento faktor významnou roli:

„Asi, že chceme být pro lidi vzorovou organizací. Prostě být příkladem, aby si uvědomili, že když hospodaříme s veřejnými prostředky, tak i u nás chceme šetřit a být vzorem.“ (Petr Řezníček)

► V Chrudimi realizaci projektu do jisté míry podnítila i **snaha o prestiž**, kterou díky EMASu, jakožto značky kvality, mohli dosáhnout. Litoměřice zase díky projektu budovaly svoje postavení mezi jinými městy:

„My jsme se domnívali, že pokud dokážeme tenhle fenomén rozvinout, tak že skutečně se Litoměřice můžou stát známějšími, ve svém okolí, v rámci republiky. Nakonec i v zahraničí – právě těmi kontakty při těch exkurzích.“ (Jiří Landa)

► Impulzy ale někdy vycházely i zvenku. V případě Šternberku jím byl určitý tlak veřejnosti, neboť otázky životního prostředí se těšily mezi občany tradičně velkému zájmu a patřily tak svým způsobem k politické kultuře města.

Faktory, které usnadnily realizaci

► Ve třech případech se respondenti shodli, že průběh realizace významně usnadňuje **politická kontinuita**, tedy politická podpora projektu přesahující jedno volební období. Markantním příkladem jsou Litoměřice, kde dotační program na solární kolektory funguje nepřetržitě od roku 2000 do současnosti:

„Tady vždycky 2/3 zastupitelů zůstaly a změnila se třeba 1/3. Takže to hrálo určitě svojí roli.“ (Jiří Landa)

Také řada příkladů dobré praxe včetně projektu Display v Kopřivnici vděčí dlouhodobé stabilitě politické agendy a naprosto zásadním faktorem je politická kontinuita v Chrudimi, jak dokládají slova starosty, dříve dlouhou dobu místostarosty města:

„Já jsem na téhle radnici 22 let. A já se vsadím, že kdybych odtud odešel a nastoupil sem někdo třeba ze strany Svobodných občanů, tak skončí projekt Zdravé město, skončí EMAS, skončí všechny tyhle věci.“ (Petr Řezníček)

► **Politická podpora v průběhu realizace** usnadňuje práci těm, kdo jsou za realizaci zodpovědní, jako např. Antonínu Zajíčkoví z Prostějova:

„Spolehnutí se na své nadřízené, volené zástupce, o nichž vím, že nám do jisté míry věří. Pak to má cenu dělat.“ (Antonín Zajíček)

Jak je vidět na příkladu Vsetína, politická podpora pomáhá projekt správně realizovat:

„Vedení města mělo tehdy eminentní zájem na tom, abychom certifikaci prošli. Proto se podařilo dost věcí narovnat.“ (Jiří Trezner)

► Aby byl výčet faktorů kompletní, nemůže pominout ještě tradici ochrany životního prostředí, která patří k politické kultuře města. Význam hrál tento faktor v Litoměřicích a v Kopřivnici.

Překážky realizace

► Pouze v případě jednoho projektu referoval respondent o politické překážce pro zahájení. V době, kdy v Brně-Novém Lískovci přišla paní Drápalová s návrhem komplexní

regenerace obecních domů, představil tehdejší starosta **konkurenční projekt** jejich privatizace.

„My jsme to museli prosadit proti vlastně vedení radnice. Protože tehdejší vedení radnice byla ODS – já jsem také byla členka koalice, takže to nebyl spor opozice – koalice.“ (Jana Drápalová)

Díky promyšlené koncepci, která za návrhem stála, se podařilo projekt nakonec politicky obhájit.

Brzdné faktory realizace

► V Chrudimi a ve Vsetíně se během realizace potýkali s **nechutí zaměstnanců města cokoliv měnit**. V Chrudimi na problém narazili během informačního školení:

„Potom proběhl i nějaký seminář pro naše zaměstnance [...]. Tam některým lidem některé věci vůbec nedocházely a vím, že tam byli i tací, kteří to odmítali.“ (Petr Řezníček).

► Závažným brzdícím faktorem je **nejistota případně ztráta dlouhodobé politické podpory**. Tato okolnost nastala v Kopřivnici a ve Vsetíně a v obou případech projekty utlumila.

6.2.4. Institucionální rámec

Faktory, které umožnily realizaci

► Mezi zkoumanými městy byly nejrozšířenějším impulzem **aktivity Místní agendy 21** a s nimi související **Strategické plánování**. Aktivity spojené s implementací MA21 uvedli jako stimulační faktor celkem tři respondenti, stejný počet pak uvedl Strategický plán. Strategické plánování patří spolu s komunitním plánováním k dílčím metodám, jak zvyšovat kvalitu veřejné správy. Jak již bylo řečeno, cílem MA21 je uplatnění principů udržitelného rozvoje na místní úrovni. Respondenti uváděli, že se díky MA21 město začalo věnovat otázkám životního prostředí a některé metodické postupy vedly postupně až k realizování projektů zkoumaných v této práci. Impulzem byly tyto postupy v Uherském Hradišti a v Chrudimi:

„V oblasti životního prostředí jsme se snažili hodně zapojovat lidi do rozvojových aktivit, které se týkaly této oblasti. To nás hodně naučila právě místní Agenda 21. Logickým následováním osvěty a projektů, které jsme realizovali, byla právě snaha o dosažení certifikátu EMAS. Na školách proběhly ekologické audity. A v podstatě všechno tohle dávalo takovou tu souvislost, ty nitky k EMASu.“ (Šárka Trunečková)

Místní Agenda 21 města zároveň motivuje k neustálému zlepšování a tím pádem i realizaci nových projektů. To platí hlavně pro Kopřivnici, která se v době výzkumu nacházela již v druhé nejvyšší kategorii pokročilosti (B):

„Kopřivnice je jedno z béčkových MA21, takže si uvědomuje, že má určité závazky se dále zlepšovat.“ (Iva Rašková)

Tabulka 13: Institucionální faktory

	Typ faktoru	Faktor	Města, kde se vyskytuje
Faktory úspěchu	IMPULZ	Zavádění MA21	Kopřivnice, Uherské Hradiště, Chrudim, Vsetín
	IMPULZ	Strategické a komunitní plánování	Kopřivnice, Vsetín, Chrudim
	STIMULUJÍCÍ PODMÍNKA	Administrativní struktury, kde pracovníci přichází s podněty a sledují nabídky	Uherské Hradiště, Frýdek-Místek, Prostějov Kopřivnice
	IMPULZ	Snaha o systematizaci aktivit	Chrudim, Kopřivnice, Vsetín, Prostějov
	IMPULZ	Snaha o lepší kontrolu nad veřejnými zakázkami	Vsetín
	IMPULZ	Legislativa požaduje	Brno-Nový Lískovec
	IMPULZ	Veřejnost se prostřednictvím pracovních skupin vyjadřuje pro	Brno-Nový Lískovec
	POSTUP	Ad hoc vytvořené pracovní skupiny	Chrudim Brno-Nový Lískovec
	POSTUP	Organizační zapojení složek MěÚ	Chrudim, Kopřivnice, Prostějov, Vsetín, Šternberk
Bariéry	BRZDNÝ FAKTOR	Zodpovědnost leží na bedrech 1 člověka	Chrudim, Brno-Nový Lískovec
	BRZDNÝ FAKTOR	Metodické problémy	Kopřivnice
	BRZDNÝ FAKTOR	Nadměrná administrativa	Prostějov, Šternberk
	BRZDNÝ FAKTOR	Zpoždění při proplácení dotace	Šternberk
	BRZDNÝ FAKTOR	Neseriózní zhotovitel	Brno-Nový Lískovec

V Kopřivnici představuje podklad pro zlepšování tamější Strategický plán rozvoje (je samostatným projektem uvedeným v databázi dobrapraxe.cz). Jakým způsobem může plán podnítit realizaci energetického/klimatického projektu, je patrné na příkladech nejen Kopřivnice, ale i Vsetína nebo Chrudimi. V Chrudimi např. obsahuje požadavky na to, aby

se město stalo vzorovou ekologickou organizací. Ve Vsetíně plán předpokládá, že se město bude chovat šetrně k životnímu prostředí.

► Impulzem k zahájení projektu byla často také **snaha o systematizaci aktivit úřadu**, která z MA21 přímo nevyplývala. V Chrudimi, kde měla ochrana životního prostředí již určitou tradici, probíhaly do doby zahájení EMASu různé činnosti nekoordinovaně a byla zde tendence je uspořádat:

„Vedle toho, že jsme toho hodně dělali, jsme také chtěli vidět, jestli naše snažení se ubírá správným směrem, zda přináší výsledky. Tento systém nám to pomohl uchopit, nastavit management. Nyní se začínají pozitivní výsledky dostavovat.“ (Šárka Trunečková)

Zavedení environmentálního řízení ve Vsetíně vyvolaly podobné impulzy:

„Ze strany vedení města a hlavně pana tajemníka šlo o zprůhlednění úřadu, nastavení transparentních procesů a tím pádem i zefektivnění státní správy. Zjednodušeně řečeno: nastolení systému tak, aby byl "shora" čitelný a dole, aby pracovníci vůbec věděli, jaké činnosti vykonávají a v jakých souvislostech, návaznostech (kolize mezi investicemi, majetkoprávní, právníky a stavebním úřadem byly na denním pořádku).“ (Jiří Trezner)

Systematizace a úsilí o nadhled hrály roli také v Kopřivnici a v Prostějově.

► Mnohé impulzy by vůbec nevzešly, pokud by na Městském úřadě nepůsobily **administrativní struktury nebo pracovníci, pověření danou agendou**. Takovými strukturami byl odbor odboru rozvoje a investic v Prostějově, pozice energetika města v Kopřivnici nebo oddělení ekonomického rozvoje ve Frýdku-Místku. Význam administrativního zázemí pro iniciaci projektů vyzdvihl také Petr Pavelčík v Uherském Hradišti:

„Oni [politici] to rozhodnou, ale potřebují samozřejmě odborné podklady, pracovníky. A je tam ten aparát, který slouží tomu, aby dobré nápady měly kde vzejít. Takže iniciace tímto směrem mohla vzejít i od lidí, kteří pracují na rozvoji města. Ti mají na starosti, aby dodávali vhodné – mimo jiné - zdroje dotační. To jsou ti odborníci.“ (Petr Pavelčík)

Další faktory, které se vztahují k zahájení projektů, byly zmíněny vždy pouze v jednom městě:

► Ve Vsetíně byla impulzem snaha o lepší kontrolu nad veřejnými zakázkami.

► V Brně Novém-Lískovci fungují tradičně komise jako poradní orgány Rady MČ, do nichž jsou zapojeni i nájemníci obecních bytů a ti vznášejí požadavky na rekonstrukce.

► Regenerace panelových domů v Novém Lískovci si však vyžádala také legislativa, neboť domy v době zahájení již nesplňovaly plno předpisů a norem.

Faktory, které usnadnily realizaci

► Vůbec nejhojněji citovaným institucionálním faktorem byla **spolupráce jednotlivých odborů a oddělení městského úřadu**, přičemž důležitou pozici měl často odbor životního prostředí. Mezi jednotlivými částmi úřadu probíhala živá spolupráce a dělba práce. Jak se postupovalo ve Šternberku, výstižně popsal pan Orság:

„Určitě tady probíhala nějaká synergie mezi odbory, mezi těmi lidmi, takže to také byla prospěšná věc. Když jsme podali žádost o dotaci, tak k tomu musel být zpracován energetický audit a projektová dokumentace. Na tom se mnou spolupracovaly dva odbory: odbor školství a kultury, pod který spadají právě ZŠ a školská zařízení, takže jde ze své působnosti směrem ke školám. A poté odbor rozvoje a investic.“ (Stanislav Orság).

Různou formu spolupráce během realizace projektu bychom našli ještě v Prostějově, Kopřivnici, Chrudimi a ve Vsetíně.

► V Chrudimi a v Brně-Novém Lískovci byly pro samotnou realizaci důležité **ad hoc vytvořené pracovní skupiny**. Tyto administrativní jednotky umožňovaly spolupráci různých zúčastněných stran, usnadňovaly komunikaci a pomáhaly najít optimální řešení.

„Scházeli jsme se v té pracovní skupině a komunikovali s lidmi, snažili jsme se je do toho vtáhnout, tak prostě se vytvořila taková jakoby tvůrčí atmosféra.“ (Šárka Trunečková)

„Nějakým procesem v těch skupinách, které stovky hodin trávily tím, že tady o tom diskutovaly, tak se dospělo ke kompromisu, že izolace bude tlustá 16cm.“ (Jana Drápalová)

Brzděné faktory realizace

► Jedna z brzd, na něž si respondenti často stěžovali, se týkala **nadměrné administrativy** spojené s realizací projektu. Vedle Šternberka zazněl tento faktor ještě v Prostějově:

„Zbytečná administrace způsobená hloupými nápady centrálních orgánů a někdy i našich orgánů. Jsou-li pravidla nastavena špatně, je to zbytečná brzda. Všechno schovávání se za statistiky a zpracování a příliš mnoho všelijakých administrativních údajů, které mají statistický význam - možná zbytečný.“ (Antonín Zajíček).

► Ve dvou zcela odlišných případech uvedly osoby, jejichž zapojení bylo pro projekt klíčové, že tíha zodpovědnosti za realizaci ležela výhradně na jejich bedrech jako jakási „daň“ za prosazení originální myšlenky. Těmi osobami byla Jana Drápalová v Novém Lískovci a Petr Řezníček v Chrudimi:

„Zastupitelstvo města schválilo, že ano, a věděl jsem, že tím říkají: ‚je to tvoje, starej se, zaříd‘, udělej a nás s tím moc neobtěžuj.“ (Petr Řezníček)

Další faktory brzdící faktory byly zmíněny vždy jednotlivě:

► V Kopřivnici byly s projektem Display **metodické problémy**, neboť nebyla plně sladěna podoba energetického štítku vytvářeného v rámci kampaně s požadavky evropské legislativy na štítkování budov.

► Ve Šternberku se potýkali s procesními problémy, neboť **zpětné proplácení dotace za více než rok** komplikovalo provoz úřadu.

► V Novém Lískovci zase naráželi na **neseriózní přístup firem, které zhotovovaly zakázku**, neboť navzdory slibům nedodávaly vždy kvalitní pracovní sílu.

6.2.5. Informovanost a související faktory

Tabulka 14: Informační faktory

	Typ faktoru	Faktor	Města, kde se vyskytuje
Faktory úspěchu	IMPULZ	Město chce šířit osvětu o ŽP	Chrudim, Prostějov, Kopřivnice
	STIMULUJÍCÍ PODMÍNKA	Kvalitní příprava	Prostějov, Frýdek-Místek
	POSTUP	Spolupráce s externisty	Kopřivnice, Litoměřice, Uherské Hradiště, Prostějov, Šternberk, Brno-Nový Lískovec, Chrudim
	USNADŇUJÍCÍ PODMÍNKA	Kvalifikovanost	Litoměřice, Uherské Hradiště, Prostějov, Vsetín
	POSTUP	Inspirace v zahraničí	Litoměřice, Brno-Nový Lískovec
	POSTUP	Osvěta na úřadě (mezi zaměstnanci)	Chrudim
	USNADŇUJÍCÍ PODMÍNKA	Síťování	Uherské Hradiště, Kopřivnice, Vsetín
	USNADŇUJÍCÍ PODMÍNKA	Průběžné dobré výsledky zvyšují důvěru v projekt	Uherské Hradiště
Bariéry	BRZDNÝ FAKTOR	Počáteční nevědomost a nedůvěra	Uherské Hradiště, Vsetín, Litoměřice

	BRZDNÝ FAKTOR	Nedostatek příkladů	Chrudim, Brno-Nový Lískovec
	BRZDNÝ FAKTOR	Dopředu nejsou známy všechny informace	Frýdek-Místek
	PŘEKÁŽKA	Mýty	Brno-Nový Lískovec

Faktory, které umožnily realizaci

► Ve třech městech realizaci projektu vyvolala **snaha města šířit osvětu o životním prostředí** mezi občany. Ve výpovědích respondentů v Chrudimi, Prostějově a Kopřivnici zaznívala slova informovanost a uvědomění. V Chrudimi a v Kopřivnici bylo impulzem i informování o změně klimatu:

„My jsme od začátku hodně usilovali o osvětu. Ochrana klimatu a všechno kolem bylo v rámci osvěty veřejnosti a všem cílových skupin – školám apod. - nabízeno.“ (Šárka Trunečková)

► Jako podmínka, která realizaci umožnila, se dvakrát objevil faktor **kvalitní přípravy**. Zmínili jej respondenti ve Frýdku-Místku a v Prostějově:

„Takže v případě, kdy ten program byl vyhlášen se vším všudy, tak jsme byli připraveni a byli jsme schopni do toho vstoupit, uspět, povolit, realizovat, vyúčtovat.“ (Antonín Zajíček)

► V Kopřivnici byla podmínkou realizace **účast města v předešlém projektu**, bez nějž by se o kampani Display vůbec nedozvěděli.

Faktory, které usnadnily realizaci

Nejvíce faktorů, které ovlivnily průběh realizace, patří do kategorie Informovanost.

► V rámci všech kategorií dohromady respondenti nejčastěji vypovídali o významu **spolupráce s externími experty**. Tento faktor zazněl v sedmi z devíti zkoumaných měst (nebyl zmíněn pouze ve Vsetíně a Frýdku-Místku). Oceňována byla pomoc expertů z neziskového sektoru (např. Základní organizace Českého svazu ochránců přírody Veronica a Ekocentrum Paleta v Chrudimi), ze státní správy (např. úředníci ze Státního fondu životního prostředí, kteří pomohli v Prostějově) i ze soukromých firem (které např. zpracovaly energetické audity ve Šternberku). Experti pomohli nejen s konkrétními technickými řešeními jako v Chrudimi:

„Určitě u nás byli z Veronicy, kdy nám pomáhali zelené úřadování nastavovat. Protože my jsme chtěli vytvořit takový ten audit na příspěvkové organizace a obchodní společnosti města.“ (Šárka Trunečková)

Externí organizace také umožnily městům seznámit se s praktickými příklady zvenčí:

*„My jsme spolupracovali se Solární ligou. Takže jsme se byli i podívat na ty solární systémy.“
(Pavel Gryndler)*

► Důležitou podmínkou, která značně usnadňovala realizaci, byla **kvalifikovanost zodpovědných zaměstnanců**. Např. zavádění environmentálního řízení ve Vsetíně značně napomohlo, že se tajemník, pan Milan Půček, zajímal o metody kvality úřadování v praxi i na akademické půdě.

Význam faktoru potvrdily také rozhovory v Litoměřicích, v Uherském Hradišti a v Prostějově.

► Další usnadňující podmínku představuje **sítování**, tedy začleňování měst do širších organizací, v ČR především Národní sítě Zdravých měst. O tom, jaký přínos pro realizaci projektu může mít, napověděl rozhovor v Uherském Hradišti:

„Myslím si, že to sítování je dobré, protože si můžou města vyměňovat zkušenosti, můžou se inspirovat. A určitě to napomohlo i tomu dobrému průběhu tohoto projektu. Že tam se zas člověk v něčem vyškolí.“ (Petr Pavelčík).

Mimo to byl tento faktor citován ještě v Kopřivnici a ve Vsetíně.

► V Litoměřicích a v Brně Novém-Lískovci uvedli realizátoři projektů, že důležitým faktorem byla inspirace zahraničními příklady. V Novém-Lískovci dokonce měla zásadní vliv na to, že se v průběhu realizace všechny zúčastněné strany dohodly na přísnějších energetických standardech rekonstrukcí, než vyžadovaly platné normy.

„To se podařilo tím, že se do té pracovní skupiny, která vznikla více méně neformálně, dostali lidi, kteří byli nadšení pro věc, kteří měli zahraniční zkušenosti např. z Rakouska, kde už byly s nízkoenergetickým stavitelstvím určité zkušenosti.“ (Jana Drápalová)

V jednotlivých případech zazněly také tyto dva faktory:

► **Osvěta zaměstnanců úřadu** z pozice realizátora

► Postupně se zvyšující důvěra a podpora projektu na základě **dobrých průběžných výsledků**.

Překážky realizace

► V oblasti informovanosti byla identifikována jenom jedna překážka, kterou bylo třeba překonat pro zahájení realizace: **mýty o zateplování** v Brně-Novém Lískovci, např. mýtus o zvýšeném výskytu plísní v rekonstruovaných domech. Projekt se podařilo prosadit, nýty měla vyvrátit úspěšná realizace.

Brzdné faktory realizace

► Nejčastěji respondenti uváděli **počáteční nevědomost a s ní spojenou nedůvěru**. Během realizace jí čelili v Uherském Hradišti, ve Vsetíně a v Litoměřicích. Zejména posledně jmenovaný příklad je velmi ilustrativní a ukazuje i způsob, jak se pomocí osvěty dá nedůvěra překonat.

„Tam byla strašně malá informovanost lidí o tom, že slunce dokáže ohřívat vodu i v mrazu. [...] A pak jsme dokázali, že je to možné i zimě. Jednak jsme udělali několik výstav funkčních zařízení jak v kulturním domě, tak i na náměstí, kde byly prezentace firem s funkčními modely tepelných čerpadel a solárních kolektorů. A jednak jsme dělali kampaně v rámci projektu Zdravého města.“ (Pavel Gryndler)

► V Chrudimi a také v Brně - Novém Lískovci zase naráželi během realizace na to, že se při realizaci svých inovativních projektů nemohli nikde inspirovat, protože **neexistovaly příklady dobré praxe**.

„A nebylo to jednoduché, protože my jsme jediný úřad a nemáme od koho opisovat. Takže nastavit management nebylo jednoduché. Proto nám třeba i trvalo 2 roky, než jsme to nastavili.“ (Šárka Trunečková)

► Specifickou brzdu znamenalo ve Frýdku-Místku zjištění, že se v místě rekonstrukce nachází parcela, která nepatří městu. Zádrhel byl způsoben tím, že **všechny informace nebyly dopředu známé**, navzdory všem zavedeným postupům.

6.3. Diskuze výsledků

Ve výzkumu jsem se zabývala celkem 9 projekty, u nichž jsem prokázala souvislost s ochranou klimatu. Ve dvou případech byla ochrana klimatu dokonce zmíněna jako jeden z cílů. U všech těchto projektů jsem hledala faktory, které se vztahovaly k zahájení a průběhu realizace a ty jsem dále rozdělovala podle jejich charakteru na impulzy, stimulační podmínky, postupy, usnadňující podmínky, překážky a brzdné faktory. Protože nebyly k dispozici žádné metodické prameny, rozdělení faktorů jsem provedla na základě vlastní úvahy. Jsem si vědoma, že faktory uvedené jako impulzy (vztahující se k zahájení

realizace) se mohou překrývat s motivačními faktory. Výzkum odhalil pouze názory osob, které zodpovídaly za realizaci projektu a o skutečných motivacích pro schválení projektu tedy nevyprávějí. Tzv. „impulzy“ jsou však důležitou informací o prvotní fázi projektů, o jejich iniciaci. Bez odhalení tohoto tématu by byly výsledky výzkumu polovičaté a nevedly by k hlubšímu pochopení studovaných projektů.

Během analýzy jsem faktory rozčlenila do 5 kategorií podle toho, zda se týkaly ekonomiky, životního prostředí/kvality života, politiky/kultury, institucionálního rámce nebo informovanosti. Kategorie nejsou exkluzivní – ve výjimečných případech bylo možno zařadit jeden faktor do dvou kategorií. Tato situace nastala v případě Litoměřic, kdy impulz „růst cen paliv“ měl zároveň ekonomickou stránku (vnější ekonomický tlak) i environmentální (dostupnější se stávají paliva, která jsou neekologická). Další případ přesahu se objevil v Chrudimi, kde požadavek stát se vzorovou organizací vycházel ze Strategického plánu a patřil jednak do institucionálního pilíře a jednak do politického. Rozdělení do kategorií má význam hlavně pro systematizaci v návaznosti na zahraniční výzkumy.

V rámci možností jsem se snažila zkoumat projekty s podobnými charakteristikami: všechny se týkaly sektoru budov, probíhaly zhruba ve středně velkých městech a vedly snížení emisí skleníkových plynů. S ohledem na zvolenou metodu výběru vzorku však nebylo možné sladit některé další charakteristiky. Již při popisu projektů vyšlo najevo, že zatímco většina z nich docílí snížení emisí opatřeními v rámci Městského úřadu a příspěvkových organizací města („město v pozici spotřebitele“), dva projekty jsou motivačního charakteru a jeden je víceméně poskytováním služby (rozdělení podle Bulkeley, viz. oddíl 6.1.10). Nicméně nejmarkantnější dělicí linií byl typ provedeného opatření. Vzorek čítal:

- 4 projekty rekonstrukce budov
- 3 projekty zavedení environmentálního řízení na úřadě
- 1 dotační program
- 1 osvětovou kampaň.

Jak se ukázalo během výzkumu, faktory se často lišily právě v závislosti na tomto dělení. Některé specifické faktory, byly opakovaně zmiňovány, ale týkaly se pouze

jednoho typu projektu. Pro rekonstrukce budov byl zcela typickým impulzem *špatný technický stav budovy* nebo *snaha snížit provozní náklady budovy*. Právě tyto projekty brzdila *nadměrná administrativa* (většinou v souvislosti s žádostí o dotaci) a někdy *nižší úspory nákladů, než se očekávalo*. Naopak třeba v případě Litoměřic, které reprezentovaly jediný dotační program, byl zcela ojedinělým impulzem *růst cen paliv a snaha odvrátit hrozbu přechodu domácností na uhlí*.

Ačkoliv mohou být tyto dílčí výsledky zajímavé, relevantní pro účely výzkumu jsou hlavně ty faktory, které nebyly vázány na určitý druh opatření. Následující seznam představuje ty faktory, které byly citovány alespoň ve třech městech s rozdílným typem projektů:

- Respondenty vůbec nejčastěji citovaným faktorem (v 7 městech) byla **spolupráce s externisty** jakožto postup, který se osvědčil během realizací různých typů projektů.
- Důležitým impulzem byly v 5 městech **vypsání dotace**.
- Další impulz představovala ve čtyřech městech **potřeba systematizovat aktivity**
- **Kvalifikovanost pověřených pracovníků** znamenala pro 4 projekty usnadňující podmínku
- V pěti městech byl důležitým postupem **zapojení různých organizačních složek** do realizace.
- Častým impulzem pro zavádění byla **realizace Místní Agendy 21** a na ní vázané aktivity.
- Realizaci projektů ve čtyřech případech umožnila podmínka, kdy **se s projektem ztotožnilo vedení města**.
- A rovněž u čtyř projektů měly stimulační úlohu **existující administrativní struktury, v nichž pracovníci přichází s novými podněty**.
- **Vysoké náklady na realizaci** představovaly naopak v době zahájení překážku ve 4 městech
- Brzdícím faktorem byla **počáteční nevědomost** a nedůvěra v projekt
- **Osobní nasazení klíčové osoby** bylo impulzem ve třech rozdílných případech.
- Ve třech případech také respondenti označovali jako impulz **snahu šířit osvětu**

- Jako usnadňující podmínku jmenovali respondenti u tří projektu **politickou kontinuitu**
- A u shodně u 3 projektů **sít'ování**.

Výzkum odhalil celkem 2 relevantní bariéry a 12 faktorů úspěchu, které se většinou týkaly témat informovanosti a institucionálního nastavení. Žádný z těchto faktorů naopak nespadal do kategorie životní prostředí/kvalita života, z čehož lze usuzovat, že environmentální faktory byly místně a typově specifické. Rozdělení do kategorií sumarizuje tabulka uvedená v příloze 2.

Vyjmenované faktory se v řadě případů podobají výsledkům zahraničních studií. Protože však zkoumaná města vykazují značně rozdílné charakteristiky a také použítá metodika se liší, nelze z tohoto zjištění vyvodit další závěry. Porovnání našeho výzkumu se zahraniční literaturou nicméně nabízí tabulka v příloze č. 3.

Z provedeného výzkumu vyplynulo mimo jiné i další zajímavé zjištění. Ve Šternberku, kde se díky rekonstrukci základních škol podařilo podstatně snížit spotřebu zemního plynu, přešly modernizované budovy u plynárny do nižšího odběratelského tarifu. Ten je ovšem spojen s vyšší jednotkovou cenou za energie, a proto projekt z hlediska finančních úspor nesplnil očekávání. Jak potvrdila rešeršní i empirická část práce, (vedlejší) přínos v podobě úspor provozních nákladů bývá pro řadu projektů klíčovým impulzem. Praxe, jakou zažili ve Šternberku, proto může mít na další města výrazně demotivační efekt. Jak se takové praxi do budoucna vyhnout, lze navrhnout jako námět k zamyšlení pro orgány státní správy.

Také další identifikované faktory se mohou stát podkladem nebo inspirací pro různé dotčené strany. NNO nebo státní správa mohou čerpat z kategorií *ekonomika* a *informovanost* při vytváření stimulujících podmínek (např. cílené vypisování nových dotačních titulů). Faktory v oblasti *institucionálního rámce* a *politiky* mohou být inspirativní pro Městské úřady i volené orgány dalších měst při realizaci budoucích projektů. Využívání osvědčených postupů je ostatně také jedním z motivů portálu dobrapraxe.cz, kde některá města ozkoušené postupy a rady zveřejňují.

Závěr

Tato práce zkoumala faktory, které ovlivnily projekty ochrany klimatu v Českých městech. V první části shrnula dosavadní poznatky o fenoménu měst a jejich roli v globální ochraně klimatu, představila zahraniční projekty a faktory, které je formovaly. V druhé, výzkumné, části se zaměřila pouze na projekty oblast budov - výrazného producenta skleníkových plynů - a zkoumala u nich faktory úspěchu a bariéry.

Tato práce je pouze dílčím krokem na dlouhé cestě za poznáním veřejných environmentálních projektů v ČR. Je vůbec prvním příspěvkem k výzkumu městských projektů, které pomáhají snižovat emise skleníkových plynů, byť v implicitní podobě. Avšak další bádání se ukazuje být nezbytným: chybí např. studie o projektech obnovitelných zdrojů ve městech nebo práce, která by aktualizovala Labohého výzkum o účasti českých měst v *Paktu starostů a primátorů*. Budoucí výzkumy by mohly upozornit na nové příklady, které jsou hodny následování a inspirovat další města, aby se do ochrany klimatu zapojila.

Zapojení měst nabývá na významu při pohledu na nepříznivý vývoj mezinárodních jednání a na kolísavé postoje České republiky. Ani na Evropskou unii již nelze zcela spoléhat, že zůstane leaderem celosvětového úsilí o ochranu klimatu, neboť její podíl na globální produkci emisí skleníkových plynů neustále klesá. Naproti tomu města a jejich nadnárodní sítě tradiční politické hranice překonávají. Je důležité si uvědomit, že i česká města mohou v systému víceúrovňové globální správy na poli ochrany klimatu sehrát významnou roli.

Seznam literatury

Odborná literatura

AALL, Carlo; GROVEN, Kyrre; LINDSETH, Gard. The Scope of Action for Local Climate Policy: The Case of Norway. In: *Global Environmental Politics*. May 2007, Vol. 7, No. 2, Pages 83-101

BALÍK, Stanislav. 2009. *Komunální politika*. 1.vyd. Praha: Grada Publishing

BAŠE, Miroslav. 2006. *B.2.2. Sídla*. Příspěvek do sborníku ze semináře Příprava principů a pravidel územního plánování, konaného v Pardubicích 21.-22.9.2006. Dostupné z WWW:

http://www.uur.cz/principy/konference/KapitolaB%5CB3311_MestaSidla_20060919.pdf
15.7.2012 23:35

BERGER, Alan S. 1978. *The City: Urban Communities and Their Problems*. Dubuque, Iowa : William C. Brown, 1978

BETSILL, Michele M. 2001. *Mitigating Climate Change in US Cities: opportunities and obstacles*. In: *Local Environment*. 2001, Vol. 6, No. 4, 393–406

BETSILL, Michele; BULKELEY, Harriet. 2007. *Looking Back and Thinking Ahead: A Decade of Cities and Climate Change Research*. In: *Local Environment*. October 2007, Vol. 12, No. 5, 447–456

BODANSKY, Daniel. *The History of the Global Climate Change Regime*. In: LUTERBACHER, Urs; SPRINZ, Detlef F (eds.). 2011. *International Relations and Global Climate Change*. Cambridge: MIT Press

BRYMAN, Alan. 2008. *Social Research Methods*. New York: Oxford University Press

BULKELEY, Harriet; KERN, Kristine. 2006. Local Government and the Governing of Climate Change in Germany and the UK. In: *Urban Studies* 2006, Vol.43, s. 2237

BULKELEY, Harriet, SCHROEDER, Heike; JANDA, Katy; ZHAO, Jimin; ARMSTRONG, Andrea; YI CHU, Shu; GHOSH, Shibani. 2009. *Cities and Climate Change: The role of institutions, governance and urban planning*. Report prepared for the World Bank Urban Symposium on Climate Change

BULKELEY, Harriet; BETSILL, Michele. 2003. *Cities and Climate Change: Urban Sustainability and Global Environmental Governance*. New York.: Routledge

BYRNE, John; HUGHES, Kristen; RICKERSON, Wilson; KURDGELASHVILI, Lado. 2007. American policy conflict in the greenhouse: Divergent trends in federal, regional, state, and local green energy and climate change policy. In: *Energy Policy*. 2007, Vol. 35, 4555–4573

COLLIER, Ute ; LOFSTEDT, Ragnar E. 1997. *Think globally, act locally? Local climate change and energy policies in Sweden and the UK*. In: *Global Environmental Change*. 1997, Vol. 7(1), pp. 25–40

CONDON, Patrick M; CAVENS, Duncan; MILLER, Nicole. 2009. *Urban Planning Tools for Climate Change Mitigation* (Policy Focus Report). Cambridge: Lincoln Institute of Land Policy,

ENGEL, Kirsten H. 2006a. *State and Local Climate Change Initiatives: What is Motivating State and Local Governments to Address a Global Problem and What Does this Say about Federalism and Environmental Law?* The University of Arizona, James E. Rogers College of Law

ENGEL, Kirsten H. 2006b. *Mitigating Global Climate Change in the United States: A Regional Approach*. Arizona Legal Studies. Discussion Paper No. 06-01. The University of Arizona, James E. Rogers College of Law

HENDL, Jan. 2005. *Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace*. Praha: Portál

HOFFMANN, Matthew J. 2011. *Climate Governance at the Crossroads: Experimenting with a Global Response after Kyoto*. Oxford University Press

HOOGHE, Liesbet; MARKS, Gary; SCHAKEL, Arjan H. 2010. *The Rise of Regional Authority: A Comparative Study of 42 Democracies*. London: Routledge

KALVOVÁ, Jaroslava; MIKŠOVSKÝ, Jiří; RAIDL, Aleš. 2009. *Klima a jeho změny*. In: BRANIŠ, Martin; HŮNOVÁ, Iva (Eds.). 2009. *Atmosféra a klima: Aktuální otázky ochrany ovzduší*. Praha: Karolinum

KAMAL-CHAOU, L.; ROBERT, A. eds. 2009. "Competitive Cities and Climate Change." OECD Regional Development Working Papers N° 2. Paris: OECD publishing

KERZNER, Harold, 2006. *Project Management; A Systems Approach to Planning, Scheduling, and Controlling*, 9th ed. New Jersey: John Wiley & Sons, Inc.

KONOPÁSEK, Zdeněk. 2010. *Co znamená "sociální konstrukce?"* Dostupné z WWW: <http://zdenek.konopasek.net/index.php?m=16&b=16&i=1490>

KOUDELKA, Z. 2007. *Samospráva*. Praha: Linde, 399 s., ISBN 978-80-7201-665-5

KOUSKY, Carolyn; SCHNEIDER Stephen H. 2003. *Global climate policy: will cities lead the way?* In: *Climate Policy* 3 (4): 359-372

KRAUSE, R. M. 2011. *Policy Innovation, Intergovernmental Relations, and the Adoption of Climate Protection Initiatives by U.S. Cities*. In: *Journal of Urban Affairs*; Vol. 33, 2/2011, Issue 1, s. 45-60

KRAUSE, Rachel M. 2012. *The motivations behind municipal climate planning: An empirical assessment of how local objectives shape the production of a public good*. Příspěvek na konferenci Co-Benefits of Local Sustainability pořádané FSU Devoe Moore Symposium February 23-25, 2012 in Tallahassee, Florida

LABOHÝ, Jan. 2010. *Environmentální politika a klimatické politiky evropských měst: Případová studie Úmluvy starostů a primátorů*. Diplomová práce. Brno: Masarykova univerzita, Fakulta sociálních studií. Vedoucí diplomové práce: RNDr. Yvonna Gaillyová

MAAYTOVÁ, Alena. *Projektový management* (Studijní materiál). Dostupné z WWW: http://www.verejna-politika.cz/index.php?searchword=projektov%C3%BD&ordering=newest&searchphrase=all&limit=20&option=com_search 11.9.2012 10:00

METELKA, Ladislav; TOLASZ, Radim. 2009. *Klimatické změny: fakta bez mýtů*. Praha: Univerzita Karlova – Centrum pro otázky životního prostředí.

MOLDAN, Bedřich. 2009. *Podmaněná planeta*. Praha: Karolinum

O'NEILL, Kate. 2009. *The Environment and International Relations*. Cambridge: Cambridge University Press.

OCHRANA, František. 2001. *Veřejný sektor a efektivní rozhodování*. Praha : Management Press

OCHRANA, František; PAVEL, Jan; VÍTEK, Leoš. 2010. *Veřejný sektor a veřejné finance*. Praha: Grada

REKTOŘÍK, Jaroslav. 2007. *Ekonomika a řízení – odvětví veřejného sektoru*. Praha: EKOPRESS

SCHREURS, Miranda A. 2008. *From the Bottom Up: Local and Subnational Climate Change Politics*. In: *The Journal of Environment & Development*, Vol.17, Nr.4, s.343-355

SIPPEL, Maïke; JENSSEN, Till. 2010. *What Explains Cities' Climate Policy-Making? A Review of Drivers and Barriers*. In: *Journal of Environmental Management & Tourism*. 2010, Vol. 1 Issue 1, p39-56

STRAUSS, Anselm; CORBINOVÁ, Juliet. 1999. *Základy kvalitativního výzkumu: Postupy a techniky metody zakotvené teorie*. Boskovice: Nakladatelství Albert

VAN STADEN, Maryke; MUSCO, Francesco (Eds.). 2010. *Local Governments and Climate Change: Sustainable Energy Planning and Implementation in Small and Medium Sized Communities (Advances in Global Change Research)*. Dordrecht: Springer. Dostupné z WWW: http://www.amazon.com/Local-Governments-Climate-Change-Implementation/dp/1402095309/ref=sr_1_1?ie=UTF8&qid=1333905667&sr=8-1

WEIDNER, Helmut; MEZ, Lutz. 2008. *German Climate Change Policy: A Success Story With Some Flaws*. In: *The Journal of Environment Development* 2008; Vol. 17; 356

YODER, Diane E. 1999. *A Contingency Framework for Environmental Decision Making*. In: *Review of Policy Research*. Winter 1999, Vol.16

YU, Jung-Ho; KWON, Hae-Rim. 2011. *Critical success factors for urban regeneration projects in Korea*. In: *International Journal of Project Management*. 2011, Vol.29, 889–899

Publikace NNO, státní správy a mezinárodních organizací

AALBORGSKÁ CHARTA. Dostupné z WWW: http://sustainable-cities.eu/upload/pdf_files/ac_czech.pdf 15.7.2012 13:30

BREYER, Franziska; RICHTER, Michael; KERN, Natalie a další. *Green City Freiburg: Approaches to Sustainability*. Freiburg: Freiburg Wirtschaft Touristik und Messe GmbH & Co. KG

BRŮNA, Miroslav. 2006. Veřejná správa (se zaměřením na obce a kraje). Praha: Institut pro místní správu.

CENIA (Česká informační agentura životního prostředí). 2012. Zpráva o životním prostředí České republiky za rok 2010. Praha: Ministerstvo životního prostředí

CORFEE-MORLOT, J.; KAMAL-CHAOU, L.; DONOVAN, M.G.; COCHRAN I, ROBERT A. AND TEASDALE, P.J. 2009. *Cities, Climate Change and Multilevel Governance*. Paris: OECD Publishing

ČEJKA, Michal; ČTRNÁCTÝ, Jaromír; ŠAFARÍK, Miroslav; HALAS, Libor; CABADAJ, Ladislav; KORIŤÁK, Pavel; HROMADA, Eduard; FRKOVÁ, Jana. 2012. Energetický plán města Jeseník 2012-2020 (V souladu s metodikou Sustainable Energy Action Plan). Jeseník: Město Jeseník

ENERGIE-CITÉS. 2010!!!?. Počáteční bilance emisí a Akční plán udržitelného energetického rozvoje. Praha: SEVEN, o.p.s.

EUROPEAN COMMISSION Directorate-General Energy and Transport. 2009. *Study on the Energy Savings Potentials in EU Member States, Candidate Countries and EEA Countries: Final Report*. Karlsruhe/Grenoble/Rome/Vienna/Wuppertal. Dostupné z WWW:
http://ec.europa.eu/energy/efficiency/studies/doc/2009_03_15_esd_efficiency_potentials_final_report.pdf 31.8.2012 14:30

GRAICHEN, Patrick; KRASSUSKI, Maria; WARODE, Jan; WEIß, Martin; WELKE, Mareike. *Climate Protection and Growth: Germany Path into the Renewable Energy Age*. 2011. Berlin: Federal Ministry for the Environment, Nature Conservation and Nuclear Safety

HOORNWEG, Daniel. 2010. *Cities and Climate Change: An Urgent Agenda*. Washington: The International Bank for Reconstruction and Development/The World Bank,

IPCC. 2007. *Climate change 2007: Synthesis Report (An Assessment of the Intergovernmental Panel on Climate Change)*.

KAŠPAR, Jakub; PETROVÁ, Marie. 2006. *Místní agenda 21 – informace, postupy, kritéria*. Praha: MŽP

KLUSÁK, Jaroslav et al. 2009. *Indikátory udržitelné energetiky pro rozhodování měst a obcí*. Praha: PORSENN, o.p.s.

KOTECKÝ, Vojtěch. 2011. *Čistší ekonomika je levnější*. Brno: Hnutí DUHA

LABOHÝ, Jan. 2011. *Města a ochrana klimatu – Úmluva starostů a primátorů*. Brno: ZO ČSOP Veronica

MÁTL, Ondřej; SRNOVÁ, Eva; ŠTEGMANNOVÁ, Ingrid. 2010. *Analýza potřeb měst po roce 2013 z hlediska budoucí kohezní politiky*. Praha : Svaz měst a obcí České republiky. 156 s. Dostupné z WWW: <<http://www.smocr.cz/cz/dotace-a-granty/strukturalni-fondy/default.aspx>>.

MVČR. 2008. *Kapitola 4: Tvorba a hodnocení projektů ve veřejném sektoru*. In: Vzorový učební text vzdělávání vedoucích úředníků - obecná část. Dostupné z WWW: http://aplikace.mvcr.cz/archiv2008/sprava/priprava/vzor_vzd.html

MŽP. 2009. *Politika ochrany klimatu v České republice – návrh Ministerstva životního prostředí ČR*. Dostupné z WWW: [http://www.mzp.cz/C1257458002F0DC7/cz/news_tz090507pok/\\$FILE/POK_final.pdf](http://www.mzp.cz/C1257458002F0DC7/cz/news_tz090507pok/$FILE/POK_final.pdf)

MŽP. 2007. *Ekonomické aspekty změny klimatu* (Sternova studie). 2007. Praha: Ministerstvo životního prostředí)

MŽP. 2004. *Národní program na zmírnění dopadů změny klimatu*. Dostupné z WWW: http://www.mzp.cz/cz/narodni_program_zmirneni_dopadu 4.8. 2012 11:15

MŽP. 2005. *Města pro lidi: Koncepce snižování automobilové dopravy – příklady evropských měst*. Praha: Ministerstvo životního prostředí

MŽP. 1998. *Agenda 21 : český překlad textu části Přílohy II dokumentu "Report of the United Nations Conference on environment and development" Rio de Janeiro, 1992*. Praha: Ministerstvo životního prostředí ČR.

NÁRODNÍ SÍŤ ZDRAVÝCH MĚST. 2012. *Výroční zpráva NSZM za rok 2011*. Dostupné z WWW: http://dataplan.info/img_upload/f5416b362b7c89b68743d3448693cc90/nszm_vyrocní_zprava_2011_final_web_2.pdf

OECD. 2010. *Cities and climate change*. Paris : Organisation for Economic Co-operation and Development, 2010

OSN. 2011. *The Millennium Development Goals Report 2011*. New York: United Nations. Dostupné z www: http://www.un.org/millenniumgoals/11_MDG%20Report_EN.pdf, 13.7.2012 16:05

OSN. 2012. *World Urbanization Prospects: The 2011 Revision - Highlights*. New York: 2012. Dostupné z WWW: http://esa.un.org/unpd/wup/pdf/WUP2011_Highlights.pdf 16.7.2012 01:00

RADA VLÁDY PRO UDRŽITELNÝ ROZVOJ. 2010. *Strategický rámec udržitelného rozvoje*. Praha: Ministerstvo životního prostředí

On-line zdroje

BRITANNICA (on-line encyklopedia)
<http://www.britannica.com/EBchecked/topic/118952/city> 15.7.2012 23:11

CALLA. 2012. *Atlas obnovitelných zdrojů energie*. Dostupné z WWW: <http://calla.ecn.cz/atlas/index.php>

ČSÚ (Český statistický úřad). 2011a. *Statistická ročenka 2011*. Dostupné z WWW: <http://www.czso.cz/csu/2011edicniplan.nsf/kapitola/0001-11-2010-0200>

ČSÚ. 2011b. *Malý lexikon obcí ČR 2011*. Dostupné z WWW: http://csugeo.i-server.cz/csu/2011edicniplan.nsf/publ/1302-11-r_2011

WEB1 (webové stránky programu CCP organizace ICLEI)
<http://www.iclei.org/index.php?id=10829> 15.7.2012 13:00

WEB2 (webové stránky Paktu starostů a primátorů)
http://www.paktstarostuaprimatoru.eu/index_cs.html 15.7.2012 13:30

WEB3 (webový portál Evropského statistického úřadu)
http://epp.eurostat.ec.europa.eu/statistics_explained/index.php/Glossary:City 15.7.2012 23:00

WEB5 (statistický glosář OECD) <http://stats.oecd.org/glossary/detail.asp?ID=2819>
15.7.2012 23:55

WEB6 (portál NSZM dobrapraxe.cz) <http://www.dobrapraxe.cz>

WEB7 (webové stránky programu odpady Hnutí DUHA)
<http://www.hnutiduha.cz//publikace/tema/43>

WEB8 (portál MČ Brno Nový-Lískovec). <http://www.novy-liskovec.cz/57-stranka-odbor-stavebni-a-vseobecny.html>. (archiv) 2. 3. 2012 22:40

WEB9 (Volební server ČSÚ) <http://volby.cz/>

Legislativa

ZÁKON 128/2000 Sb. o obcích

ZÁKON 183/2006 Sb. o územním plánování a stavebním řádu

ZÁKON 406/2000 Sb. o hospodaření s energií.

Literatura k popisům projektů ve městech

Litoměřice

DOSKOČIL, Oldřich. 1998. *Kronika města Litoměřic 1998*. Dostupné z WWW: http://www.litomerice.cz/cz/kronika/kronika_1998.pdf 7.8.2012 12:30

GRYNDLER, Pavel. 2012. *Podpora obnovitelných zdrojů energie v Litoměřicích*. Prezentace z konference „Velká výzva pro města a obce“ konané dne 21.6. 2012 v Praze.

LUPAČ, Mirek; NOVÁK, Josef, TŘEBICKÝ, Viktor. 2012. *Město Chrudim - případová studie. Města a klimatická změna – uhlíková stopa měst jako nástroj politiky ochrany klimatu na místní úrovni ČR*. Praha: TIMUR

PALEČKO, Michal; HRUBÝ, Vladimír. 1998. *Územní energetická koncepce města Litoměřice*. Praha: RAEN. Dostupné z

http://dataplan.info/img_upload/7bdb1584e3b8a53d337518d988763f8d/LT_Uzemni_energeticka_koncepce_2008.pdf

Zápis z jednání Rady města Litoměřic dne 26.3.2001. Dostupné z WWW:
<http://radnice.litomerice.cz/dokument-2459.html> 7.8.2012 12:30

Uherské Hradiště

BIČAN, Jaroslav; PAVELČÍK, Petr; ZÁBRANSKÁ, Dagmar. 2008. *Ekologizace provozu úřadu a další příklady participativních postupů místní samosprávy*. Uherské Hradiště: Město Uherské Hradiště

HRABALÍKOVÁ, Miroslava; PAVELČÍK, Petr. 2009. *Místní agenda 21 v Uherském Hradišti: Příklady zapojování veřejnosti do rozvoje města*. Uherské Hradiště: Město Uherské Hradiště

Usnesení z 27. schůze Rady města konané dne 22.1.2008. Dostupné z WWW:
www.mesto-uh.cz/Viewers/UploadContent.aspx?ID=11379

Chrudim

ENVIRONMENTÁLNÍ PROHLÁŠENÍ PRO EMAS. 2009. Dostupné z:
<http://www.chrudim.eu/zdrave-mesto/emas.html>

ENVIRONMENTÁLNÍ PROHLÁŠENÍ PRO EMAS. 2011. Dostupné z:
<http://www.chrudim.eu/zdrave-mesto/emas.html>

TRUNEČKOVÁ, Šárka; MRÓZKOVÁ, Kateřina. 2010. *Chrudim – město přátelské k životnímu prostředí*. Chrudim: Město Chrudim

TŘEBICKÝ, Viktor; NOVÁK, Josef. 2010. *Ekologická stopa Městského úřadu Chrudim*. Praha: TMUR

Kopřivnice

ENERGY-CITIES. 2011. *CYBER: Communicate Your Building's Energy Rating*. Besancon: Energy Cities

JALŮVKA, Josef et al. 2010. *Energetický plán města Kopřivnice 2010-2022*. Dostupné z WWW: www.koprivnice.cz/urad/dokumenty/EPM.pdf

NSZM. 2009. *Energetické štítkování budov trochu jinak*. Dostupné z WWW:
http://www.display-campaign.org/IMG/pdf/DISPLAY_Inzerat_NSZM_MO_zari_2009-2.pdf

WEB10 (webové stránky města Kopřivnice) <http://www.koprivnice.cz>

Frýdek-Místek

WEB11 (webové stránky města Frýdek-Místek)
<http://www.frydekmistek.cz/cz/obcan/0677767-opravy-zs-a-ms.html> 8.8.2012 11:00

WEB12 (databáze projektů podpořených z Operačního programu životní prostředí)
<http://www.opzp.cz>

Prostějov

DEKPROJEKT, s.r.o. 2007. Základní škola Prostějov – Melantrichova. Energetický audit dle vyhlášky 213/2001 Sb. ve znění pozdějších předpisů. Praha: DEKAPROJEKT, s.r.o.

WEB4 (webové stránky města Prostějov) <http://www.mestopv.cz>

Šternberk

BELLINGOVÁ, Helena et al. 2007a. *Základní škola Svatoplukova 7č.p.1419, Šternberk. Energetický audit*. Praha: ENVIROS, s.r.o.

BELLINGOVÁ, Helena et al. 2007b. *Základní škola Náměstí Svobody 3/1264, Šternberk. Energetický audit*. Praha: ENVIROS, s.r.o.

Vsetín

PŮČEK, Milan; TREZNER, Jiří et al. 2006. *Přístup radnice k šetrnému využívání zdrojů*. Vsetín: Společnosti pro komunitní práci, o.p.s.

SPOLEČNOST PRO KOMUNITNÍ PRÁCI VSETÍN, o.p.s. 2010. Studie posouzení zavedení EMAS v podmínkách MěÚ Vsetín. Dostupné z WWW: <http://www.mestovsetin.cz/emas/ds-18804/archiv=0>

WEB13 (webové stránky kampaně Display: „zářné příklady“) <http://www.display-campaign.org/example609> 8.8.2012 21:30

WEB14 (webové stránky České informační agentury životního prostředí CENIA) [http://www.cenia.cz/web/www/web-pub2.nsf/\\$pid/CENMSFZS9TOS](http://www.cenia.cz/web/www/web-pub2.nsf/$pid/CENMSFZS9TOS)

Brno Nový-Lískovec

DRÁPALOVÁ, Jana; SPONAR, Jan. 2008. *Brno-Nový Lískovec: komplexní regenerace panelových domů*. Dostupné z WWW: www.clearsupport.cz/files/CSsem_080611_11_Sponar.pdf 9.8.2012 17:00

DRÁPALOVÁ, Jana. 2006. *Regenerace panelových domů*. Brno: vydavatelství ERA

HOLLAN, Jan. Dva regenerované "paneláky" v Novém Lískovci: nejkvalitnější bytové domy v Česku. Dostupné z WWW: <http://www.tzb-info.cz/2661-dva-regenerovane-panelaky-v-novem-liskovci-nejkvalitnejsi-bytove-domy-v-cesku> 9.8.2012 17:00

MĚSTO BRNO. 2012. *Statut města Brna. Aktuální pracovní znění Statutu města Brna po zapracování všech schválených změn*. Dostupné z WWW: <http://www.brno.cz/sprava-mesta/dokumenty-mesta/statut-mesta-brna/> 9.8.2012 14:00 17:40

Přílohy

Seznam příloh:

- Příloha 1 – přehled projektů českých měst souvisejících s ochranou klimatu
- Příloha 2 - kompletní seznam všech identifikovaných faktorů
- Příloha 3 – tabulka porovnávací faktory citované zahraniční literaturou s výsledky výzkumu

Příloha 1 - přehled projektů českých měst souvisejících s ochranou klimatu

OZE a energetika

Česká města a obce jsou provozovateli řady energetických zdrojů a zařízení, které spravují v rámci samostatné působnosti. V oblasti výroby energie z obnovitelných zdrojů realizovala mnoho projektů, z nichž velkou část ukazuje interaktivní atlas od nevládní organizace Calla. Jedná se především o zdroje spalující biomasu a bioplyn, solární termické systémy, fotovoltaické elektrárny a v menší míře malé vodní elektrárny a větrné elektrárny (CALLA, 2012). Na úrovni venkovských obcí zkoumala v roce 2011 tyto projekty ve své diplomové práci Petra Němcová, výsledky výzkumu vydal Trastem pro ekonomiku a společnost pod názvem *Co přineslo využívání obnovitelných zdrojů energie českým obcím?* Obdobná práce cílená na města zatím zpracována nebyla.

Na tomto místě je příhodné zmínit také energetické plánování, na jehož podkladě později projekty vznikají. Z důležitých dokumentů, které se týkají energetického nebo klimatického plánování, jmenujme Akční plány udržitelného energetického rozvoje připravované českými městy v rámci Paktu starostů a primátorů. Mimo to do této tematické oblasti patří také všechny Územní energetické koncepce vypracované povinně na základě zákona č.408/2000 o hospodaření s energií i dobrovolně např. v Litoměřicích. Pro úplnost ještě uvedme Energetický plán města.

Ačkoliv je energetika vnímána velkou většinou měst a obcí jako priorita jejich dalšího rozvoje, pouze něco málo přes 50% jich má v této oblasti zpracovaný nějaký koncepční dokument. Vyplývá to z dotazníkového šetření, které ve spolupráci s NSZM podnikla obecně prospěšná společnost PORSENNA mezi léty 2007 a 2008 (KLUSÁK, 2009).

Plánování rozvoje území

Rozvoj území česká města ovlivňují především prostřednictvím územního plánování v rámci tzv. sdílené působnosti. Podle platné právní úpravy náleží pořizování územního plánu do přenesené působnosti orgánů obce a jeho schvalování a vydávání pak do samostatné působnosti zastupitelstva obce. Z dostupné literatury není zřejmé, že by

některé město v územním plánování kompaktnost a funkčnost, energetickou efektivitu nebo jiné požadavky související s ochranou klimatu zohledňovalo.

Doprava

Mezi projekty ochrany klimatu lze řadit aktivity vyvíjené městy v kontextu zklidňování dopravy ve městech a zvyšování bezpečnosti. Státní dopravní koncepce a strategie počítají např. s rozvojem městské hromadné dopravy a cyklistiky. V rámci těchto politik vydalo Ministerstvo životního prostředí publikaci *Města pro lidi*, kde jmenuje příklady omezování automobilové dopravy a podpory cyklistiky v Jičíně, Praze, Chebu a Českých Budějovicích (MŽP, 2005: 58-61). Další podobné projekty registruje databáze „Dobrá praxe,“ kterou spravuje NSZM. Nalezneme tam i ukázky podpory MHD, včetně využívání vozidel poháněných stlačeným zemním plynem, které patří do samostatné působnosti měst. Projektů udržitelné dopravy vzniklo jistě velké množství, avšak jejich kompletní zmapování si žádá samostatný výzkum.

Budovy

Česká města a obce jsou vlastníky mnoha bytových i nebytových budov, které spravují buď přímo, nebo prostřednictvím příspěvkových organizací měst jako jsou školy, domovy důchodců, nemocnice apod. V oblasti samostatné působnosti mají široké pole působnosti a mohou se proto pouštět do samostatných politik. Zákon č. 128/2000 Sb., svěřuje obcím především starost o „hospodaření s financemi, nemovitým i movitým majetkem, jejich nabývání, zcizení, zatěžování, poskytování a přijímání půjček“ (BALÍK, 2009: 64). Podle tohoto zákona je obec dále „povinna pečovat o zachování a rozvoj svého majetku.“ Při šetrném hospodaření mohou být budovy pro obce i zdroji příjmů a pomáhají jim zajišťovat některé základní funkce (Kapitola 4.2.). Není tedy divu, že podnikají řadu opatření, jak budovy zmodernizovat a snížit jejich provozní náklady. Jak vyplývá z analýzy Svazu měst a obcí, zateplování veřejných budov je jednou z hlavních priorit měst pro investování evropských prostředků v nadcházejícím programovacím období (MÁTL; SRNOVÁ; ŠTEGMANNOVÁ, 2009, příloha 4-9/36). Mimo to mohou města uplatňovat široké spektrum nástrojů, jak k opatřením, které realizují ve svých budovách, motivovat veřejnost v souladu s pravomocemi vysvětlenými v kapitole 4.2.

Přírodní zdroje a environmentální management

Projekty péče o parky a veřejnou zeleň probíhají takřka v každém větším městě v rámci jejich samostatné působnosti. Zajímavý příklad představuje zapojení veřejnosti do připomínkování urbanistických studií na obnovu centra Vsetína. V dotaznících občané zdůraznili potřebu zeleň zachovat a pokud možno i rozšířit (WEB6).

Odpady a voda

Tématu redukce odpadů, recyklaci či kompostování na místní úrovni se dlouhodobě věnuje řada nevládních organizací. Např. Hnutí DUHA, které k němu vydalo množství publikací s příklady dobré praxe (WEB7).

Příloha 2 – kompletní seznam všech identifikovaných faktorů

Šedě zvýrazněné řádky ukazují hlavní identifikované faktory.

Ekonomika

	Typ faktoru	Faktor	Města, kde se vyskytuje
Faktory úspěchu	IMPULZ	Vysoké provozní náklady a snaha je snížit	Kopřivnice, Frýdek-Místek, Prostějov, Šternberk, Nový Lískovec
	IMPULZ	Vypsání dotace	Frýdek-Místek, Prostějov, Uherské Hradiště, Kopřivnice
	IMPULZ	Růst cen paliv a snaha odvrátit od přechodu k uhlí	Litoměřice
	IMPULZ	Možnost zaplatit nové pracovní místo	Uherské Hradiště
	IMPULZ	Snaha být úspěšnějším žadatelem o dotaci	Vsetín
	STIMULUJÍCÍ PODMÍNKA	Dostatek peněz v rozpočtu	Litoměřice
Bariéry	PŘEKÁŽKA	Vysoké náklady na realizaci	Uherské Hradiště, Chrudim, Kopřivnice, Nový Lískovec
	BRZDNÝ FAKTOR	Nepřineslo očekávané úspory	Šternberk, Nový Lískovec
	PŘEKÁŽKA	Odpor k zadlužování	Nový Lískovec

Životní prostředí/kvalita života

	Typ faktoru	Faktor	Města, kde se vyskytuje
Faktory úspěchu	STIMULUJÍCÍ PODMÍNKA	Obecné environmentální podmínky	Litoměřice
	IMPULZ	Snaha snížit imisní zátěž	Litoměřice
	IMPULZ	Snaha o vyšší kvalitu života ve městě	UH, Prostějov
	IMPULZ	Špatný technický stav a kvalita budov	Frýdek-Místek, Šternberk, Nový Lískovec
	IMPULZ	Snaha o úsporu energií a tím i úsporu emisí	Šternberk
	IMPULZ	Snaha o ekologizaci různých provozů města	Vsetín

	IMPULZ	Město se chce chovat odpovědně k ŽP	Vsetín
--	--------	-------------------------------------	--------

Politika/kultura

	Typ faktoru	Faktor	Města, kde se vyskytuje
Faktory úspěchu	IMPULZ	Snaha o prestiž	Litoměřice, Chrudim
	IMPULZ	Osobní nasazení klíčové osoby	Litoměřice, Vsetín, Brno-Nový Lískovec
	IMPULZ	Zájem občanů o UR	Šternberk
	IMPULZ	Snaha být vzorem	Chrudim, Vsetín
	STIMULUJÍCÍ PODMÍNKA	Vedení města se s projektem ztotožní	Litoměřice Chrudim, Kopřivnice, Uherské Hradiště
	STIMULUJÍCÍ PODMÍNKA	Politická shoda na environmentálních tématech	Litoměřice, Uherské Hradiště
	USNADŇUJÍCÍ PODMÍNKA	Politická podpora	Prostějov, Vsetín
	USNADŇUJÍCÍ PODMÍNKA	Tradice ochrany ŽP	Litoměřice, Kopřivnice
	USNADŇUJÍCÍ PODMÍNKA	Politická kontinuita	Litoměřice, Chrudim, Kopřivnice
Bariéry	BRZDNÝ FAKTOR	Nechuť zaměstnanců MěÚ ke změně	Chrudim, Vsetín
	BRZDNÝ FAKTOR	Chybějící dlouhodobá podpora	Kopřivnice, Vsetín
	PŘEKÁŽKA	Konkurenční projekt	Brno-Nový Lískovec

Instituce

	Typ faktoru	Faktor	Města, kde se vyskytuje
Faktory úspěchu	IMPULZ	Zavádění MA21	Kopřivnice, Uherské Hradiště, Chrudim, Vsetín
	IMPULZ	Strategické a komunitní plánování	Kopřivnice, Vsetín, Chrudim
	STIMULUJÍCÍ PODMÍNKA	Administrativní struktury, kde pracovníci přichází s podněty a sledují nabídky	Uherské Hradiště, Frýdek-Místek, Prostějov Kopřivnice
	IMPULZ	Snaha o systematizaci aktivit	Chrudim, Kopřivnice, Vsetín, Prostějov
	IMPULZ	Snaha o lepší kontrolu nad veřejnými zakázkami	Vsetín
	IMPULZ	Legislativa požaduje	Brno-Nový Lískovec
	IMPULZ	Veřejnost se prostřednictvím pracovních skupin vyjadřuje pro	Brno-Nový Lískovec

	POSTUP	Ad hoc vytvořené pracovní skupiny	Chrudim Brno-Nový Lískovec
	POSTUP	Organizační zapojení složek MěÚ	Chrudim, Kopřivnice, Prostějov, Vsetín, Šternberk
Bariéry	BRZDNÝ FAKTOR	Zodpovědnost leží na bedrech 1 člověka	Chrudim, Brno-Nový Lískovec
	BRZDNÝ FAKTOR	Metodické problémy	Kopřivnice
	BRZDNÝ FAKTOR	Nadměrná administrativa	Prostějov, Šternberk
	BRZDNÝ FAKTOR	Zpoždění při proplácení dotace	Šternberk
	BRZDNÝ FAKTOR	Neseriózní zhotovitel	Brno-Nový Lískovec

Informovanost

	Typ faktoru	Faktor	Města, kde se vyskytuje
Faktory úspěchu	IMPULZ	Město chce šířit osvětu o ŽP	Chrudim, Prostějov, Kopřivnice
	STIMULUJÍCÍ PODMÍNKA	Kvalitní příprava	Prostějov, Frýdek-Místek
	POSTUP	Spolupráce s externisty	Kopřivnice, Litoměřice, Uherské Hradiště, Prostějov, Šternberk, Brno-Nový Lískovec, Chrudim
	USNADŇUJÍCÍ PODMÍNKA	Kvalifikovanost	Litoměřice, Uherské Hradiště, Prostějov, Vsetín
	POSTUP	Inspirace v zahraničí	Litoměřice, Brno-Nový Lískovec
	POSTUP	Osvěta na úřadě (mezi zaměstnanci)	Chrudim
	USNADŇUJÍCÍ PODMÍNKA	Síťování	Uherské Hradiště, Kopřivnice, Vsetín
	USNADŇUJÍCÍ PODMÍNKA	Průběžné dobré výsledky zvyšují důvěru v projekt	Uherské Hradiště
Bariéry	BRZDNÝ FAKTOR	Počáteční nevědomost a nedůvěra	Uherské Hradiště, Vsetín, Litoměřice
	BRZDNÝ FAKTOR	Nedostatek příkladů	Chrudim, Brno-Nový Lískovec
	BRZDNÝ FAKTOR	Dopředu nejsou známy všechny informace	Frýdek-Místek
	PŘEKÁŽKA	Mýty	Brno-Nový Lískovec

Příloha 3 – tabulka porovnávací faktory citované zahraniční literaturou s výsledky výzkumu

Typ faktoru	Kategorie	Tato práce	(SIPPEL; JENSSEN, 2010) (BULKELEY; BETSILL, 2003)
IMPULZ	Ekonomika	Vypsání dotace (5 měst)	Vnější tlak a dotace (Bud' „tvrdý tlak“ skrze zákony a nařízení nebo „měkký“ formou subvencí)
IMPULZ	Instituce	Zavádění MA21 (4 města)	Nízká kvalita veřejné správy
IMPULZ	Instituce	Snaha o systematizaci aktivit (4 města)	
IMPULZ	Politika/ Kultura	Osobní nasazení klíčové osoby (3 města)	Osobní nasazení politických vůdců a podnikavců
IMPULZ	Informační	Město chce šířit osvětu o ŽP (3 města)	Veřejný zájem a zapojení (zapojení veřejnosti má mobilizační funkci. Ve městech však často zcela chybí občanská uvědomělost)
STIMULUJÍCÍ PODMÍNKA	Politika/ kultura	Vedení města se s projektem ztotožní (4)	Politická vůle zabývat se vyvstávajícími problémy
STIMULUJÍCÍ PODMÍNKA	Instituce	Administrativní struktury, kde pracovníci přichází s podněty (4)	
POSTUP	Instituce	Spolupráce s externisty (7)	
POSTUP	Instituce	Organizační zapojení složek MěÚ (5)	Problémy integrace a koordinace (chybí spolupráce mezi odbory, každý pracovník se věnuje jen svému tématu)
USNADŇUJÍCÍ PODMÍNKA	Informační	Kvalifikovanost (4)	Nedostatek expertízy jako bariéra
USNADŇUJÍCÍ PODMÍNKA	Politika/ Kultura	Politická kontinuita (3)	Krátké časové horizonty (volební mandát je časově omezený, zatímco ochrana klimatu si žádá dlouhodobá řešení)
USNADŇUJÍCÍ PODMÍNKA	Instituce	Síťování (3)	Nedostatky ve spolupráce s dotčenými stranami, regiony, nezralá víceúrovňová správa
PŘEKÁŽKA	Ekonomika	Vysoké náklady na realizaci (4)	Dostatek finančních a lidských zdrojů jako faktor úspěšnosti
BRZDNÝ FAKTOR	Informační	Počáteční nevědomost a nedůvěra (4)	

